

NUORET JA SYRJÄYTYMINEN ITÄ-SUOMESSA

| Jussi Ronkainen • Marika Punamäki (toim.) |

Mikkelin ammattikorkeakoulu

A *Tutkimuksia ja raportteja | Research Reports*

| 78 |

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Mikkeli University of Applied Sciences

Jussi Ronkainen • Marika Punamäki (toim.)

NUORET JA SYRJÄYTYMINEN ITÄ-SUOMESSA

Mikkelin ammattikorkeakoulu

A: Tutkimuksia ja raportteja - Research Reports

78

Juvenia

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU
Mikkeli 2013

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU
A: Tutkimuksia ja raportteja - Research Reports
PL 181, 50101 Mikkeli
Puhelin 040 868 6450

© Tekijät ja Mikkelin ammattikorkeakoulu
Kannen kuva: Shutterstock
ISBN 978-951-588-366-7 (nid.)
ISBN 978-951-588-367-4 (PDF)
ISSN 1795-9438
Ulkoasu: Mainostoimisto ILME Ky
Kannen ja sisällön taitto ja painatus: Kopijyvä Oy

KUVAILULEHTI

 MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences		Päivämäärä 5.3.2013	Julkaisusarja ja nro A:Tutkimuksia ja raportteja 78
Tekijät Jussi Ronkainen, Marika Punamäki			
Nimeke Nuoret ja syrjäytyminen Itä-Suomessa			
Tiivistelmä Nuorten syrjäytymisestä ja koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jäämisestä puhutaan tällä hetkellä todella paljon. Ajankohtaiseen aiheeseen tuo mielenkiintoa se, miten syrjäytyminen määritellään ja miksi aiheesta puhutaan juuri nyt, kun työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten määrä on pysynyt suunnilleen samana jo parikymmentä vuotta? Tässä artikkelikokoelmassa nuorten syrjäytymistä tarkastellaan erityisesti Itä-Suomen näkökulmasta. Kirjan artikkeleissa tarkastellaan syrjäytymiskäsitteen taustoja, ja sen erilaisia määrittelyjä ja sisältöjä. Maakunta- ja kuntakohtaisessa vertailussa käydään läpi nuorten koulutuksen ulkopuolella olemiseen, työelämään, taloudelliseen toimeentuloon, terveyteen ja sosiaalisiin suhteisiin liittyviä erilaisia tilastotietoja. Kirjassa tarkastellaan myös, mitä nuoret itse mieltävät syrjäytymiseksi ja mitkä syyt heidän mielestään syrjäytymiseen johtavat. Kirjassa kysytään muun muassa: tavoittaako nuorisotakuu nuoria, joiden ongelmat ovat pahentuneet eniten? Kuinka paljon koulutuksen keskeyttäminen johtuu yksilöstä itsestään ja kuinka paljon koulutuksen ja ohjauksen rakenteista ja käytänteistä? Miten turvata palvelut nuorille, jotka elävät tuplaperiferiassa, reuna-alueiden syrjäkylissä?			
Avainsanat (asiasanat) syrjäytyminen, nuoret, hyvinvointi, elinolot, yksinäisyys, Itä-Suomi		ISBN 978-951-588-366-7 (nid.) 978-951-588-367-4 (PDF) ISSN 1795-9438	
Sivumäärä 151 s.	Kieli Suomi	Luokitukset YKL 38.7; 38.5; 30.1 UDK 374.3; 371; 316	
Muita tietoja			

DESCRIPTION

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		<p>Date</p> <p>5.3.2013</p>	<p>Publication series and NO A: Research Reports</p> <p>78</p>
<p>Authors Jussi Ronkainen, Marika Punamäki (toim.)</p>			
<p>Name of the work</p> <p>Youth and social exclusion in Eastern Finland</p>			
<p>Abstract</p> <p>The social exclusion of young people and the number of them outside education and work is an important contemporary issue and concern for major societal discussion. One of the interesting points for this debate is that the number of young people outside education and work has remained relatively steady for the past twenty years. Important is also how social exclusion is defined. This article collection studies youth and social exclusion especially in Eastern Finland. Articles examine the different contents, definitions and backgrounds for the concepts “social exclusion” and “marginalization”. Publication studies and compares different regional and municipal statistics about young people’s education, work, livelihood, health and social relations. One of the important concerns for this publication are, how young people themselves define social exclusion and what in their minds lead to it? Among other things, publication raises questions like: Does the government’s youth guarantee reach the young people whose situation has become the worst? How much does the dropping out of education depend on the individual and how much does it depend on the structures and practices of education and guidance/tutoring? How do we secure services for the youth that live in double-periphery, in the most remote areas of the periphery?</p>			
<p>Keywords social exclusion, youth, living conditions, solitude, wellbeing, Eastern Finland</p>		<p>ISBN 978-951-588-366-7 (nid.) 978-951-588-367-4 (PDF) ISSN 1795-9438</p>	
<p>Pages</p> <p>151 p.</p>	<p>Language</p> <p>Finnish</p>	<p>Classifications YKL 38.7; 38.5; 30.1 UDK 374.3; 371; 316</p>	
<p>Remarks</p>			

SISÄLTÖ

JOHDANTO:

Nuorten syrjäytyminen – kuka puhuu, kenen äänellä ja mistä pitäisi puhua?	1
--	---

Jussi Ronkainen, Mikkelin ammattikorkeakoulu

MISTÄ SYRJÄYTYMISESSÄ ON KYSYMYS? SYRJÄYTYMINEN KÄSITTEENÄ JA PUHEENA	15
--	----

Katja Komonen, Mikkelin ammattikorkeakoulu

NUORTEN SYRJÄYTYMISEN ULOTTUVUUKSIA INDIKAATTORIEN VALOSSA	35
---	----

Marika Punamäki, Mikkelin ammattikorkeakoulu

NUORTEN NÄKEMYKSIÄ SYRJÄYTYMISEEN LIITTYVISTÄ TEKIJÖISTÄ ITÄ-SUOMEN NUORISOPUNTARIN AINEISTOSSA	85
---	----

Pekka Penttinen, Mikkelin ammattikorkeakoulu

TOISELTA ASTEELTA PUDONNEET VAI PUDOTETUT? Näkökulmia ammatillisen koulutuksen keskeyttämiseen ja Nuorisotakuun toteuttamiseen	107
--	-----

Anne-Mari Souto, Itä-Suomen yliopisto

MATTO- JA MAITOLAITUREILLA Hylkysyrjän nuoret ja vapaa-ajan ongelma	131
--	-----

Päivi Harinen, Itä-Suomen yliopisto

KIRJOITTAJAT	151
--------------------	-----

JOHDANTO

Jussi Ronkainen, Mikkelin ammattikorkeakoulu

Nuorten syrjäytyminen – kuka puhuu, kenen äänellä ja mistä pitäisi puhua?

Nuorten syrjäytymisestä puhutaan tällä hetkellä todella paljon. Julkista keskustelua syrjäytymisestä on linjannut erityisesti hallituksen vuoden 2013 alusta voimaan tullut Nuorten yhteiskuntatakuu/nuorisotakuu, jossa jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan työ-, harjoittelu-, opiskelu, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta. Lisäksi jokaiselle peruskoulun päättäneelle taataan jatkomahdollisuus lukiossa, ammatillisessa koulutuksessa, oppisopimuskoulutuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin (Nuorisotakuu 2013). Nuorten syrjäytymiseen on puututtu vahvasti, mutta samalla syrjäytyneeksi on leimattu voimakkaasti vain nuori, joka on työelämän ja koulutuksen ulkopuolella, vailla peruskoulun jälkeistä tutkintoa. Kaikkein syrjäytyneimpiä ovat esimerkiksi Elinkeinoelämän valtuuskunnan Hukassa -raportin mukaan ne, jotka eivät edellisten määreiden lisäksi ole kirjautuneet työnhakijoiksi (Myrskylä 2012).

Vaikka esimerkiksi nuorisotakuuta valmistellut sosiaali- ja terveysministeri Paula Risikko on muistuttanut, että ”suurin osa syrjäytyneistä nuorista ei hyödy pelkästä työ- tai koulutuspaikasta, koska heillä on vakavia muita ongelmia ja elämänhallinta heikentynyt” (Nuorisotakuu 2013), keskustelu syrjäytymisestä on ollut hyvin työvoimalähtöistä – suurin huoli näyttää olevan se, mistä taataan tarpeeksi koulutettu ja motivoitunut resurssi työelämään ja

veronmaksajiksi. Takana on se aika, jolloin tavoitteena oli kasvattaa nuoret laajasti yhteiskunnallisiksi *'hyviksi ja hyödyllisiksi aikuisiksi'* (Rimpelä 2011) vaikka edellistäkin sitaattia sävyttää valtion välineellinen intressinäkökulma. Vaikka eri puheenvuoroissa muistutetaan oikeudenmukaisuudesta, kohtuudesta, solidaarisuudesta ja mahdollisuuksien tasa-arvosta, joille arvoille suomalaisista yhteiskuntaa ja hyvinvointia on rakennettu, nykyisen syrjäytymispuheen ja sitä myötä hyvinvointiretoriikan näkökulma on kaventunut äärimmäiseksi talousrationaalisuuden tavoitteluksi ja huoleksi huoltosuhteen korjaamisesta. Taloutta korostava ylhäältä-alaspäin puhetapa korostuu siitäkin huolimatta, että nuorisotakuun tavoitteisiin on sittemmin nostettu myös pirstaleisen palvelujärjestelmän uudistaminen niin, että se kuuntelee nuoria ja huomioi paremmin heidän tarpeensa.

Syrjäytymiskeskustelua on hallinnut myös toinen vahva puhetapa – huoli vanhemmuuden katoamisesta. Kunnilla ja valtiolla on tiukan taloustilanteen vuoksi suuri houkutus supistaa edelleen nuorten hyvinvointia tukevista peruspalveluista. Tässä yhteydessä ei lieneäkään kovin ihmeellistä, että vanhemmuuden tukemisessa ja yhteisöllisyyden vahvistamisessa korostetaan aineettomia asioita, joita jokainen voi tehdä omissa yhteisöissään. Erityisen paljon huomio on keskittynyt presidentti Sauli Niinistön suojelemaan Ihan tavallisia asioita -kampanjaan (Ihan tavallisia asioita 2013). Kampanja on herättänyt paljon keskustelua. Toisten mielestä on hyvä muistuttaa kaikkia ihan tavallisista arjen asioista, joilla vanhemmuutta voidaan tukea, yhteisöllisyyttä vahvistaa ja estää nuorten syrjäytymistä. Kriitikoiden mielestä vinkit toimivat ainoastaan perheille, jotka eivät ole syrjäytymisvaarassa. Ylisukupolvisesta köyhyydestä, huono-osaisuudesta ja moniongelmaisuudesta kärsivien perheiden asemaa ei parantane se, että he opettelevat naapureiden lasten nimet tai paistavat aika ajoin yhdessä pullaa.

Keskustelu on saanut hyvin ideologisia sisältöjä. Toisia arvostellaan itsekkäästä, ahneesta ja sokeasta uusliberalismista, toisia taas taloudellisesti kestämättömästä ja naiivista sosialismista. Tässä kohtaa olisi ehkä syytä hengähtää ja katsoa mitä tutkijoiden analyysit peruspalveluista ja hyvinvoinnin tukemisesta kertovat. Tutkimusten mukaan on vahvaa näyttöä siitä, että syrjäytymisen ehkäisyssä lasten ja nuorten hyvinvointia tukeviin ennalta ehkäiseviin peruspalveluihin satsaaminen on taloudellisesti järkevää (Rimpelä 2011), etenkin taloudellisesti tiukkoina aikoina. Nuorten koulutukseen ja työelämään pääsyyn panostaminen on hyvin tärkeää, mutta kuten Matti Rimpelä toteaa:

”Ne ovat todella hyviä asioita, mutta ne ovat vain oireenmukaista hoitoa. Se varsinainen perustyö tehdään ensimmäisen 16 vuoden aikana. Jos silloin ei ole luotu lapselle oppimisen iloa ja sellaista oloa, että hän kuuluu yhteiskuntaan ja että minusta pidetään huolta, niin kyllä sitä on sitten myöhemmin hirveän vaikea korjata.” (Syrjäytymiskierteeseen puututtava mahdollisimman varhain, 2012)

Esimerkiksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) *Lapsi kasvaa kunnassa* -tutkimuksen mukaan ne kunnat jotka 1990-luvun lamassa karsivat eniten peruskouluterveyspalveluista maksavat nyt kaikkein eniten nuorten mielen-terveysongelmien erityispalveluista. (Salmi ym. 2012). Lasten sijaishuollon kustannukset ovat 2000-luvulla nousseet 400 miljoonaa euroa, samalla kun ennalta ehkäisevästä työstä, perheiden kotipalveluista ja perhetyöstä on karsittu kuluja. (Rimpelä 2011). Näyttää varsin selvältä, että mitä enemmän kunnat karsivat ennaltaehkäisevästä työstä, sitä enemmän ne joutuvat tulevaisuudessa maksamaan kalliista erityispalveluista.

Toisessa THL:n *Kansallinen syntymäkohortti 1987*-tutkimuksessa on seurattu kaikkia vuonna 1987 syntyneitä noin 60 000 lasta sikiökaudelta vuoden 2008 loppuun saakka (Paananen ym. 2012). Syntyessään he kuuluivat maailman terveimpiin lapsiin! (Rimpelä 2011). THL:n (Paananen ym. 2012) tutkimuksen mukaan ongelmat hyvinvoinnissa kasautuivat ja vanhempien ongelmat liittyivät kiinteästi lasten myöhempään hyvinvointiin ja mielenterveysongelmiin. Tutkimukseen osallistuneista 40 prosentilla oli mielenterveysongelmia, ja joka viides oli 21 vuoden ikään mennessä saanut psykiatrista erikoissairaanhoidoa tai lääkitystä mielenterveysongelmiinsa. Peruskoulun jälkeinen tutkinto puuttui noin 18 prosentilta tästä ikäluokasta. Toimeentulotukeen oli joutunut jossakin vaiheessa turvautumaan 23 prosenttia, ja 26 prosentilla oli merkintöjä joko lievistä rikkomuksista tai saaduista tuomioista. Huostaan otettuna tai sijoitettuna oli ollut 3 prosenttia ikäluokan lapsista. Ikäluokka varttui 1990-luvun laman aikana, jolloin työttömyys ja taloudelliset vaikeudet kohtasivat huomattavaa osaa perheistä. Lasten ja perheiden peruspalveluita ja ennaltaehkäisevää työtä karsittiin. Ennaltaehkäisevää ja hyvinvointia tukevaa työtä ei ole kunnissa saatu lamaa edeltävälle tasolle, jonka seurauksena korjaavien palveluiden menot ovat nousseet. (Paananen ym. 2012).

On hienoa, että koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien nuorten aseman parantamiseen panostetaan nyt vahvasti – etenkin tai varsinkin, kun näin määriteltyjen ”syrjäytyneiden nuorten” määrä ei ole juurikaan kasvanut, vaan on pysynyt tilastojen mukaan samana jo viimeiset parikymmentä vuotta. Koulutuksellisesti syrjäytyneiden lukumäärä ja osuus kaikista nuorista on pikemminkin ollut laskeva ja esimerkiksi 1990-luvun alkuvuosien huippulukuihin on vielä pitkä matka. (Myrskylä 2012). On myös tärkeää, että julkinen keskustelu vanhemmuuden tukemisesta ja yhteisöllisyyden vahvistamisesta on vilkasta. On myös keskeistä muistaa, että pahimmin suomalaisen yhteiskunnan perusteita ja tulevaisuutta nakertaa polarisaatio (polarisaatiosta ks.

Esim. Autio ym. 2008) – suurella osalla kansasta menee entistä paremmin lähes kaikkien mittareiden mukaan, kun taas osalle kansasta kasautuu iso osa kansakunnan fyysistä, henkistä ja materiaalista pahoinvointia. Näiden perheiden ja nuorten asema ei parane tsemppipuheilla, laiskuusleimoilla ja yhteisöllisyysretoriikalla. Yhteisöllisyyden korostamisella on kuitenkin paikansa. Nuorten sosiaalinen luottamus kanssaihmiin on heikentynyt (Myllyniemi 2012). Lisäksi esimerkiksi Kortteisen ja Elovainion (2012) mukaan huono-osaisuus kytkeytyy periytyviä tekijöitä vahvemmin juuri sosiaalisen luottamuksen menetykseen, joka on riippumaton taustakulttuurista ja joka voi iskeä tällä hetkellä niin hyvä- kuin huono-osaisiin (ks. myös Souto tässä kirjassa). Miten myydä yhteisöllisyyttä nuorille, jotka on opetettu ja pakotettu kilpailemaan toisiaan vastaan pienestä asti ja varsinkin niille nuorille, jotka kokevat hävinneensä tämän kilpailun?

Lasten, nuorten ja perheiden julkisesti tuetuissa peruspalveluissa näyttäisi olevan kaksi tietä: joko satsataan merkittävästi ennalta ehkäiseviin palveluihin tai sitten lopetetaan puhe hyvinvointivaltiosta tai edes hyvinvointiyhteiskunnasta kokonaan ja keskitytään erilaiseen ideologiseen malliin. Kolmas vaihtoehto, hyvinvointipalveluiden ylläpitäminen, mutta ennalta ehkäisevistä palveluista karsiminen, johtaa vain merkittävästi nouseviin sosiaali- ja terveyspuolen erityispalvelumenoihin. Siinä ei näytä olevan mitään järkeä, mutta sitä kohti näytetään taas menevän.

Olemme nauttineet jo vuosia PISA-tutkimusten tuloksista joiden mukaan nuoremme ovat maailman fiksuimpia oppilaita vaikka eivät viihdykään koulussa – miksi pitäisi viihtyä? Mairittelevien tulosten varjosta nousevat uhat on osin paikannettu, mutta ei kenties kokonaan. Peruskoulujen opetussuunnitelmauudistuksessa on mietitty tarkkaan, kuinka hyvin nykyisen peruskoulu-

järjestelmän rakenteet tukevat lasten ja nuorten kasvua, kehitystä, hyvinvointia, oppimista ja osallisuutta. Myös lapsia ja nuoria itseään on pyritty kuulemaan. Tilausta uudistukselle onkin, sillä suomalaista koulua näyttää määrittävän erityinen koulunvastustuskulttuuri. Vaikka koululaisten perusoikeudet pyritään huomioimaan tarkasti, opettajien ja koululaisten suhteet on huomioitu emotionaalisesti ja sosiaalisesti etäisiksi eikä kriittisiksi kasvatettujen nuorten ääntä kuunnella monissa koulupäivän jaksottamiseen tai järjestämiseen liittyvissä asioissa. (Harinen 2012). Koululaisten kriittisyys on tyhjäkäynnillä ja suuntautuu osin koulun vastustamiseen.

Kysymys kouluviihtyvyydestä ei tarkoita koululaisten viihdyttämistä. Se ei tarkoita sitä, että asioiden pitäisi olla mukavia tai helppoja tai etteikö jokaisella yksilöllä olisi ensisijainen vastuu itsestään ja omasta tulevaisuudestaan. Kysymys on koulutusyhteiskunnan kansalaiseksi kasvamisesta ja kasvun tukemisesta: ne, jotka viihtyvät koulussa vähiten, eivät myöskään halua käydä koulua ja jäävät helposti koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle. On myös vahvoja viitteitä siitä, että heillä on paljon muitakin pahoinvointiin liittyviä tekijöitä (Harinen 2012). Merkittävää on, että koulussa viihtymättömyys näyttää vauhdittavan merkittävästi yksilön kotipiirissä alkanutta monialaista syrjäytymistä ja kasvattavan näin myös yhteiskunnallista polarisaatiota. Syrjäytymisen ehkäisyn ja kouluviihtyvyyden kannalta on erityisen tärkeitä huomioida, että koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jääneissä nuorissa, mielenterveytensä (ja joillakin ihmisvihansa) kanssa kamppailevissa tai kokonaan kotiinsa *komeroituneissa* on myös paljon nimenomaan niitä, jotka ovat olleet koulukiusattuja. Vaikka asia on tiedostettu ja sen korjaamiseksi on käynnistetty merkittäviä hankkeita kuten Turun yliopiston Kiva koulu-toimenpideohjelma (Kiva Koulu 2013) tai Verso- vertaissovittelun malli (2013), on syytä kysyä – missä tikittää uusi rakenteellinen pommi? Löytyykö

se kenties niistä jo fyysisesti epäterveistä rakennuksista, joihin lapset ja nuoret on lämpimien puheiden saattamana säilötty?

Mistä sitten pitäisi puhua, kun puhutaan nuorten syrjäytymisen ehkäisystä? Nuorten syrjäytymisessä on kiinnitettävä huomiota usein hyvin pirstaleisen palvelujärjestelmän uudistamiseen, ennalta ehkäiseviin palveluihin, etenkin perheiden kotipalveluihin ja perhetyöntekijöihin sekä kouluviihtyvyyteen ja koululaisten osallisuuden kasvattamiseen ja aktiivisen kansalaisuuden tukemiseen. Pelkkä koululaisten kuuleminen ei riitä – kuuleminen on osallistamista vasta, jos kuulemisella on todellisia mahdollisuuksia johtaa konkreettisiin toimenpiteisiin.

Tässä raportissa nuorten syrjäytymistä tarkastellaan erityisesti Itä-Suomen näkökulmasta. Kirjan julkaisua on tukenut Pohjois-Savon ELY-keskus. Itä-Suomessa on paljon nuorten syrjäytymistä edistäviä erityistekijöitä, joista yhden merkittävimmistä muodostaa pitkät välimatkat. (Leinonen 2010). Kuten Marika Punamäen artikkelissa tässä julkaisussa tuodaan esille, nuorten poismuutto on vakava ongelma ja Itä-Suomessa on maan heikoin huoltosuhde. Maakuntatasolla Etelä-Savossa tilanne on maan pahin. Itä-Suomen maakunnat ovat korkealla toimeentulotukea ja pysyvää sairaseläkettä saavien nuorten kohdalla. Vaikka monien nuorten syrjäytymistä korostavien ja alueen elinvoimaisuutta heikentävien tekijöiden esille tuominen on tärkeää niihin reagoimisen kannalta, on toisaalta syytä kysyä, miten negatiivisuuden korostaminen murentaa alueellista identiteettiä, miten se vaikuttaa nuorten näkemyskäsitykseen Itä-Suomesta ja miten se heikentää itäsuomalaisten itsetuntoa ja vahvaa tekemisen meininkiä?

Koulutuspoliittisesta näkökulmasta on hyvin ristiriitaista, että samaan aikaan kun nuorille luvataan nuorisotakuun muodossa turvata koulutuspaikka, aloituspaikkoja vähennetään varsinkin ammatillisesta koulutuksesta. Perusteluksi ei riitä pelkästään tulevaisuudessa pienenevät ikäryhmät, sillä vaikutukset tulevat voimaan heti. Tämän lisäksi aloituspaikkojen vähentäminen on ristiriidassa niihin nykyistä aktiivisemmän maahanmuuttopolitiikan tavoitteisiin, joihin useilla alueilla panostetaan. Koulutuspaikkojen saaneiden nuorten osuus on tällä hetkellä Itä-Suomen maakunnissa Suomen parhaimmalla tasolla. Ongelmat alkavat siinä vaiheessa, kun nuorten pitäisi löytää työpaikka. Itä-Suomen nuorisopuntarien (2010 ja Punamäki ym. 2012) mukaan pääkaupunkiseutu ei houkuttele nuoria, vaan he asuisivat mieluiten melko samantyyppisellä asuinpaikkakunnalla, kuin he nytkin asuvat. Itä-Suomella on siis periaatteessa edellytykset pitää nuorensa alueellaan, jos muita tekijöitä pystytään vahvistamaan. Esimerkiksi korkeakoulutettujen poismuutto on nostettu usein ongelmaksi. Luontoarvot, palveluiden helppo saatavuus ja läheisyys sekä asumisen hinta ovat tekijöitä, jotka kiinnostavat erityisesti nuoria lapsiperheitä ja nostavat erityisesti maakuntakeskukset pääkaupunkiseutua kiinnostavammaksi vaihtoehdoksi, jos vain töitä on tarjolla. Monille korkeakoulutetuille myös alueen avoimuuden ja moniarvoisuuden sekä vahvan positii-visen alueellisen identiteetin kehittäminen ovat tärkeitä tekijöitä. Kaikkien nuorten kannalta keskeistä on harrastus- ja vapaa-ajan mahdollisuuksien monipuolistaminen sekä nuorten osallisuuden ja aktiivisen kansalaisuuden edistäminen. Nuoret eivät sitoudu alueeseensa, jos he eivät koe että heitä arvostetaan siellä.

Julkaisun artikkelit

Kuten todettua, nuorten syrjäytymisestä puhutaan paljon ja jokaisella puhujalla tai kirjoittajalla on siihen oma väritynyt näkökulmansa. Syrjäytyminen ja syrjäytynyt käsitteinä määrittyvät hyvin eri tavalla ja saavat erilaisia sisältöjä riippuen sanojasta/kirjoittajasta, hänen taustoistaan, tulokulmastaan tai motiiveistaan. Merkittävää on kuitenkin se, että jo puhe syrjäytymisestä syrjäyttää. Juuri siksi on äärimmäisen tärkeää, että jokaisessa syrjäytymistä käsittelevässä tekstissä tuotaisiin mahdollisuuksien mukaan esiin, mitä syrjäytymisellä tarkoitetaan. Tässä julkaisussa *Katja Komonen* tarkastelee syrjäytymiskäsitteen taustoja, ja sen erilaisia määrittelyjä ja sisältöjä. Puhuttaessa syrjäytymisestä on muistettava sen kohteen määrittely, monitulkintaisuus ja käsitteen suhteellisuus: syrjäytymisessä on kyse erojen tekemisestä, normien ulkopuolisuudesta ja ulossulkemisesta. Syrjäytymistä määrittää laaja-alaisuus, sopimuksenvaraisuus, tietyssä määrin kulttuurisidonnaisuus ja vahvasti myös kiistanalaisuus. Näiden huomioiminen ja käsitteen määrittely ovat äärimmäisen tärkeitä seikkoja, sillä määrittelystä riippuen esimerkiksi syrjäytyneiden nuorten lukumäärät heittelevät kymmenillä tuhansilla. Syrjäytyminen on myös yhteiskunnallisiin muutosprosesseihin liittyvä ja aina aikaansa sidottu käsite. Tällä hetkellä syrjäytyminen sidotaan erityisesti koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olemiseksi. Mutta voidaanko syrjäytymisestä puhua esimerkiksi silloin, jos valtakulttuurin normatiivisten koulutus- ja työelämäodotusten ulkopuolella eläminen on oma valinta?

Kuten Komonen artikkelissaan huomioi, syrjäytymistä käsitteenä määrittää, että se on ainoastaan kielteinen asia ja se ymmärretään helposti pysyväksi, staattiseksi tilaksi. Koska syrjäytyminen on puhtaasti negatiivinen sana, sitä on ehdotettu erityisesti nuorten kohdalla korvattavaksi marginaalisuuden käsitteellä. Marginaaliasemaan liittyy riski syrjäytymisestä, mutta siihen sisäl-

tyy sekä kielteisiä että myönteisiä asioita ja se antaa yksilölle myös positiivisia mahdollisuuksia selviytymiseen ja yhteiskuntaan kiinnittymiseen. Marginaalisuus ei välttämättä ole umpikuja, pysyvä tila, vaan se saattaa avata uusia väyliä. Esimerkiksi marginalisaatio on valtavirran ulkopuolella olemista, mutta tähän ei välttämättä liity huono-osaisuutta.

Marika Punamäki tarkastelee omassa artikkelissaan itäsuomalaisten nuorten syrjäytymiseen kiinnittyviä indikaattoritietoja. Maakunta- ja kuntakohtaisessa tarkastelussa ja vertailussa käydään läpi nuorten koulutuksen ulkopuolella olemiseen, työelämään, taloudelliseen toimeentuloon, terveyteen ja sosiaaliin suhteisiin liittyviä erilaisia tilastotietoja. Indikaattoritiedoilla saadaan helposti kerättyä vertailtavaa tietoa päätöksenteon pohjaksi, minkä vuoksi ne ovat tärkeitä työkaluja esimerkiksi nuorten hyvinvoinnin ja elinolojen seurannassa. Indikaattoreilla pyritään tiivistämään tietotulvaa ja tehostamaan laajenevan tiedon käsittelyä. Kuten Punamäki artikkelissaan kuitenkin painottaa, indikaattoripohjainen tieto kertoo huonosti subjektiivisesta hyvinvoinnista, nuorten kokemasta omasta hyvinvoinnista, onnellisuudesta ja tyytyväisyydestä omaan elämäänsä. Nuorten käsitys syrjäytymisestä ei välttämättä muodostu tilastojen kuvaamien koulutukseen ja työhön integroitumisen kautta tai perheen sosio-ekonomisen aseman mukaan, vaan määrittyy pikemminkin ystävyysuhteiden ja yhteenkuuluvuuden ongelmien kautta. Tämän vuoksi jo vakiintuneempien työtä, koulutusta, taloutta ja terveyden tilaa peilaavien tilastojen listaan on lisätty tässä artikkelissa indikaattorit nuorten kokemasta koulukiusaamisesta ja läheisten ystävien tai vanhemmuuden puutteesta.

Viimeisenä mainitut indikaattorit tuovat jo esiin nuorten subjektiivista kokemusta omasta hyvinvoinnistaan, elinoloistaan ja mahdollisesta syrjäytymisestä.

tä. *Pekka Penttinen* jatkaa omassa artikkelissaan määrällistä tarkastelua nuorten omalla äänellä, tutkimalla Itä-Suomen nuorisopuntareista 2010 ja 2012 esiin nousevia nuorten omia syrjäytymiseen liittyviä käsityksiä ja asenteita. Itä-Suomen nuorisopuntari on itäsuomalaisten nuorten hyvinvointia, arvoja ja asenteita selvittävä kysely, joka on nyt toteutettu kaksi kertaa. Nuorisopuntaria koordinoi Mikkelin ammattikorkeakoulun nuorisoalan osaamiskeskitymä Juvenia ja se toteutetaan yhteistyössä Itä-Suomen yliopiston, Humanistisen ammattikorkeakoulun ja Diakonia-ammattikorkeakoulun kanssa. Vuosina 2010 ja 2012 kyselyssä selvitettiin alueelle kiinnittymistä, koulutukseen, työhön ja yrittäjyyteen suhtautumista sekä yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemista. Kyselyyn on vastannut vuosittain noin 2000 15-25 -vuotiasta nuorta. Tässä julkaisussa Penttisen tarkastelun alla ovat itäsuomalaisten nuorten yleinen asenneilmapiiri koulutukseen, työelämään ja asuinpaikkakuntaan sekä se, mitä nuoret itse mieltävät syrjäytymiseksi ja mitkä syyt heidän mielestään syrjäytymiseen johtavat.

Anne-Mari Souto pohtii omassa artikkelissaan koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten elämäntilannetta nuorisotakuun toteuttamissuunnitelmien näkökulmasta. Souto nostaa esiin huolen siitä, miten hyvin nuorisotakuun toteuttamisessa ja suunnittelussa on perehdytty vaikeimmassa asemassa olevien nuorten tilanteeseen ja miten heitä on kuultu. Hän yhtyy Tomi Kiilakosken esittämään epäilyyn, käykö lopulta niin, että nuorisotakuun resurssit kohdennetaan niihin nuoriin, jotka ovat helpoimmin siirrettävissä koulutuksen ja työelämän piiriin? Tavoittaako nuorisotakuu nuoria, joiden ongelmat ovat pahentuneet eniten? Artikkelin pohjaa haastatteluihin, joita Souto on tehnyt nuorten uraohjausta mallintavan Nuorten tuki -hankkeen pohjoiskarjalaisille asiakkaille keväällä 2012 sekä kokemuksiin hankkeen projektipäällikkönä vuosina 2009–2012. Hankkeen piirissä on ollut yli 700 pohjoiskarjalaista koulutuksen ulkopuolella olevaa nuorta. Anne-Mari Souto pohtii nykyistä oman

elämän yrittäjyyteen kannustavaa retoriikkaa ja sitä tukevia käytäntöjä. Nuorilta vaaditaan paljon tietoja ja taitoja sekä omaa vastuullisuutta ja perheen tukea omien koulutus- ja uravalintojen tekemiseen. Kaikilla nuorilla ei tällaista tukea ole, mikä lisää heidän yksinäisyyttään. Osa nuorista puolestaan kokee helposti pelkoa ja häpeää siitä, ettei pysty vastaamaan innovatiivisen ja sosiaalisen nuoren ihannekuvaan. Souto esittää artikkelissaan myös kysymyksen siitä, kuinka paljon koulutuksen keskeyttäminen johtuu yksilöstä itsestään ja kuinka paljon koulutuksen ja ohjauksen rakenteista ja käytänteistä?

Päivi Harinen vie oman tarkastelunsa Hylkysyrjäksi kutsumansa syrjäisen pohjoiskarjalaisen kylän matto- ja maitolaitureille, kylän nuorten vapaa-aikaan ja sen haasteisiin. Artikkelin taustalla on nuorisopoliittinen näkemys siitä, että kaikilla nuorilla tulisi olla yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua yhteiseen harrastustoimintaan ja saada kasvaa osana merkityksellisiksi koettuja vertaisryhmiä ja -suhteita. Esimerkiksi kuntaliitosten vuoksi syrjäseutujen nuoret tulevat tilastoiduksi keskisuuren kaupungin asukkaiksi, joiden oletetaan nauttivan myös tuon kaupungin palvelun tarjonnasta. Todellisuudessa pitkät välimatkat ja esimerkiksi ajokortittomuus estävät nuoria kuitenkin pääsemästä näiden palvelujen piiriin. Harrastusmahdollisuuksien puute luo vapaa-ajan haasteita nuorille, jotka eivät asua syrjäseuduilla omasta tahdostaan, ja kulminoituu nuorten kommentoissa ”ei-minkään tekemisenä ei-missään”. Harinen nostaa esiin kysymyksen siitä, miten suurkunnat turvaavat tiedon saannin nuorten tarpeista ja miten niihin vastataan?

LÄHTEET

Autio, M., Eräranta, K. & Myllyniemi, S. (toim.) . 2008. Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot –vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisoasiain neuvottelukunta/Stakes.

Harinen, P. ja Halme, J. 2012. Hyvä, paha koulu – kouluhyvinvointia hakemassa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto / Suomen Unicef.

Ihan tavallisia asioita. 2013. www.tavallisia.fi, luettu 2.1.2013

Itä-Suomen nuorisopuntari. 2010. Minä ja kotiseutu. 2010 –teemana alueellisuus. Juvenia-osaamiskeskittymä, Mikkelin ammattikorkeakoulu.

Kiva Koulu (2013) www.kivakoulu.fi, luettu 2.1.2013

Kortteinen, M. & Elovainio, M. 2012. Millä tavoin huono-osaisuus periytyy? Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisotutkimusseura. Helsinki: Hakapaino. 153–167.

Myllyniemi S. (toim.). 2012. Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisotutkimusseura. Helsinki: Hakapaino.

Salmi, M., Mäkelä, J., Perälä, M-L & Kestilä, L. 2012. Lapsi kasvaa kunnassa – Miten kunta voi tukea lasten hyvinvointia ja vähentää syrjäytymisen riskiä? Päätösten tueksi 1/2012. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Paananen, R., Ristikari, T., Merikukka, M., Rämö, A. & Gissler, M. 2012.

Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkohortti 1987 - tutkimusaineiston valossa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Punamäki, M., Penttinen, P. & Ronkainen, J. 2012. Työelämän nuoret sankarit. Itä-Suomen nuorisopuntari – teemana työ ja yrittäjäyys. Juvenia-osaamiskeskittymä, Mikkelin ammattikorkeakoulu.

Leinonen, M. 2010. Puheenvuoroja nuorten hyvinvoinnista Itä-Suomessa.

Nuorisotakuu. 2013. www.nuorisotakuu.fi, luettu 2.1.2013

Myrskylä, P. 2012. HUKASSA – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? EVA – analyysi nro 19. Helsinki: Elinkeinoelämän valtuuskunta.

Rimpelä, M. 2011. Puheenvuoro. Teoksessa Ritva Uhinki & Ailo Uhinki (toim.) Anna nuorelle tulevaisuus – ettei kukaan syrjäydy. Turun lapsi- ja nuorisotutkimuskeskuksen julkaisuja 2/2011. Turun yliopisto, 11-18.

Risikko, P. 2013. Syrjäytynyt nuori tarvitsee muutakin kuin koulutusta tai töitä, http://www.nuorisotakuu.fi/index.phtml?107654_m=108873&s=5050, www.nuorisotakuu.fi, luettu 2.1.2013

Syrjäytymiskiarteeseen puututtava mahdollisimman varhain. 2012. YLE uutiset, Matti Rimpelän haastattelu, http://yle.fi/uutiset/rimpela_syrjaytymiskiarteeseen_puututtava_mahdollisimman_varhain/5063667, 6.2.2012, luettu 2.1.2013

VERSO – vertaissovittelu. 2013. <http://www.ssf-ffm.com/vertaissovittelu/>, luettu 2.1.2013

MISTÄ SYRJÄYTYMISESSÄ ON KYSYMYKSI? SYRJÄYTYMINEN KÄSITTEENÄ JA PUHEENA

Katja Komonen

Johdanto

Syrjäytyminen on yhteiskunnallisiin muutosprosesseihin liittyvä käsite. Taloudelliset suhdannevaihtelut, hyvinvointierojen kasvu samoin kuin väestön ikääntymisen ja nuorten ikäluokkien pienenemisen myötä korostunut huoli työvoiman riittävydestä ovat nostaneet syrjäytymisen 2000-luvun yhteiskunnallisen keskustelun keskiöön. Yksi 2000-luvun syrjäytymiskeskustelua hallitsevista piirteistä on nuorisotyöttömyyden, koulun keskeyttämisen, polarisaation ja ylisukupolvisen huono-osaisuuden teemojen kautta kohdentuva huomion kiinnittäminen nuoriin ja jopa lapsiin. Vielä 1980-luvulla syrjäytymistä pidettiin pikemminkin aikuisten kuin nuorten ongelmana.

Nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen ja pysäyttämiseen kohdentuva suunnittelu ja koordinaatio – nuorisopoliittinen ohjaus – on tällä hetkellä ennennäkemättömässä suosiossa sekä kansallisella että Euroopan Unionin tasolla, ainakin jos katsotaan erilaisia selontekoja, muistioita ja viimeisen vuosikymmenen aikana hyväksytyjä ja toimeenpantuja politiikka- ja kehittämisohjelmia (An EU Strategy for Youth – Investing and Empowering 2009; Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 22.6.2011; Lapsi- ja nuorisopoliittikan kehittämisohjelma 2012-2015; Nuorten yhteiskuntatakuu 2013). Nuorten syrjäytymisestä puhutaan nykyisin monessa eri yhteydessä ja myös monin eri tavoin. Poliittisessa ohjauksessa, nuorten kasvu- ja kasvatusympäristöissä samoin kuin medioissakin rakennetaan asiantuntija- ja viranomaispuheessa kuvia syrjäytymi-

sen syistä ja seurauksista samoin kuin syrjäytyneiksi luokiteltujen nuorten asemasta ja toimijuudesta oman elämänsä suhteen.

Erilaisiin syrjäytymisen määrittelyihin liittyy laaja-alaisuus, sopimuksenva-
raisuus, tietyssä määrin kulttuurisidonnaisuus ja vahvasti myös kiistanalai-
suus. Ilmiöstä on siten vaikea saada otetta ja se jää epämääräiseksi, esimer-
kiksi arviot syrjäytyneiden nuorten lukumäärästä saattavat heitellä kymme-
nillä tuhansilla. Syrjäytymisen käsitteen ongelmallisuus tulee vastaan myös
silloin, kun sen tarkoittamaa ilmiötä ja sen esiintyvyyttä tulisi mitata tai vaik-
kapa esittää ilmiötä ennakoivia ja kuvaavia indikaattoreita (OKM 2011).

Tässä artikkelissa kuvataan erilaisia syrjäytymisen määrittelyjä: Miten syrjäy-
tyminen määritellään ja kuka voidaan määritellä syrjäytyneeksi? Käsitelmä-
rittelyjen kautta tullaan myös jäsenneyksi erityisesti nuorten syrjäytymistä
koskevaa julkipuhetta eli diskurssia, jolla tarkoitetaan syrjäytymisen tulkinta-
repertuaaria, joka tulee näkyväksi aihetta koskevassa puheessa ja teksteissä.

Syrjäytymiskäsitteen ja sitä kautta syrjäytymisdiskurssin kuvaaminen on
olennaista, sillä ei ole samantekevää miten ja millä käsitteillä syrjäytymisestä
puhutaan. Erilaiset puhettavat - diskurssit - tuottavat syrjäytyneeksi määrittä-
neelle yksilölle tiettyjä ominaisuuksia, oikeuksia ja velvollisuuksia (ks. Perä-
kylä 1997). Diskurssit eivät siten ole ainoastaan kommunikoinnin keinoja,
vaan syrjäytyneiden kanssa työskentelevät viranomaiset käyttävät niitä oman
toimintansa ja päätöstensä oikeuttamiseen tai toiminnan kohteeksi asettuvien
nuorten kontrollointiin. Syrjäytymisen ehkäisy näyttääkin edellyttävän osa-
puolilta tulkintoja kasvattamisen ja normalisoinnin tarpeesta. Tämä puoles-
taan johtaa erilaisten yhteiskunnallisten interventioiden kohdentamiseen syr-

jäytyneen muuttamiseksi ja hänen yhteiskuntakelpoisuutensa palauttamiseksi (ks. Komonen 2007 & 2012). Helne (2002) on todennut, että jo itse puhe syrjäytyneistä syrjäyttää. Toistaiseksi syrjäytymiskeskustelussa on kuitenkin jäänyt vähälle huomiolle yhteiskunta, joka tuottaa puhetta syrjäytymisestä.

Syrjäytyminen suhteena ja prosessina

Syrjäytymistä käytetään synonyymisenä muun muassa huono-osaisuuden, köyhyyden, poikkeavuuden, deprivaaation, leimautumisen, vieraantumisen alaluokan ja eksklusion käsitteiden kanssa. Syrjäytymisen käsite on liitetty usein myös marginalisoitumiseen, jolloin syrjäytymiskeskustelun juuret löytyvät Chicagon koulukunnasta 1920-luvulta. Robert Park käytti vuonna 1928 ilmestyneessä artikkelissaan *Human Migration and the Marginal Man* termiä *marginal*, joka voidaan ymmärtää marginaalisena, vähäpätöisenä, juuri ja juuri vähimmäisvaatimukset täyttävänä. Alun perin termillä viitattiin kahden tai useamman kulttuurin välissä ja näiden kulttuurien reuna-alueilla olevaan väestönosaan, kuten maahanmuuttajiin.

Eurooppalainen syrjäytymiskeskustelu alkoi Ranskasta 1960-luvulla, jolloin ilmiötä alettiin kuvata eksklusion käsitteellä. Syrjäytymistä on eurooppalaisessa syrjäytymiskeskustelussa käsitelty jo alun alkaen perinteistä köyhyyttä laaja-alaisempana ilmiönä, osallistumis- ja toimintamahdollisuuksien puutteena (Silver 1994). Pohjoismaisen syrjäytymiskeskustelun juuret ulottuvat puolestaan 1970-luvun alkupuolelle, jolloin ruotsalaisissa työmarkkinatutkimuksissa alettiin käyttää termiä *utslagning*, jolla viitattiin erityisesti eri syistä tapahtuvaan työmarkkinoiden ulkopuolelle ajautumiseen. Suomalaiseen yhteiskuntapoliittiseen keskusteluun syrjäytymisen käsite omaksuttiin nopeasti ruotsalaisesta keskustelusta uloslyönnin käsitteeksi käännettynä ja se korvasi

aiemman epämääräisen vieraantumisen käsitteen. Pian kömpelö termi uloslyönti korvattiin käsitteellä syrjäytyminen ja se sai työmarkkinoilta ulosajautumisen lisäksi myös muita merkityksiä.

Syrjäytyminen on suhdekäsite. Syrjäytymisessä ei ole kyse ainoastaan huono-osaisuudesta vaan myös normaalin rajoista. Syrjäytymisessä on aina kyse jäämisestä tai joutumisesta yhteiskunnan keskeisten toimintakenttien sekä sosiaalisesti ja kulttuurisesti hyväksytyyn elämän, hallitsevan normaaliuden ulkopuolelle (Simpura ym. 2008, 251; Vähätalo 1994). Syrjäytyminen määrittyy erojen tekemisen kautta ja se edellyttää aina, että on olemassa yhteisö, jolle syrjäytyneet ovat toisia eli ryhmään kuulumattomia. Tästä näkökulmasta syrjäytyneiksi ryhmiksi yhteiskunnallisessa keskustelussa on nimetty esimerkiksi pitkäaikaistyöttömät, pitkäaikaissairaat ja vammaiset, koulunsa keskeyttäjät, päihde- ja mielenterveysongelmaiset, seksuaalivähemmistöt, yksinhuoltajat, asunnottomat, ylivelkaantuneet, rikolliset ja maahanmuuttajat.

Tuota keskusta, jonka reuna-alueilla syrjäytyneet ovat, on useimmiten määriteltä yhteiskunnan keskeisistä instituutioista, koulutuksesta ja työmarkkinoista käsin. Tästä näkökulmasta on kuvattu erilaisia syrjäytymisen ulottuvuuksia. Esimerkiksi Jyrkämä (1986) on eritellyt syrjäytymisen koulutukselliseksi, työmarkkinalliseksi, sosiaaliseksi, vallankäytölliseksi tai normatiiviseksi syrjäytymiseksi. Rauhala (1998) puolestaan puhuu myös taloudellisesta ja terveydellisestä huono-osaisuudesta sekä asuntomarkkinoilta putoamisesta.

Se, mitä syrjäytymisen ulottuvuuksia milloinkin korostetaan, on osin aika-kauteen ja sen henkeen sidottua. Syrjäytyminen työstä syrjäytymisenä on ollut varsin tavanomainen tapa lähestyä huono-osaisuuden prosessia. Myös

yhteiskuntapoliittisen päätöksenteon näkökulmassa syrjäytyminen yksilöä yhteiskuntaan yhdistävien siteiden heikkoutena jäsentyy usein yksiselitteisesti työstä syrjäytymiseksi (Raunio 2006, 125).

Yhteiskuntamme on muuttunut korkean teknologian ja oppimisen yhteiskunnaksi, mikä korostaa koulutuksen merkitystä sekä taloudellisten ja sosiaalisten ongelmien kasautumista. Näin ollen syrjäytymisen esiintyvyyden hahmottamisessa koulutus ja siinä ilmenevät puutteet ja vajavuudet vaikuttavat usein työn ohella keskeisimmältä lähtökohdalta syrjäytyneisyyttä aiheuttavien tekijöiden ja syrjäytymisen tulovirran määrittelyssä. Tämä osaltaan selittää myös sitä, miksi lapset ja nuoret on nostettu syrjäytymiskeskustelussa keskiöön. Esimerkiksi Myrskylä on analyysissaan (2012) määritellyt syrjäytyneiksi sellaiset työvoiman ja opiskelun ulkopuoliset nuoret, joilla ei ole peruskoulun jälkeen muuta koulutusta.

Laajasti ottaen Myrskylänkin viittaamalla koulutuksellisella syrjäytymisellä tarkoitetaan peruskoulun keskeytymistä tai toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle jäämistä tai jättäytymistä. Tämä voi tapahtua jättämällä hakematta yhteishaussa jatkokoulutukseen, ottamatta saatua opiskelupaikkaa vastaan tai keskeyttämällä jo aloitetun koulutuksen. Vuonna 2010 peruskoulun päättäneistä 9.-luokkalaisista 9 prosenttia eli 5700 nuorta ei jatkanut samana syksynä tutkintotavoitteista opiskelua. Päättötodistus jäi saamatta 152 oppilaalta. Lukuvuonna 2008-2009 8,5 prosenttia eli reilut 10 000 opiskelijaa keskeytti ammatillisen koulutuksen. (Koulutustilastot 2011.)

Myrskylän (2012) analyysin mukaan vuonna 2010 maassamme oli 51 300 15–29 -vuotiasta nuorta koulutuksen ja työelämän ulkopuolella, pelkän perusas-

teen koulutuksen varassa. Tämän joukon ns. kovassa ytimessä on 32 500 nuorta, jotka eivät ole rekisteröityneet edes työttömiksi työnhakijoiksi. Heitä kutsutaan julkisessa keskustelussa usein termillä ”ulkopuoliset”, millä viitataan syrjäytyneiden kovaan ytimeen.

Syrjäytymiskäsitteellä on lähtökohtaisesti haluttu korostaa paitsi ilmiön relationaalisuutta myös kumuloitumista. Mikään yksittäinen ongelma ei sinänsä aiheuta syrjäytymistä, vaan kyse on kasaantuvista ongelmista, eräänlaisesta lumipalloefektistä ja huono-osaisuuden kehän muodostumisesta. Esimerkiksi Valtiontalouden tarkastusviraston (2007) mukaan nuorten syrjäytyminen on ”kasautunutta huono-osaisuutta, jossa yhdistyvät pitkäaikainen ja usein toistuva työttömyys, toimeentulo-ongelmat, elämän hallintaan liittyvät ongelmat ja syrjäytyminen yhteiskunnallisesta osallisuudesta.”

Moniongelmaisuuksien teema on syrjäytymiskeskustelussa korostunut 1990-luvun loppupuolelta lähtien. Tällä viitataan siihen että yhdellä elämänalueella esiintyviin ongelmiin liittyy usein ongelmia myös toisella elämänalueella. Toisaalta tuodaan esille, että ongelmien kasautuminen on usein seurausta aiemmista, usein jo lapsuuden elämänvaiheista. (Paju & Vehviläinen 2001.)

Jotta varsinainen syrjäytymisen ongelma olisi olemassa, täytyy yksilön elämäntilanteen täyttää monta ehtoa. Aikaisempien tutkimusten perusteella yksilöä voidaan pitää kasautuvasti huono-osaisena tai syrjäytyneenä, jos hänen elämäntilannettaan rasittaa samanaikaisesti vähintään kolme hyvinvoinnin ongelmaa.

Esimerkiksi Lämsän (2009) mukaan syrjäytymisestä suhteellisen pysyvänä tilana voidaan puhua vasta, kun kyseessä on:

1. elämäntilanteessa tapahtuva negatiivinen muutos tai muutoksen jälkeinen tilanne,
2. ulosajautuminen yhteiskunnan keskeisiltä toiminta-alueilta,
3. yksilön ja yhteiskunnan kulttuurisen normijärjestelmän välinen ristiriita,
4. ongelmien pitkittyminen ja kasautuminen niin, että ne eivät ole enää hallittavissa,
5. elämänhallinnan kadottaminen ja siihen liittyvä vieraantumisen kokeminen.

Koulutusyhteiskunnassa, jossa kouluttautuminen on edellytys työmarkkinoille pääsyyn ja taloudelliseen toimeentuloon, juuri koulutuksen reuna-alueille jäämisen katsotaan usein käynnistävän syrjäytymiseen mahdollisesti johtavan prosessin. Esimerkiksi Takala (1992) on esittänyt yksilön ja yhteiskunnan välisen ongelman kehittyvän seuraavien viiden vaiheen myötä:

1. vaikeudet koulussa, kotona, tai sosiaalisessa ympäristössä,
2. koulun keskeyttäminen tai alisuorittaminen,
3. työmarkkinavaiheen ajautuminen huonoon työmarkkina-asemaan,
4. työn vieroksunta ja marginalisoituminen,
5. laitostuminen tai eristäminen muusta yhteiskunnasta.

Postmodernissa yhteiskunnassa syrjäytyminen on kuitenkin hyvin monivaihteinen, muuttuva ja tulkintaongelmia tuottava ilmiö. Siksi yksilön luokittelu syrjäytyneeksi edellä kuvattujen syrjäytymisen ehtojen kautta on ongelmallista. On syytä korostaa, että syrjäytyminen on dynaaminen käsite. Erilaiset ongelmat eivät deterministisesti tuota myös muita ongelmia. Esimerkiksi ihmisen ollessa syrjäytynyt palkkatyöstä ja kulutuskyvystä hän voi olla hyvin

integroitunut järjestötyöhön ja perheeseensä. Myös Suutari (2002) on korostanut, että palkkatyökeskeisen syrjäytymiskeskustelun kuvaus sosiaalisen integraation ehdoista on nyky-yhteiskunnassa liian kapea-alainen erityisesti nuorten kohdalla. Palkkatyön ulkopuolella oleminen ei välttämättä merkitse sosiaalista syrjäytymistä. Esimerkiksi perheen ja ystävien tarjoamat sosiaaliset verkostot voivat tällöin olla nuorelle merkittävä sosiaalisen tuen lähde. Niiden kautta voi myös rakentua hyvinvointia edistävää luottamusta, sosiaalista pääomaa ja kumppanuutta. Myöskään esimerkiksi opiskelijoita ei voida pelkän pienituloisuuden perusteella pitää syrjäytyneinä. He ovat itse valinneet opiskelun ja kyse on väliaikaisesta tilanteesta, joka ei heidän elämänvaiheensa poikkeakaan normaalista. Edelleen voidaan kysyä, onko yksilö syrjäytynyt silloin, jos hän tietoisesti valitsee elämisen valtakulttuurin ulkopuolella.

Syrjäytymiskäsitteen kritiikkiä

Syrjäytymiskäsitteen ongelma liittyy sen edellisessäkin luvussa kuvattuun relationaalisuuteen, siihen kenen näkökulmasta syrjäytymistä tarkastellaan ja mitä pidetään yhteiskunnallisesti oikeana, odotettuna ja arvokkaana. Käsitteen kritiikki kohdentuu usein siihen, että se saa sisältönsä ensisijaisesti työtä tekevän, keskiluokkaisen ja keski-ikäisen aikuisväestön näkökulmasta ja että yleisesti hyväksytyiksi valinnoiksi jäsentyvät lähinnä mahdollisimman suoraviivaisesti normaalina tai keskimääräisenä pidettyyn, palkkatyökeskeiseen elämäntapaan johtavat elämänpolut (Suutari 2002).

Toiseksi, syrjäytymistä ja syrjäytyneisyyttä on tarkasteltu pitkälti yksilön kokemusmaailman ulkopuolelta, ns. materiaalisia (koulutus, työ, asuminen, toimeentulo, terveydentila) tekijöitä mittaamalla (Camfield ym. 2009). Tätä tietoa on tuotettu ensisijassa tilastojen kautta. Hyvinvoinnin tietopohjan ke-

hittäminen on viime vuosina kokonaisuudessaan keskittynyt vahvasti indikaattoripohjaisen tiedontuotannon vahvistamiseen. Indikaattoreita on osaltaan pidetty vastauksena siihen, että tiedontuotanto on tehostunut ja laajenee yhä: indikaattoreita kaivataan tietotulvan tiivistämiseksi (Sauli & Simpura 2004).

Tällainen virallinen, indikaattoripohjainen tieto kertoo huonosti subjektiivisesta hyvinvoinnista, siitä miten yksilöt oman hyvinvointinsa kokevat, miten tyytyväisiä he ovat omaan elämäänsä ja miten onnelliseksi he itsensä määrittävät (Camfield ym. 2009; Plagnol 2010). Yksilöillä, esimerkiksi mittausten ja arvioinnin kohteeksi asettuvilla nuorilla, saattaa kuitenkin olla hyvinkin erilainen näkemys syrjäytymisestä. Siinä, missä syrjäytyminen määrittyy vahvasti koulutukseen osallistumisen kautta, valtakunnalliset Nuorisobarometrit ovat osoittaneet jo vuosien ajan, että nuorten kokemuksissa muun muassa syrjäytyminen liittyy ystävyys-suhteiden ja muun arkisen yhteenkuulumisen koettuihin ongelmiin. Juuri näitä viralliset indikaattori- ja tilastorakenteet syrjäytymisen määritelmiseen heikoimmin tavoittavat.

Objektiivisen tiedonkeruun ohella tarvitaan siten syrjäytymistä pohdiskelevaa, kokemukset ja subjektiiviset merkitykset esiin nostavaa tietoa, jota on kutsuttu myös toiseksi tiedoksi (Helavirta 2011). Esimerkiksi nuorten syrjäytymiskeskustelun yhteydessä on korostettu, että syrjäytymisen ilmiön ymmärtämiseksi ja ratkaisemiseksi tarvitaan valtakulttuurin näkökulmasta marginaaliin jääneiden ihmisten kuulemisen tärkeyttä: miten he paikantavat itsensä ja ”kulttuurisen toiseutensa” suhteessa valtakulttuurin hegemonisiin tapoihin määrittää heidän asemaansa ja identiteettiään (Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004, 11). Tällaista tutkimusta on kovin vähän tarjolla. Voidaan kuitenkin olettaa, että esimerkiksi koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten pu-

he voisi moniäänisyydessään haastaa esimerkiksi vastapuheen keinoin edellä esitettyä diskurssia ja piirtää uudella tavalla esiin heihin itseensä kohdennettuja identiteettimäärittelyjä.

Syrjäytymiskeskustelua hallitsee ongelmakeskeinen kielenkäyttö, joka objektiivoi ja kategorisoi – usein myös stigmatisoi – syrjäytyneeksi määritetyn yksilön (ks. Davis 2007). Itse syrjäytymisen käsitettä onkin kritisoitu myös sen negatiivisen perussävyn vuoksi. Se on käsitteenä myös leimaava ja yksilön elämää ulkoapäin arvottava. Tällöin syrjäytyminen nähdään paitsi koulutus- ja työvoimapoliittisena, usein myös moraalisen ongelmana. Tämä johtuu siitä, että yhteiskunnallisiin instituutioihin, esimerkiksi koulutukseen tai työmarkkinoihin osallistumisella on läheinen kytkös yhteiskunnalliseen järjestykseen sosiaalistumiseen. Yksilön itsensä kannalta syrjäytyminen ei tästä näkökulmasta ole ainoastaan yhteiskunnallisten instituutioiden ulkopuolelle joutumista, vaan myös syrjäytymistä kansalaisuudesta, rajautumista osaksi alaluokkaa, jota yhdistää marginalisoituminen yhteiskunnan keskeisistä instituutioista, kuten koulutus- ja työmarkkinoista, niillä toimivista ihmisistä samoin kuin yhteiskunnan keskeisistä arvoista ja normeista. Näiden ominaisuuksiensa perusteella alaluokkaan on katsottu sisältyvän monenlaisia moraalisia uhkakuvia (esim. Page 1998).

Esimerkiksi tutkintotodistusten hankkiminen nähdään koulutusyhteiskunnassamme merkinä paitsi ammatillisesta pätevyydestä myös yhteiskuntakelpoisuudesta. Valtaosan nuorista sijoittuessa sujuvasti perusjälkeiseen koulutukseen ja suorittaessa vähintään toisen asteen tutkinnon, koulutuksen ulkopuolella oleminen on määrittynyt koulupudokas-keskusteluissa useimmiten koulutuksen laiminlyömiseksi tai kouluallergiaksi (Komonen 2001). Vahvimmillaan koulutuksen ulkopuolella olemista on julkisessa ja asiantuntija-

keskustelussakin pidetty voimakkaana henkilökohtaisena kannanottona koulutus- ja palkkatyöyhteiskunnan arvoja vastaan, osoituksena siitä, ettei nuori halua osallistua yhteiskunnan toimintaan. Kun koulutukseen osallistuminen jäsentää arkipäivän ajallista rytmiä ja merkitsee omaan tulevaisuuteen panostamista, koulutuksesta kieltäytyminen vertautuu holtittomaan elämäntyyliin: pitkäjänteisen rationaalisuuden ja omaan itseensä ja yhteiskunnan hyvään panostamisen sijasta antaudutaan hetkellisille houkutuksille. (Martin, Tobin & Sugai 2002; McMillan & Marks 2003).

Toinen syrjäytymiseen kytkeytyvä juonne liittyy syrjäytyneiden nuorten yksilöllisen vastuun korostamiseen tilanteessa. Syrjäytyminen on nähty keskeisenä ja vakavana sosiaalisena ongelmana. Sosiaalisten ongelmien perinteinen tarkastelunäkökulma on ollut yksilötaso, mikä on näyttäytynyt myös syrjäytymiskäsitteen määrittelyissä. Syrjäytymistä voidaan tarkastella yhteiskunnallisesta, yhteisöllisestä tai yksilöllisestä näkökulmasta. Syrjäytyminen on ennen muuta nähty yhteiskunnallisiin muutosprosesseihin liittyväksi käsitteeksi ja alun perin syrjäytymisen käsitteellä viitattiin yksilöiden sijasta tai ainakin ohella yleisemmin kulttuurisiin konflikteihin kuten luokkaristiriitoihin sekä laajemminkin yhteiskunnalliseen epätasa-arvoon. Tästä näkökulmasta syrjäytymistä on käytetty synonyymisena eriarvoisuuden, segregaatian ja diskriminaation käsitteiden kanssa.

Suomessa – ja laajemminkin eurooppalaisessa keskustelussa – kehitys on kuitenkin kulkenut pitkälti yksilöllisen vastuun korostamisen suuntaan. Syrjäytyminen käsitetään herkästi yksilöpsykkisenä ongelmana: yksilöt ovat erilaisten instituutioiden ulkopuolella pääasiassa omaan itseensä liittyvien vajavaisuuksien takia, jotka ovat estäneet heitä etenemästä yhteiskunnan odotusten mukaisesti. Tällaisessa tarkastelussa huomio on kiinnittynyt niihin on-

gelmiin, joita syrjäytyminen tuottaa yhteiskunnalle sen sijaan, että huomioitaisiin ilmiön aiheutuvan yhteiskunnan ytimessä olevista ristiriidoista (Helne 2002, 88). Julkisessa keskustelussa on alettu korostaa syrjäytyneiden ja syrjäytymisen riskissä olevien yksilöiden vastuuta tilanteestaan irtautumisessa. Tämä näkyy erityisesti työttömiä aktivoivissa toimenpiteissä. (Karjalainen & Lahti 2001, 272-276.)

Syrjäytyminen on muutosprosessi, jonka syytä voidaan hakea yksilöstä, mutta myös häntä ympäröivästä yhteiskunnasta ja kulttuurista tai näiden keskinäisestä suhteesta. Syrjäytymisessä ei siten ole kyse yksinomaan yksilön elinolosuhteista ja elämäntilanteesta, vaan myös niistä yhteiskunnallisista olosuhteista, jotka tuottavat sekä yhteiskuntakehitykseen että yksilöiden ja ihmisryhmien kehitykseen liittyviä riskejä (Rauhala 1998, 52-53). Esimerkiksi englanninkielen verbi *exclude* on verbinä kaksiselitteinen, koska sillä voidaan tarkoittaa joko sitä, että pidetään ulkona jo siellä oleva tai sitä, että sisällä oleva työnnetään ulos. Uloslyötyjen ja syrjäytettyjen käsitteiden kautta tapahtuva ilmiön tarkastelu on kuitenkin toistaiseksi ollut Suomessa ohutta (ks. esim. Vähätalo 1998).

Syrjäytymiseen liittyy vahvasti ilman olemisen näkökulma. Käsite kiinnittää huomion yksilön hyvinvoinnin puutteisiin voimavarojen jäädessä vähälle huomiolle tai kokonaan huomiotta. Helneen (2002) mukaan syrjäytyminen kuvaa pysähtynyttä hetkeä, jossa liike on muuttunut lopulliseksi tilaksi. Tällöin käsitteen käyttö on ongelmallista erityisesti nuoria koskevassa keskustelussa. Poikkeamat näiltä poluilta – esimerkiksi koulutuksen keskeyttämiset – tulkitaan monesti vähintäänkin tilapäiseksi karsiutumiseksi yhteiskunnan valtavirrasta, vaikka ne eivät aina olekaan nuorelle kohtalonkysymyksiä. Elinikäisen palkkatyöläisyyden malli on muuttunut osalle nuorista epäto-

dennäköiseksi vaihtoehdoksi myöhäismodernissa yhteiskunnassa jo yksin siksi, että työmarkkinoiden joustavoittaminen on aiheuttanut monia rakenteellisia muutoksia työn tekemisen ehtoihin.

Staattisen pysyvän tilan sijasta syrjäytyminen olisikin mielekkäämpää ymmärtää johtuvan yksilön tai ryhmän elämäntilanteesta tiettynä ajankohtana. Nämä tilanteet eivät pysy vakioina eikä syrjäytyneiden joukko ole ajallisesti vakio. Esimerkiksi nuorten asemat koulutusmarkkinoilla saattavat muuttua nopeasti; Myrskylän (2011; 2012) tutkimukset osoittavat, että viiden vuoden kuluessa 60 prosenttia syrjäytyneistä nuorista siirtyy töihin tai opiskelemaan, 40 prosentin pysyessä syrjäytyneinä.

Syrjäytyminen on negatiivinen sana ja sitä on usein (esim. Helne 2002) ehdotettu erityisesti nuorten kohdalla korvattavaksi marginaalisuuden käsitteellä. Marginaalin käsite eroaa syrjäytymisestä erityisesti siinä, että se pitää jo lähtökohtaisesti sisällään ajatuksen monisuuntaisesta liikkeestä, joka voi viedä sekä kauemmas normaalista, valtavirrasta ja keskuksesta että kuljettaa kohti ankkuroitumista. Se on ambivalentimpi ja siihen sisältyy sekä kielteisiä että myönteisiä asioita. Marginaaliasemaan liittyy riski syrjäytymisestä, mutta se antaa yksilölle myös positiivisia mahdollisuuksia selviytymiseen ja yhteiskuntaan kiinnittymiseen. Marginaalisuus ei välttämättä ole umpikuja, vaan se saattaa avata uusia väyliä. Esimerkiksi marginalisaatio on valtavirran ulkopuolella olemista, mutta tähän ei välttämättä liity huono-osaisuutta (ks. Lämssä 2009).

Lopuksi

Syrjäytymistä pidetään 2010-luvun ehkä keskeisimpänä sosiaalisena ongelmana. Käsitteenä syrjäytyminen on kuitenkin monimuotoinen ja kiistanalainen; se on erilaisissa syrjäytymiskeskusteluissa jatkuvasti rakentuva sosiaalinen konstruktio. 2010-luvun syrjäytymistä koskevaa keskustelua hallitsevat toisaalta syrjäytyneet yksilöt tai ryhmät yhteiskunnalliseksi uhaksi nostava moraalinen diskurssi, toisaalta sosiaalista integraatiota korostava diskurssi, jossa syrjäytyminen näyttäytyy epäonnistuneena liittymisenä koulutus- ja työmarkkinoihin. Molempia luonnehtii ongelmakeskeisyys ja yksilön asettaminen tarkastelun keskiöön. Diskurssit eivät synny tyhjiössä. Yhteiskunnallinen, etenkin nuoriin kohdentuva huolipuhe on kaikkienensa lisääntynyt ja nuorisopoliittisessa keskustelussa nuoret määrittävät vahvasti syrjäytymisen kautta (esim. Harrikari 2008). Esimerkiksi vuonna 2008 syrjäytyminen nostettiin Suomen sisäisen turvallisuuden keskeisimmäksi turvallisuusuhaksi (Turvallinen elämä jokaiselle... 2008).

Huoli syrjäytymisestä on todellinen ja vakava. Jotta syrjäytymiseen pystytään mahdollisimman tehokkaasti puuttumaan, on selvitettävä, keitä syrjäytyneet todella ovat samoin kuin tunnistettava syrjäytymisen riskiryhmiä ennakolta (Myrskylä 2012; Myrskylä 2011). Tässä pyrkimyksessä on valitettavasti usein päädytty yksilön kategorisointiin, joka rakentuu institutionaalisen statuksen ohella heidän elämäntilanteensa sekä persoonallisten piirteidensä kuvaamiselle. Syrjäytyneen tilanteessa on mitä suurimmassa määrin kysymys ”vailla olemisen problematiikasta”, joka asettaa hänet erityiseen syrjäytymisvaaraan. Yksilön toimijuus kuvataan kielteiseksi yleistävien ja ei-toivottua käyttäytymistä painottavien ääri-ilmaisujen avulla.

Lasten ja nuorten hyvinvointipoliittisessa ohjauksessa korostuu keskeisimmin tällä hetkellä tieto. Tiedosta on tullut politiikan ase, jolta odotetaan ajantasaisuutta, kattavuutta, perusteellisuutta, ennakoitavuutta, luotettavuutta ja herkkyyttä. Tiedolla legitimoidaan vahvasti nuorisopoliittista kulttuuria samoin kuin lapsia ja nuoria koskevaa valtiollista ohjausta (Suurpää 2008). Tässä näkökulmasta olisi suotavaa, että myös syrjäytymistä koskevassa keskustelussa tutkimukselliset argumentit nostettaisiin asenteellisten väittämien ja moraalisten argumenttien sijasta päätöksenteon ja kehittämisen pohjaksi.

LÄHTEET

An EU Strategy for Youth – Investing and Empowering 2009. A renewed open method of coordination to address youth challenges and opportunities. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European economic and social committee and the committee of the regions 27.4.2009.

Camfield, L., Streuli, N. & Woodhead, M. 2009. What's the Use of "Well-Being" in Context of Child Poverty? Approaches to Research, Monitoring and Children's participation. *International Journal of Children's Rights* 17(2009), 65-109.

Davis, J.M. 2007. Analysing participation and social exclusion with children and young people. Lessons from practice. *International Journal of Children's Rights* 15, 21-146.

Harrikari, T. 2008. Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 87.

Helavirta, S. 2011. Lapset hyvinvointitiedon tuottajina. *Acta Universitatis Tamperensis* 1669. Tampere: Tampere University Press.

Helne, T. 2002. Syrjäytymisen yhteiskunta. *Stakesin tutkimuksia* 123. Helsinki: Stakes.

Jokinen, A., Huttunen, L. & Kulmala, A. 2004. Johdanto. Neuvottelu marginaalien kulttuurisesta paikasta. Teoksessa Jokinen, A., Huttunen, L. & Kulmala, A. (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Tampere: Gaudeamus, 9-19.

Jyrkämä, J. 1986. Nuoret sivuraiteelle? Nuorisosta, syrjäytymisestä, yhteiskunnasta. Teoksessa Mikkola, A. (toim.) *Suomalaista nuorisotutkimusta: Tutkijoiden puheenvuoroja*. Helsinki: Kansalaiskasvatuksen keskus, 37-58.

Karjalainen, V. & Lahti, T. 2001. Kokeilusta käytännöksi. Miten edistää pitkäaikaistyöttömien aktiivikäytäntöjen yleistymistä? Stakes, Raportteja 264. Helsinki: Stakes.

Komonen, K. 2012. Paha pudokas? Koulutuksellisen syrjäytymisen tarkastelu yhteiskunnallisessa keskustelussa. Ammattikasvatuksen aikakauskirja 2/2012, 30-39.

Komonen, K. 2007. Puhuttu paikka. Nuorten työpajatoiminnan rakentuminen työpajakerronnassa. A: tutkimuksia ja raportteja. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu.

Komonen, K. 2001. Koulutusyhteiskunnan marginaalissa? Ammatillisen koulutuksen keskeyttäneiden nuorten yhteiskunnallinen osallisuus. Joensuu: Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 47.

Koulutustilastot 2011. Tilastokeskus.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012-2015.

Lämsä, A.-L. 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Oulun yliopisto: Acta Universitatis Ouluensis 102.

Martin, E., Tobin, T.J. & Sugai, G.M. 2002. Current information on dropout prevention: Ideas from practioners and literature. Preventing School Failure 47 (1), 10-18.

McMillan, J.M. & Marks, G.N. 2003. School leavers in Australia: profiles and pathways. Victoria: ACER.

Myrskylä, P. 2012. HUKASSA – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? EVA – analyysi nro 19. Helsinki: Elinkeinoelämän valtuuskunta.

Myrskylä, P. 2011. Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 12/2011. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Nuorten yhteiskuntatakuu 2013. TEM raportteja 8/2012. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

OKM 2011. Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit. Tavoitteena tietoon perustuvan lapsipolitiikan johtaminen. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011: 3.

Page, M. 1998. Collecting slices of college dropout's lives. In M. Erben, M. (ed.), *Biography and Education*. London: Falmer Press, 88-102.

Paju, P. & Vehviläinen, J. 2001. Valtavirran tuolla puolen. Nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kitkat 1990-luvulla. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 18.

Peräkylä, A. 1997. Institutionaalinen keskustelu. Teoksessa Tainio, L. (toim.) *Keskusteluanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino, 177-203.

Plagnol, A. 2010. Subjective Well-Being over the Life Course: Conceptualizations and Evaluations. *Social Research* 77 (2), 749-768.

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 22.6.2011.

Rauhala, P.-L. 1998. Mistä ehkäisevässä sosiaalipolitiikassa on kysymys. Käsitteellistä ja historiallista tarkastelua. Helsinki: Stakes, tutkimuksia 90.

Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Sauli, H. & Simpura, J. 2004. Auttaako indikaattoriaalto tietotulvassa. Hyvinvointikatsaus 1/2004, 2-5.

Silver, H. 1994. Social exclusion and social solidarity. International Labour Review 5-6/1994, vol 133.

Simpura, J., Moisio, P., Karvonen, S. & Heikkilä, M. 2008. Uudet ja vanhat sosiaaliset ongelmat. Teoksessa Moisio, P., Karvonen, S., Simpura, J. & Heikkilä, M. (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2008. Helsinki: Stakes, 250-253.

Suurpää, L 2008 (toim.). Nuoria koskeva syrjäytymistieto. Avauksia tietämisen politiikkaan. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 27.

Suutari, M. 2002. Nuorten sosiaaliset verkostot palkkatyön marginaalissa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 26.

Takala, M. 1992. Kouluallergia – yksilön ja yhteiskunnan ongelma. Tampere: Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 335.

Turvallinen elämä jokaiselle - Sisäisen turvallisuuden ohjelma 2008. Sisäasiainministeriön julkaisusarja 16/2008. Helsinki: Sisäasiainministeriö.

Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Valtiontalouden tarkastusviraston toiminnantarkastuskertomus 146/2007. Helsinki.

Vähätalo, K. 1998. Työttömyys ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudamus.

NUORTEN SYRJÄYTYMISEN ULOTTUVUUKSIA INDIKAATTORIEN VALOSSA

Marika Punamäki, Mikkelin ammattikorkeakoulu

Indikaattorit nuorten syrjäytymisen mittareina

Hyvinvoinnin tietopohjan kehittäminen on viime vuosina keskittynyt vahvasti indikaattoripohjaisen tiedontuotannon vahvistamiseen. Indikaattoreilla pyritään tiivistämään tietotulvaa ja tehostamaan laajenevan tiedon käsittelyä. Tilastoista koottavien indikaattorien käyttö syrjäytymisilmiön tarkastelussa piirtää esiin yksilön kokemusmaailman ulkopuolisen, ns. materiaalisia tekijöitä mittaavan kuvan nuoren elämäntilanteesta tarkasteluhetkellä. Indikaattoripohjainen tieto kertoo kuitenkin huonosti subjektiivisesta hyvinvoinnista, nuorten kokemuksesta heidän omasta hyvinvoinnistaan, onnellisuudestaan ja tyytyväisyydestään omaan elämäänsä. Nuorten käsitys syrjäytymisestä ei välttämättä muodostu tilastojen kuvaamien koulutukseen ja työhön integroitumisen kautta, vaan määrittyy pikemminkin ystävyys-suhteiden ja yhteiskuvuuden ongelmien kautta. Tämänkaltaista tietoa saadaan vain vähän esiin virallisten indikaattorien ja tilastojen avulla. (Ks. esim. tässä raportissa Komonen 2012.)

Kokemustiedon puutteellisen tavoittamisen ohella toinen hankaluus syrjäytymisen indikaattoritarkastelussa on tilanteen mieltäminen staattiseksi pysyväksi tilaksi. Näin ei suinkaan ole, vaan syrjäytymisen käsite on dynaaminen ja yksilöiden tilanteet muuttuvia. Olisikin mielekkäämpää ymmärtää syrjäytymisen johtuvan yksilön tai ryhmän elämäntilanteesta tiettyinä ajankohtana. Nämä tilanteet sen enempää kuin syrjäytyneiden joukkokaan eivät pysy va-

kioina, etenkin nuorten osalta. Syrjäytyminen voitaisiinkin siis nähdä prosessimaisena tapahtumaketjuna eikä staattisena tilana, johon joudutaan ilman pois pääsyn mahdollisuutta. (Ks. esim. tässä raportissa Komonen 2012.)

Kolmas rajoittava tekijä indikaattorien tarjoamaan näkemykseen syrjäytymisestä on se, että tilastojen avulla ei päästä käsiksi yksilön elämäntilanteesta kasaantuvaan huono-osaisuuteen. Pelkän tilastoaineiston pohjalta ei voi päätellä, montako syrjäytymisen riskitekijää nuoren elämässä on yhtä aikaa läsnä. Mikään yksittäinen ongelma ei sinänsä aiheuta syrjäytymistä, vaan kyse on kasaantuvista ongelmista, eräänlaisesta lumipalloefektistä ja huono-osaisuuden kehän muodostumisesta. Jotta varsinainen syrjäytymisen ongelma olisi olemassa, täytyy yksilön elämäntilanteen täyttää monta ehtoa. Aikaisempien tutkimusten perusteella yksilöä voidaan pitää kasautuvasti huono-osaisena tai syrjäytyneenä, jos hänen elämäntilannettaan rasittaa samanaikaisesti vähintään kolme hyvinvoinnin ongelmaa. (Ks. esim. tässä raportissa Komonen 2012.) Lisäksi erilaiset ongelmat eivät suoraviivaisesti johda muihin ongelmiin tai aiheuta kasaantuvaa huono-osaisuutta. Esimerkiksi nuoren ollessa syrjäytynyt koulutuksesta ja kulutuskyvystä hän voi olla hyvin integroitunut vapaaehtoistoimintaan ja ystäväpiiriinsä. Suutari (2002) onkin korostanut, että koulutusta ja työelämää korostava keskustelu yhteiskuntaan integroitumisesta on liian kapea-alainen erityisesti nuorten kohdalla. Esimerkiksi perheen ja ystävien sosiaalisten verkostojen kautta nuorille voi merkittävästi rakentua hyvinvointia edistävää luottamusta, sosiaalista pääomaa ja kumpuuta.

Syrjäytymisen tarkastelu tapahtuu aina suhteessa johonkin määriteltyyn hyvään, oikeaan, keskiavertoon tai normaaliin. Neljäs indikaattoritarkastelun ongelma liittyykin juuri siihen, kenen näkökulmasta tuo yhteiskunnallisesti

oikea ja odotettu kehityskulku määritellään. Yhteiskunnallisessa keskustelussa yleisesti hyväksytyjä valintoja ovat lähinnä keskiluokkaisen ja keski-ikäisen aikuisväestön näkökulmasta määritellyt elämänpolut, jotka johtavat mahdollisimman suoraviivaisesti normaalina tai keskimääräisenä pidettyyn palkkatyökeskeiseen elämäntapaan (ks. esim. tässä raportissa Komonen 2012). Tällöin voidaankin kysyä, onko yksilö syrjäytynyt silloin, jos hän tietoisesti valitsee elämisen valtakulttuurin ulkopuolella tai marginaalissa. Samoin esimerkiksi opiskelijoita ei voida pelkän pienituloisuuden perusteella pitää syrjäytyneinä. He ovat itse valinneet opiskelun ja kyse on väliaikaisesta tilanteesta, joka ei heidän elämänvaiheessaan poikkea normaalista.

Syrjäytymisilmiön käsittely pelkästään indikaattoritiedon valossa ei edellä kuvattujen ongelmien ja puutteiden myötä anna tarpeeksi laajaa, moniulotteista ja eri näkökulmista asiaa tarkastelevaa kuvaa syrjäytymisestä. Sen vuoksi tässä raportissa otetaan huomioon myös nuorten oma ääni ja omat käsitykset syrjäytymisen syistä. Puutteistaan huolimatta indikaattoreita kuitenkin voidaan ja kannattaakin tarkastella osana syrjäytymiskeskustelua. Vaikka ne eivät piirräkään nuorten syrjäytymisen koko kuvaa, kertovat ne pitkin aikasarjoineen omaa kieltään syrjäytymisen riskitekijöiksi miellettyjen ilmiöiden esiintymisestä ja mahdollisista vaihteluista yhteiskunnan muiden muutosten mukana. Ne voivat myös heijastaa yhteiskunnan palvelurakenteiden muutoksia ja tuoda esiin sellaisia pidemmän aikavälin kehityskulkuja, joita nuorilta itseltään kysymällä tai yksilöitä tarkastelemalla ei välttämättä saada esiin.

Syrjäytymisen erilaisten ulottuvuuksien korostaminen liittyy osin meneillään olevaan aikakauteen ja ajan henkeen. Syrjäytymistä kuvataan usein kasautuneena huono-osaisuutena, jossa yhdistyy useita syrjäytymisen ulottuvuuksia

tai riskitekijöitä. Näitä riskitekijöitä ovat esimerkiksi koulutuksen ulkopuolelle jääminen, pitkäaikainen ja usein toistuva työttömyys, erilaiset elämänhallinnan ongelmat ja syrjäytyminen yhteiskunnallisesta osallisuudesta (Myrskylä 2012; Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007). Tilastojen kautta on tuotettu tietoa syrjäytymisestä etenkin koulutuksen, työn, asumisen, toimeentulon ja terveydentilan mittareilla (Camfield ym. 2009). Valtakunnallisten Nuorisobarometrien (esim. Myllyniemi 2009) mukaan nuorten omat käsitykset syrjäytymisen riskitekijöistä liittyvät kuitenkin suurelta osin ystävyys-suhteiden ja muiden sosiaalisten suhteiden ongelmiin. Kokemuksellista hyvinvointia tai kokemusta syrjäytymisestä ja sosiaalisten suhteiden ohuudesta tavoitetaan virallisten indikaattorien ja tilastorakenteiden avulla vielä heikosti. Nuorisosiain neuvottelukunnan syyskuussa 2012 hyväksymät nuorten hyvinvointi-indikaattorit kattavat kaikki edellä mainitut aihepiirit ja ne on luokiteltu seitsemään teemaan, kahdeksannen toimiessa taustaindikaattoriluokkana. Teemat ovat koulutus; työllisyys ja yrittäjyys; terveys; arjenhallinta; kulttuuri, luovuus ja harrastuneisuus; vaikuttaminen ja osallisuus; henkilökohtainen koskemattomuus ja oikeusturva. (Nuorten hyvinvointi-indikaattorit 2012, 1-2.)

Pekka Myrskylä (2012) luokittelee analyysissään syrjäytyneiksi sellaiset työvoiman ja opiskelun ulkopuoliset nuoret, joilla ei ole peruskoulun lisäksi muuta koulutusta. Hänen laskelmiensa mukaan vuonna 2010 syrjäytyneitä 15–29 -vuotiaita nuoria oli yhteensä noin 51 300 (noin 5 prosenttia kaikista tämän ikäisistä nuorista). Heistä miehiä oli 64 prosenttia ja naisia 36 prosenttia. Työttömiä työnhakijoita oli 18 800 ja muita työvoiman ulkopuolisia 32 500. Nämä työvoiman ulkopuoliset nuoret eivät ole rekisteröityneet edes työttömiksi työnhakijoiksi, he eivät näy missään tilastoissa, eikä heistä tiedetä juuri mitään. Myrskylän mukaan juuri he muodostavat ”syrjäytymisen kovan ytimen.” (Myrskylä 2012.) Jos nämä 32 500 työvoiman ulkopuolista nuorta jakautuisivat maakuntiin samassa suhteessa kuin kaikki 15–29 -vuotiaiden

ikäryhmään kuuluvat vuonna 2010, Itä-Suomen kolmessa maakunnassa olisi tuolloin ollut yhteensä noin 3185 syrjäytyneiden kovaan ytimeen kuuluvaa nuorta. Heistä Etelä-Savossa olisi ollut 780 henkeä, Pohjois-Karjalassa 975 henkeä ja Pohjois-Savossa 1430 henkeä.

Myrskylä (2012) näkee syrjäytymisen sukupuolikysymyksen lisäksi (miehiä lähes kaksi kolmannesta) myös maahanmuuton ja kotoutumisen ongelmina. Hänen mukaansa syrjäytyneistä nuorista lähes neljännes on maahanmuuttajataustaisia. Vieraskielisistä kouluttamattomista nuorista noin kolmannes on syrjäytynyt kun taas kantaväestöön kuuluvista joka kahdeksas. Myrskylän (2012) sanoin: ”Jos ero nuorten miesten ja naisten syrjäytymisessä on iso, kantaväestön ja vieraskielisten nuorten ero on huima.” Nuorten syrjäytyminen ei Myrskylän mukaan ole merkittävästi lisääntynyt viimeksi kuluneiden 25 vuoden aikana, pikemminkin päinvastoin. Myrskylän kriteerein syrjäytyneiksi määriteltyjen nuorten huippu (lähes 89 000 nuorta) saavutettiin lammavuonna 1992. Lisäksi hän toteaa, että syrjäytyneet eivät ole vuodesta toiseen samoja henkilöitä. Viiden vuoden kuluessa 60 prosenttia syrjäytyneistä nuorista siirtyy töihin tai opiskelemaan, 40 prosentin pysyessä syrjäytyneenä. (Myrskylä 2012.)

Tässä raportissa syrjäytymisen eri ulottuvuuksia kuvaavina indikaattoreina tarkastellaan nuorten koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jäämistä, terveyttä ja toimeentuloa sekä tilastoitua tietoa nuorten itsensä kokemista sosiaaliin suhteisiin liittyvistä kysymyksistä (läheisen ystävän puute, kouluksiäminen, vanhemmuuden puute). Keskeinen tietolähde on Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämä tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet. Useita samoja tilastoja on tarkasteltu myös Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen marraskuussa 2012 julkaisemassa raportissa Katsaus itäsuomalais-

ten nuorten ja aikuisten hyvinvointiin (Väyrynen 2012). Tuossa katsauksessa tarkastellaan nuorten lisäksi myös aikuisväestöä Itä-Suomen neljän maakunnan – Etelä-Savon, Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan ja Kainuun – osalta. Nyt käsillä olevan raportin näkökulma on nimenomaan nuorten tilanteessa Etelä-Savon, Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan maakunnissa. Rajaus näihin maakuntiin on tehty siksi, että Pohjois-Savon ELY-keskuksen nuorisotoimialan viranomaisyhteistyö ja -ohjaus kohdentuu niiden alueelle. Raportissa tarkastellaan syrjäytymisilmiötä tilastojen valossa, mutta niistä saatavaa kuvaa syvennetään ja laajennetaan antamalla tilaa nuorten omille kokemuksille ja heidän äänelleen sekä alueellisille erityispiirteille.

Keskeinen alueellinen erityispiirre Itä-Suomessa on nuorten määrän vähentyminen. Tähän vaikuttavat sekä syntyvyys että muuttotappiot. Etelä-Karjalan, Etelä-Savon, Kainuun, Kymenlaakson, Pohjois-Karjalan, Pohjois-Savon ja Satakunnan maakunnissa on vuosien 2000-2010 aikana jokaisena vuonna kuollut enemmän ihmisiä kuin on syntynyt. Erotus on suurin Etelä-Savossa, jossa on tuona aikana kuollut 6 428 henkilöä enemmän kuin on syntynyt. Etelä-Karjalan, Etelä-Savon, Kainuun, Lapin ja Satakunnan maakunnissa alle 15-vuotiaiden määrä on vuodesta 1980 lähtien vähentynyt vähintään 30 prosenttia. Kainuun maakunnassa alle 15-vuotiaiden määrä on vuodesta 1980 vähentynyt eniten, 44 prosenttia. Vuosikymmenten aikana myös väestöllinen huoltosuhde on heikentynyt etenkin Etelä-Savossa ja Kainuussa. Korkein väestöllinen huoltosuhde vuonna 2010 oli Etelä-Savon maakunnassa. (Katsaus Suomen väestöön 2010.)

Koulutuksen ulkopuolelle jääminen

Koulutuksen ulkopuolelle jäämistä tarkastellaan tässä SOTKANetin indikaattorin pohjalta (koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17–24 -vuotiaat, % ikäryhmästä). Tarkastelussa ovat vuodet 2000-2010. Indikaattori ilmaisee nimensä mukaisesti koulutuksen ulkopuolelle jääneiden 17–24 -vuotiaiden osuuden prosentteina vastaavanikäisestä väestöstä. Koulutuksen ulkopuolelle jääneillä tarkoitetaan henkilöitä, jotka kyseisenä vuonna eivät ole opiskelijoita tai joilla ei ole tutkintokoodia eli perusasteen jälkeistä koulutusta. Indikaattori tuotetaan pelkästään tutkintorekisterin ja opiskelijarekisterin perusteella, joten henkilön työllisyyttä tai työttömyyttä ei tässä oteta huomioon. Mukana on siis myös henkilöitä, jotka ovat työttömiä tai työllisiä, varusmiehiä tai esimerkiksi eläkeläisiä, mutta joilla ei ole perusasteen jälkeistä koulutusta. Ylioppilastutkinto on perusasteen jälkeinen tutkinto, joten sen suorittaneet eivät ole tilastossa mukana. (Kivilahti 2012.) Koulutustiedot kerätään tutkintorekisteriin suoraan oppilaitoksilta. Tästä syystä tutkintotiedot ovat Suomessa suoritettujen tutkintojen osalta luotettavia. Sen sijaan ulkomailla suoritetuista tutkinnoista ei ole kattavaa tietoa. Koulutuksen ulkopuolelle jäämistä tarkasteltaessa on huomattava, että koulutuspaikan saamiseen tai koulutuksen ulkopuolelle jäämiseen vaikuttaa nuoren aiemman koulumenestyksen ja oman motivaation ohella myös esimerkiksi paikallinen ja alueellinen oppilaitosten aloituspaikkatarjonta.

Koulutuksen ulkopuolelle jääneiden nuorten osuus ei ole merkittävästi muuttunut 2000-luvun aikana. Tarkastelujakson aikana suurimmillaan se on ollut 12 prosenttia ikäryhmästä vuonna 2002 (Taulukko 1). Vuoteen 2010 mennessä osuus on laskenut 11,4 prosenttiin. Miesten osuus on valtakunnallisesti laskenut hieman 2000-luvun alusta lähtien, kun taas naisten osuus on lievästi

kasvanut. Tilastojen mukaan maakunnista suurin osuus koulutuksen ulkopuolelle jääneitä näyttäisi olevan Ahvenanmaalla, mutta koska tilastossa ei huomioida ulkomailta suoritettuja tutkintoja, se ei kerro koko totuutta. Esimerkiksi vuonna 2011 ahvenanmaalaisista opiskelijoista 68 prosenttia opiskeli Ruotsissa (Fortsatt ökning i Finland... 2012). Vuonna 2010 valtakunnan keskitasoa suurempi osuus koulutuksen ulkopuolelle jääneitä nuoria oli Uudellamaalla, Kymenlaaksossa, Päijät-Hämeessä ja Kanta-Hämeessä.

Itä-Suomen kolme maakuntaa, Etelä-Savo, Pohjois-Karjala ja Pohjois-Savo, ovat valtakunnan keskiarvon alapuolella koulutuksen ulkopuolelle jääneiden määrässä. Näistä maakunnista eniten koulutuksen ulkopuolelle jääneitä vuonna 2010 oli Etelä-Savossa (9,6 prosenttia 17–24-vuotiaista), mutta Pohjois-Savo ei jää kauas tästä (9,3 prosenttia). Pohjois-Karjalassa koulutuksen ulkopuolelle jäävien nuorten osuus (7,8 prosenttia) on maan toiseksi pienin, Keski-Pohjanmaan jälkeen. Koulutuspaikan hyvään tai kohtalaiseen saatavuuteen Itä-Suomen maakunnissa vaikuttaa se, että maakunnissa on edelleen hyvin tarjolla opiskelumahdollisuuksia ja koulutusohjelmien aloituspaikkoja nuorille verrattuna maakuntien nuorten määrään.

TAULUKKO 1. Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17–24 -vuotiaat, % ikäryhmästä.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Koko maa	11,8	11,9	12	11,8	11,4	11,4	11,4	11,7	11,8	11,4	11,4
Ahvenanmaa	22,2	19,1	19,1	18,9	19,5	19,9	18,7	18,7	18,5	18,9	17,5
Etelä-Karjala	9,9	9,7	10	9,7	8,9	9,3	9,5	9,8	9,6	9,9	10,4
Etelä-Pohjanmaa	8,2	8,4	8,5	8	7,8	7,6	7,9	8,3	8	7,7	7,9
Etelä-Savo	9,8	10,2	10,5	10,2	9,5	10,2	10,1	9,8	10,2	10,1	9,6

Kainuu	9,3	9,2	9,6	9,2	8,8	8,9	9,1	8,9	8,7	9,4	9,6
Kanta-Häme	13,1	13,3	13,8	13,6	13,2	13,1	13,4	13,8	14	12,5	12,2
Keski-Pohjanmaa	7,6	7,2	7,4	7,3	7,3	7,3	6,9	7,4	7,4	7,5	7,7
Keski-Suomi	10,2	10,3	10,3	9,9	9,7	9,6	9,3	9,6	9,6	9,2	9,4
Kymenlaakso	12,3	12,7	12,9	12,9	12,2	12,8	12,3	12,7	13,2	12,8	13,6
Lappi	10	10,1	9,8	9,7	9,1	9,1	9,2	9,4	9,6	9,7	10,2
Pirkanmaa	10,6	10,7	10,6	10,5	10,1	10,3	10,5	10,6	10,6	10,2	10
Pohjanmaa	8,4	8,6	8,7	8,5	8	8,5	8,7	9,1	9,5	9,1	9,2
Pohjois-Karjala	9,8	10,7	10,3	8,8	8,3	7,8	7,9	7,9	7,8	7,9	7,8
Pohjois-Pohjanmaa	9,6	9,5	9,6	9,7	9,4	9,4	9,6	10,1	10	9,7	9,8
Pohjois-Savo	10,7	10,7	10,7	10,3	10,5	10,2	10,1	9,7	9,6	9,6	9,3
Päijät-Häme	15,2	15,6	15,6	15,5	14,7	14,1	13,9	13,9	14,1	13,7	13,2
Satakunta	12,1	12,2	11,9	11,8	11	11,1	11,2	11,3	11,5	11	10,7
Uusimaa	14,5	14,8	14,8	14,9	14,4	14,5	14,4	14,8	15,1	14,3	14,2
Varsinais-Suomi	12,2	12,2	12,1	11,9	11,6	11,5	11,5	11,6	11,5	11,2	10,9
Â©; THL, Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet 2005 – 2012											

Miesten ja naisten välinen ero koulutuksen ulkopuolelle jäämisessä pienenee. Koulutuksen ulkopuolelle jääneiden miesten osuus vuonna 2010 oli Pohjois-Karjalassa maan pienin (8,5 prosenttia), ja etenkin miesten osuuden lasku 2000-luvun aikana on ollut siellä maan suurinta. Pohjois-Savossa (10,6 prosenttia) ja Etelä-Savossa (10,7 prosenttia) oltiin myös koko maan keskiarvon (12,9 prosenttia) paremmalla puolella miesten osalta. Koulutuksen ulkopuolelle jäävien naistenkin osalta Pohjois-Karjalan tilanne vuonna 2010 oli maan kolmanneksi paras (6,9 prosenttia). Pohjois-Savossa naisten osuus oli tasan kahdeksan prosenttia. Sen sijaan Etelä-Savossa koulutuksen ulkopuolelle jääneiden naisten osuus on 2000-luvun aikana noussut 1,5 prosenttiyksikköä,

vuoden 2000 6,9 prosentista vuoden 2010 8,4 prosenttiin. Tämä on maan toiseksi suurin kasvu, vain Kymenlaaksossa naisten osuus on kasvanut Etelä-Savoa enemmän. Etelä-Savon kunnista yli puolessa koulutuksen ulkopuolelle jääneiden naisten määrä on kasvanut 2000-luvun aikana. Tähän joukkoon lukeutuvat myös kaupunkikeskukset Mikkeli, Pieksämäki ja Savonlinna. Kaikki Itä-Suomen maakunnat olivat kuitenkin edelleen vuonna 2010 myös koulutuksen ulkopuolelle jäävien naisten osuuden osalta koko maan keskiarvon (9,8 prosenttia ikäryhmästä) alapuolella.

Kuntakohtaisessa tarkastelussa haastetta aiheuttaa se, että asukasmäärältään pienissä kunnissa indikaattorin ikäryhmään (17–24 -vuotiaat) kuuluvaa väestöä on hyvin vähän. Tällöin jo pienet muutokset henkilömäärissä voivat tilastoissa aiheuttaa suurta prosenttiosuuksien heilahtelua suuntaan tai toiseen. Tämä on hyvä pitää mielessä, kun seuraavaksi tarkastellaan nuorten koulutuksen ulkopuolelle jäämisen kuntakohtaisia näkymiä.

Itä-Suomen kunnista suurin osuus koulutuksen ulkopuolelle jääneitä 17–24 –vuotiaita vuonna 2010 oli Ilomantsissa (16,3 prosenttia) ja Ristiinassa (15,2 prosenttia). Lisäksi 14 prosentin tuntumassa olivat Kesälahti, Heinävesi, Suomenjoki ja Tuusniemi. Paras tilanne oli Joensuussa, jossa koulutuksen ulkopuolelle jäi vain vajaat kuusi prosenttia ikäryhmästä. 2000-luvun aikana koulutuksen ulkopuolelle jäävien osuus on kasvanut eniten Nilsiässä, Ilomantsissa ja Sonkajärvellä ja vähentynyt eniten Puumalassa, Keiteleellä ja Kangasniemellä. Näissä kunnissa nuorten määrät ovat pieniä ja osuuksien satunnaisvaihtelut voivat siten olla hyvinkin suuria. Sukupuolten välisiä kuntakohtaisia eroja koulutuksen ulkopuolelle jäämisessä ei juuri tästä syystä olekaan mielekästä tarkastella.

Nuorisotyöttömyys

Nuorisotyöttömyys on herkkä yhteiskunnan taloussuhdanteiden mittari. Se heijastelee niin taloudellisen taantuman tuloa kuin sen taittumistakin. Suhdanneherkkyys aiheutuu osaksi siitä, että yli 80 prosenttia työllisistä nuorista työskentelee yksityisellä sektorilla. Yksityissektorin työllisyys on merkittävästi julkista sektoria suhdanneherkempää, ja tästä syystä nuorten työmarkkina-tilanne vaihtelee keskimääräistä selvästi nopeammin taloussuhdanteita seuraten. (Nuoret työmarkkinoilla... 2010, 20.)

Työttömyyttä seurataan Suomessa kuukausittain kahdella eri tilastolla. Tilastokeskuksen työvoimatutkimus perustuu otantaan ja työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilasto työ- ja elinkeinotoimistojen asiakasrekisterien tietoihin. Työvoimatutkimuksen ja työnvälitystilaston työttömyysluvut poikkeavat toisistaan, mikä johtuu tilastointiperusteiden eroista työnhaun aktiivisuuden ja työmarkkinoiden käytettävissä olon osalta. Työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilasto perustuu lainsäädäntöön ja hallinnollisiin määräyksiin. Tilastokeskuksen työvoimatutkimus noudattaa sen sijaan Kansainvälisen työjärjestön ILO:n tilastointisuosituksia ja EU:n tilastoviraston Eurostat'in käytäntöjä. Myös opiskelijat huomioidaan eri tavalla näissä tilastoissa. TEM:n työnvälitystilastossa opiskelijoita ei huomioida työttöminä työnhakijoina loma-aikoinakaan. Sen sijaan Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksessa opiskelijat kirjautuvat työttömiksi työnhakijoiksi esimerkiksi kesätöitä hakiessaan ja täyttäessään työttömyyden määritelmän, eli ovat hakeneet työtä aktiivisesti viimeisen neljän viikon aikana ja voivat ottaa työtä vastaan seuraavan 2 viikon aikana (Syvänen 2012).

Tilastokeskuksen vuosien 2002-2011 aikasarjatietoja tarkasteleva Työvoimatutkimus julkaistiin marraskuussa 2012. Sen mukaan 15–24 -vuotiaiden nuorten työttömyysaste oli 20,1 prosenttia vuonna 2011, kun se vuotta aiemmin oli 21,4 prosenttia (Työvoimatutkimus 2012, 1). Nuorten työllisyystilanne on siis parantunut vuonna 2011, mutta se on silti selvästi huonompi kuin ennen vuonna 2008 alkanutta taantumaa. Tuolloin nuorten kausitasoitettu työttömyysaste oli alhaisimmillaan hieman alle 15 prosenttia maaliskuussa 2008 (Keinänen & Sinivuori 2010, 10). Viimeksi kuluneen kahdenkymmenen vuoden aikana Työvoimatutkimuksen nuorten työttömyysaste on ollut vain muutamana vuonna alle 20 prosenttia. 15–24-vuotiaiden naisten työttömyysaste on viime vuosina ollut selvästi alempi kuin nuorten miesten. (Työvoimatutkimus 2012, 1.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilasto- ja indikaattoripankin SOTKANetin tiedot työttömien työnhakijoiden osalta perustuvat suoraan työ- ja elinkeinotoimistojen asiakasrekistereistä saataviin työttömyystilaston tietoihin. Työvoimana käytetään Tilastokeskuksen työssäkäyntitilaston tuottamaa työvoiman määrää, koska vain siitä se on saatavissa kuntatasolle asti. SOTKANetin tieto on siis THL:n laskema luku kahden eri tilaston – työttömyystilaston ja työssäkäyntitilaston – pohjalta. (Syvänen 2012.) Näin ollen SOTKANetin lukemat poikkeavat eri tavalla kerätyistä ja tilastoiduista työvoimatutkimuksen tiedoista. SOTKANetin indikaattori ilmaisee 15–24 -vuotiaiden työttömien osuuden prosentteina 18–24 -vuotiaasta työvoimasta. Nuorisotyöttömyyden on 15–24 -vuotias työttömyyden. Indikaattorin tietoja voi tarkastella maakunta- ja kuntakohtaisesti, mutta sukupuolten välistä erottelua ei ole tehty. Seuraavassa tarkastellaan SOTKANetistä saatuja indikaattoritietoja nuorisotyöttömien osalta vuosilta 2000-2011 sekä valtakunnallisesti että maakunta- ja kuntakohtaisesti.

Nuorisotyöttömien osuus 18–24-vuotiaasta väestöstä pieneni vuoden 2000 yli 15 prosentista vuoteen 2008 mennessä alle yhdeksään prosenttiin (Taulukko 2). Tuolloin alkanut taantuma nosti työttömyysluvut heti seuraavana vuonna takaisin lähes 14 prosenttiin, mutta sen jälkeen nuorten työttömien osuus ikäluokasta on vähentynyt ollen 11,9 prosenttia vuonna 2011. Taantumasta huolimatta TE-toimistojen asiakkaina olevien nuorisotyöttömien osuus viime vuonna oli siis pienempi, kuin tässä käytetyn tarkastelujakson alussa vuonna 2000.

TAULUKKO 2. Nuorisotyöttömät, % 18–24 -vuotiaasta työvoimasta.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Koko maa	15,3	13,8	13,5	13,4	13,5	11,9	10,2	9	8,8	13,8	13	11,9
Ahvenanmaa	3,7	3	3,1	4,1	4,9	4,6	5,7	5,4	4,2	6,6	7,1	6,3
Etelä-Karjala	21,2	20	20,3	19,6	19,2	16,7	15,1	13,7	14	19,8	17,8	16,8
Etelä-Pohjanmaa	15,7	15,5	14	14,2	13,3	11,4	9,2	8,3	8,7	14,8	12,9	11,2
Etelä-Savo	21,8	20,8	19,3	18	19,2	16,7	13,9	12,4	12,2	17,2	16,6	14,9
Kainuu	27,7	26,8	26,4	25,9	25,5	23,4	20,5	18	18,2	21,7	19	16
Kanta-Häme	15	13,5	12,7	13,2	12,7	11,7	9,6	8,4	8,6	14,7	14,4	12
Keski-Pohjanmaa	22	19,2	16,6	16,1	14,6	12,6	10,9	9,7	9,7	13,9	12,4	11,4
Keski-Suomi	21,8	20	18,9	18,9	18,9	17,3	15,2	14,1	13,3	18,3	17,7	16,7
Kymenlaakso	22,4	18,4	18,1	17,7	17,5	15,8	13,7	11,6	12,1	19,1	18,1	19,5
Lappi	27,5	25,7	24,2	23,5	23,5	22	19	17,9	16,1	22,1	20,8	18,5
Pirkanmaa	15,9	14,4	14,6	14,7	14,8	12,5	10,4	9	9,2	15,9	15,7	13,5
Pohjanmaa	13,1	11,1	10,4	10,5	9,9	8,4	6,4	5,3	5	9,7	8,9	7,2
Pohjois-Karjala	25	22,3	22,7	22,7	22,3	17,6	16,6	15,8	16,5	22,3	19	16,1

Pohjois-Pohjanmaa	20	19,3	18,7	18	18,5	16,3	14,4	13,4	13,9	18,9	17	16,7
Pohjois-Savo	23,8	21,8	19,8	19,4	19,5	17,2	13,9	12,3	12,3	18,2	16,5	14,5
Päijät-Häme	18,4	16,6	16,1	15,9	15,6	14,4	13,4	11,8	10,5	17,3	16,6	15
Satakunta	20,6	19,2	18,7	18,4	18,5	16,2	12,9	11,2	10,1	15,6	15,2	14,3
Uusimaa	6,5	5,8	6,1	6,4	6,7	6,1	5,3	4,5	4,3	7,8	7,5	6,9
Varsinais-Suomi	13,6	12,1	12,6	11,9	12,1	9,8	7,5	6,6	6,6	11,6	11,7	11,3
Ä©; THL, Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet 2005 – 2012												

Itä-Suomen kolmen maakunnan alueella nuorisotyöttömyys on korkeammalla tasolla kuin Suomessa keskimäärin. Lähtötaso 2000-luvun alussa oli 6-10 prosenttiyksikköä korkeampi kuin valtakunnan keskiarvo (Taulukko 2). Tilanne on hieman parantunut vuoteen 2011 mennessä, jolloin ero keskitasoon oli 3-4 prosenttiyksikön luokkaa. 2000-luvun lopun taantuman vaikutukset näkyvät rankimmin vuoden 2009 lukemissa, mutta tuolloinkin tilanne oli parempi kuin 2000-luvun alussa. Vuodesta 2009 työttömyysaste on jälleen laskenut. Tarkasteltavista maakunnista Pohjois-Karjalassa tilanne on heikoin. Toisaalta sekä Pohjois-Karjalassa että Pohjois-Savossa nuorisotyöttömyyttä on pystytty suitsimaan eniten, noin 9 prosenttiyksikköä, kun Etelä-Savossa työttömien nuorten osuus on vähentynyt noin 7 prosenttiyksikön verran.

Kuntakohtaisessa tarkastelussa haastetta aiheuttaa se, että asukasmäärältään pienissä kunnissa indikaattorin ikäryhmään (18–24 -vuotiaat) kuuluvaa väestöä voi olla hyvin vähän, ja työvoimaan laskettavaa tuon ikäistä väestöä vielä vähemmän. Siksi jo pienet, muutamankin henkilön muutokset työttömien tai työvoiman määrässä voivat tilastoissa aiheuttaa suurta prosenttiosuuksien

heilahtelua suuntaan tai toiseen. Tämä on hyvä pitää mielessä, kun seuraavaksi tarkastellaan nuorisotyöttömyyden kuntakohtaisia näkymiä.

Itä-Suomen kunnista pahin tilanne tarkastelujakson alussa vuonna 2000 oli Pohjois-Karjalan Valtimolla, jossa 18–24-vuotiaasta työvoimasta työttömänä oli 44 prosenttia. Yli tai lähes 30 prosentin lukemia oli myös Ylä-Savossa Kiuruvedellä ja Iisalmessa sekä Pohjois-Karjalassa Nurmeksessa, Lieksassa ja Ilomantsissa. Alle valtakunnan keskitason oltiin tuolloin pienissä Etelä- ja Pohjois-Savon maaseutupaikajissa Hirvensalmella, Heinävedellä, Pertunmaalla, Keiteleellä, Maaningalla ja Tuusniemellä.

Tarkastelujakson lopussa vuonna 2011 yli 20 prosentin nuorisotyöttömyyttä oli edelleen Varkaudessa (23,7 prosenttia) ja Lieksassa (21,6 prosenttia). 17-19 prosentin lukemia kirjattiin myös Kiuruvedellä, Savonlinnassa, Joroisissa, Polvijärvellä, Liperissä, Nurmeksessa, Rautalammillä ja Outokummussa. Nuorisotyöttömyysaste oli alle kymmenen prosenttia pienehköissä Etelä- ja Pohjois-Savon kunnissa Puumalassa, Juvalla, Vesannolla, Vieremällä, Rautavaaralla ja Tervossa. Itä-Suomen kaupungeista nuorten työttömyysluvut vuonna 2011 olivat pienimmät Pieksämäellä, 11,4 prosenttia.

Vaikka maakuntatasolla nuorten työttömyysaste vuonna 2011 oli alempi kuin tarkastelujakson alussa vuonna 2000, niin osassa Itä-Suomen kuntia tilanne ei suinkaan ole parantunut. Jokusen prosenttiyksikön takapakkia ovat ottaneet esimerkiksi Rautalampi, Heinävesi, Joroinen ja Hirvensalmi. Jokseenkin muuttumattomana tilanne on pysynyt myös Keiteleellä ja Varkaudessa. Valtimon osalta lähtötason hirmulukemista (nuorten työttömyysaste 44 prosenttia) on tultu alaspäin liki 30 prosenttiyksikköä. Myös Iisalmessa, Nurmeksessa-

sa, Iломantsissa, Juuassa ja Kiuruvedellä nuorisotyöttömyys on laskenut 13-14 prosenttiyksikköä vuosien 2000 ja 2011 välillä.

Taloudellinen toimeentulo

Taloudellisen toimeentulon indikaattoreina tarkastellaan tässä toisaalta toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneiden 18–24 -vuotiaiden osuuden kehitystä, toisaalta toimeentulotukea saaneiden lapsiperheiden osuutta kaikista lapsiperheistä. Toimeentulotukea myönnetään tarveharkintaisesti yleensä kuukaudeksi kerrallaan ja se lasketaan asiakkaan välttämättömien menojen mukaan. Toimeentulotuki koostuu perustoimeentulotuesta, täydentävästä toimeentulotuesta sekä ehkäisevästä toimeentulotuesta, jonka tarkoituksena on edistää tuen saajien omatoimista suoriutumista ja ehkäistä syrjäytymistä. (Toimeentulotuki 2012.)

Ensimmäinen indikaattori, toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 18–24 -vuotiaat, ilmaisee kalenterivuoden aikana tukea vähintään kymmenen kuukauden aikana saaneiden nuorten osuuden vastaavanikäisestä väestöstä. Väestötietona käytetään vuoden viimeisen päivän tietoa. Pitkäaikaisesti toimeentulotukea saavat nuoret ovat usein koulutuksen tai työelämän ulkopuolella, ja siten heidän katsotaan olevan vaarassa syrjäytyä. Heidän elämäntilannettaan pyritään parantamaan yleensä erilaisin sosiaalityön menetelmin. Toimeentulotukirekisterin yksilötasoiset tiedot ovat salassa pidettäviä. Tietosuojaan vuoksi alle viiden tapauksen kuntakohtaisia tietoja ei julkisteta.

Itä-Suomessa toimeentulotukea pitkäaikaisesti saavia nuoria – kuten nuorisotyöttömiäkin – on enemmän kuin koko maassa keskimäärin. Vuonna 2010

koko maan keskiarvo oli 3 prosenttia 18–24 -vuotiaista, kun Etelä-Savossa osuus oli niukasti tämän yläpuolella (3,1 prosenttia) (Taulukko 3). Pohjois-Karjalassa pitkäaikaisia toimeentulotuen asiakkaita oli 3,9 prosenttia ikäryhmästä ja Pohjois-Savossa 4 prosenttia. Vain Ahvenanmaalla, Länsi-Suomessa ja Uudellamaalla osuus oli alle valtakunnallisen keskiarvon. Satakuntaa ja Varsinais-Suomea lukuun ottamatta toimeentulotukea pitkäaikaisesti saavien nuorten osuus on kasvanut kaikissa maakunnissa 2000-luvun alusta lähtien. Itä-Suomen osalta Pohjois-Savossa osuus on kasvanut vain prosenttiyksikön kymmenyksen ja Pohjois-Karjalassa 0,4 prosenttiyksikköä, mutta Etelä-Savossa kasvua on ollut kokonainen prosenttiyksikkö. Vain Kainuussa tuensaajien osuus on kasvanut enemmän. Etelä-Savossa ja Kainuussa myös nuorten määrä vähenee ja huoltosuhde heikkenee eniten (Katsaus Suomen väestöön 2010).

TAULUKKO 3. Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 18–24 -vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Koko maa	2,6	2,6	2,8	2,8	2,8	2,6	2,5	2,4	2,4	2,9	3
Ahvenanmaa	0,2	0,1	0,4	0,6	0,6	0,8	0,7	0,5	0,5	0,6	0,9
Etelä-Karjala	3,2	3,5	4	3,5	3,2	3,1	2,8	3,2	3,5	3,9	3,4
Etelä-Pohjanmaa	1,9	2	1,9	2	2	1,9	1,8	2	2	2,4	2,4
Etelä-Savo	2,1	2,2	2,5	2,6	2,7	2,7	2,5	2,5	1,8	2,1	3,1
Kainuu	2	2,1	2,4	2,8	2,4	2,4	2,6	2,9	3	3,6	3,3
Kanta-Häme	2,6	2,8	2,8	2,8	2,4	3,1	2,7	2,9	2,7	3,1	3,4
Keski-Pohjanmaa	1	1,1	1,2	1,3	1,4	1,2	0,7	0,9	0,9	1,1	1,1
Keski-Suomi	3,4	3,6	3,7	3,7	3,8	3,5	3,2	3,3	3,2	3,8	4,1
Kymenlaakso	3,7	3,5	3,5	3,1	3,6	3,4	3,3	3,1	2,6	3,5	4,1

Lappi	3,2	3,2	3,3	3,3	3,1	3,1	2,6	2,9	3	3,8	3,4
Pirkanmaa	2,5	2,6	2,9	2,3	2,4	2,5	2,2	2,3	2,3	2,9	3,4
Pohjanmaa	1,9	1,8	2,3	2,2	2,1	2,2	2	2	1,9	1,9	2
Pohjois-Karjala	3,5	3,3	3,4	3,4	3,5	2,8	3	3,3	3,8	4,4	3,9
Pohjois-Pohjanmaa	2	2,1	2,4	2,2	2,2	2	1,7	1,8	1,9	2,2	2,4
Pohjois-Savo	3,9	3,7	3,7	3,4	3,4	3,1	3	3,2	3,4	4,2	4
Päijät-Häme	3,6	3,3	3,3	3,1	3,5	3,1	3,2	3,2	3	3,8	4,1
Satakunta	3,3	3,4	3,5	3,2	3,2	2,7	2,5	2,3	2,3	2,7	2,6
Uusimaa	2,1	2,3	2,5	2,7	2,8	2,5	2,6	2,3	2,2	2,6	2,8
Varsinais-Suomi	2,9	2,8	3	3,1	2,5	2,2	2,1	1,9	1,9	2,2	2,3
©; THL, Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet 2005 – 2012											

Nuorissa naisissa pitkäaikaisen toimeentulotuen saajien osuus on hivenen suurempi kuin miesten parissa. Naisten osuutta saattaa nostaa esimerkiksi nuorten äitien saama toimeentulotuki. Vuonna 2010 Pohjois-Savossa naisten osuus (4,4 prosenttia) oli toiseksi korkein koko maassa. Myös Pohjois-Karjala (4,2 prosenttia) ja Etelä-Savo (3,6 prosenttia) olivat maan keskitason huonommalla puolella. Etelä-Savossa pitkäaikaista toimeentulotukea saavien naisten osuus on 2000-luvun aikana kasvanut toiseksi eniten koko maassa, 1,2 prosenttiyksikköä vuosien 2000 ja 2010 välillä. Vuonna 2010 Etelä-Savossa nuorten miesten osuus pitkäaikaisen toimeentulotuen saajien osalta oli hivenen maan keskiarvon alapuolella, kun taas Pohjois-Savossa ja Pohjois-Karjalassa miesten osuus oli jonkin verran valtakunnallisen keskitason yläpuolella.

Kuntakohtaisessa tarkastelussa tilannetta hankaloittaa useiden kuntien pienten väestömäärien ja osuuksien suuren vaihtelun lisäksi se, että SOTKANetin tieto- ja indikaattoripankista saatavissa tiedoissa salataan alle viiden henkilön kunta- tai yksikkökohtaiset tiedot. Näin ollen osuuksia ei voida kaikilta osin laskea, eivätkä kuntien tiedot listaudu tilastoihin täydellisenä. Itä-Suomen kolmen maakunnan 52 kunnasta 25 kunnan osalta tiedot ovat jossakin määrin puutteellisia tarkastelujakson vuosien 2000–2010 ajalta. Vuotta 2010 kuvaavaa tilannetta ei voida tarkastella kymmenen kunnan osalta, joiden kohdalla tiedot pitkäaikaisen toimeentulotuen saajista on salattu.

Niistä kunnista, joiden tietoja vuodelta 2010 pystytään tarkastelemaan, suurin osuus 18–24

-vuotiaita pitkäaikaisen toimeentulotuen saajia on Pielavedellä (6,1 prosenttia), Outokummussa (5,9 prosenttia), Keiteleellä (5,6 prosenttia) ja Varkaudessa (5,1 prosenttia). Sulkavalla, Pertunmaalla ja Enonkoskella tuensaajia ei ole ensimmäistäkään. Vähäinen osuus on myös Kiuruvedellä, Kerimäellä, Mäntyharjulla ja Vieremällä, alle 2 prosenttia ikäryhmästä. Eniten toimeentulotuen saajien osuus on laskenut Kaavilla, Nurmeksessa, Lieksassa ja Mäntyharjulla. Osuus on noussut eniten Polvijärvellä, Ristiinassa ja Pielavedellä.

Useiden tutkimusten mukaan huono-osaisuus periytyy herkästi sukupolvelta toiselle (mm. Lämsä 2009; Myllyniemi & Gissler 2012; Kortteinen & Elovainio 2012). Syksyllä julkaistujen Nuorten elinolot –vuosikirjan (Myllyniemi & Gissler 2012) ja Nuorisobarometrin (Myllyniemi 2012) tilasto-osioissa ilmiö näkyy esimerkiksi siten, että työelämän ja koulutuksen ulkopuolelle jääneiden nuorten vanhemmista noin puolet on itsekin työttömiä tai muulla tavoin yhteiskunnan ulkopuolisia. Sosioekonomisen aseman lisäksi vanhempien koulutustaustalla on suuri merkitys lasten tulevalle elämänkululle. Yhteis-

kunnan ulkopuolelle jäämisen riski on suurin niillä nuorilla, joiden saamat resurssit ja tuki – niin henkiset kuin taloudellisetkin – ovat jo alun alkaen vähäisemmät kuin muilla. Puhutaan ylisukupolvisesta syrjäytymisestä. (Kortteinen & Elovainio 2012.) Moision ja Kauppisen (2011) sekä Paanasen ja Gisslerin (2011) tutkimuksissa todetaan toimeentulotuen asiakkuuden periytyvän helposti vanhemmilta lapsille sekä sen olevan merkittävästi yhteydessä monenlaisiin lapsen elämänkulun ongelmiin: kouluttamattomuuteen, lastensuojelun asiakkuuteen, mielenterveysongelmiin, toimeentulo-ongelmiin ja jopa rikollisuuteen.

Toimeentulotukea saavien lapsiperheiden osuutta kaikista lapsiperheistä voidaan tarkastella SOTKANetin indikaattorin avulla. Indikaattori ilmaisee prosentteina kalenterivuoden aikana toimeentulotukea saaneiden lapsiperheiden osuuden kaikista lapsiperheistä. Lapsiperheeksi luetaan perhe, jossa huoltajia on joko yksi tai kaksi ja ainakin yksi lapsista on alle 18-vuotias. SOTKANetin mukaan yksinhuoltajaperheillä on huomattavasti suurempi riski joutua turvautumaan toimeentulotukeen kuin kahden huoltajan perheillä. Osa yksinhuoltajaperheistä on jatkuvaa tukea tarvitsevia köyhinä pidettäviä lapsiperheitä. Osa tarvitsee tukea elämäntilanteensa takia lyhytaikaisesti varsinkin yksinhuoltajuuden alussa. Toimeentulotukirekisterin yksilötasoiset tiedot ovat salassa pidettäviä. Tietosuojan vuoksi alle viiden tapauksen kunkohtaisia tietoja ei julkisteta.

Vuonna 2010 maan suurimmat osuudet toimeentulotukea saavia lapsiperheitä oli Pohjois-Karjalassa (10,8 prosenttia) ja Pohjois-Savossa (10,4 prosenttia) (Taulukko 4). Koko maan keskiarvo oli 8,7 prosenttia, ja Etelä-Savon lukemat olivat lähellä tätä (8,6 prosenttia). Tarkastelujakson aikana vuodesta 2000 vuoteen 2010 toimeentulotukea saavien lapsiperheiden osuus on pienentynyt

koko maassa vajaat kaksi prosenttiyksikköä. Vain Ahvenanmaalla ja Uudellamaalla osuus kasvoi. Pienimmillään toimeentulotukea saavien perheiden osuus on ollut vuosina 2007 ja 2008, jolloin tuensaajien osuus oli 8,1 prosenttia lapsiperheistä. Vuonna 2008 alkanut talouden taantuma on nostanut tuensaajien osuutta hieman, mutta lukemat jäävät kuitenkin selvästi vuosituhannen alun tilanteen alapuolelle. Eniten tukea saavien perheiden osuus on pienentynyt Lapissa (5,7 prosenttiyksikköä) ja Etelä-Karjalassa (4 prosenttiyksikköä). On huomattava, että tuensaajien osuuden muutokset kertovat nuorten ja perheiden taloudellisen tilanteen ohella myös tukijärjestelmän muutoksista sekä kuntien sosiaalimenojen leikkauksista ja kohdentamisesta.

**TAULUKKO 4. Toimeentulotukea saaneet lapsiperheet,
% lapsiperheistä.**

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Koko maa	10,6	10,8	10,5	10,3	9,6	9	8,5	8,1	8,1	8,8	8,7
Ahvenanmaa	3	3,2	2,9	3,1	3,5	3,6	3,9	3	3,4	3,8	3,6
Etelä-Karjala	12	12,3	12,2	11,8	11,1	9,9	9,5	9	8,9	8,9	8
Etelä-Pohjanmaa	10,9	10,8	10,3	10,2	9,8	9,1	8,6	8,2	8,5	9,3	8,3
Etelä-Savo	11,1	11,2	11,1	11	10,2	9,5	9,1	8,6	8	8,7	8,6
Kainuu	11,4	11	10,7	10	9,5	9,1	8,8	8,7	9,1	9,9	9,8
Kanta-Häme	10	10	9,4	9,4	8,9	8,3	7,7	7	7,2	8	7,5
Keski-Pohjanmaa	7,6	7,6	6,8	6,7	6,4	6,4	5,4	5,4	5,6	6,3	6
Keski-Suomi	12,8	12,9	12,5	12,2	11,5	10,7	9,8	9,5	9,2	9,9	9,9
Kymenlaakso	10,3	10,3	9,7	9,3	9	8,3	8,1	7,8	7,3	8,6	8,3
Lappi	16	16	14,9	14,3	13,3	12,3	11	10	10,6	11,2	10,3
Pirkanmaa	10,8	10,4	10,1	10,1	9,8	9,2	8,8	8,3	8,5	9	8,8

Pohjanmaa	9,3	9,5	9,2	9	8,6	8,3	7,7	7,3	7,2	7,4	7,1
Pohjois-Karjala	13,6	13,7	12,6	12,1	12,2	11,2	11,1	10,5	10,8	12	10,8
Pohjois-Pohjanmaa	10,9	10,9	10,7	10,2	9,1	8,8	8,1	7,6	7,5	7,9	7,4
Pohjois-Savo	12,8	12,7	12,2	11,9	11	10,4	10,2	9,9	10	10,9	10,4
Päijät-Häme	11,4	10,4	10,4	10,1	9,5	9,2	8,3	7,9	7,9	8,9	8,5
Satakunta	10,2	10	9,9	9,7	9,1	8,2	7,6	7,3	7,5	7,9	7,7
Uusimaa	8,9	9,8	9,9	9,8	9,1	8,3	8	7,8	7,5	8,8	9,2
Varsinais-Suomi	10,3	10	9,9	10,2	9,2	8,4	7,7	7,4	7,5	7,9	7,9
©; THL, Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet 2005 – 2012											

Kuntakohtaisessa tarkastelussa vuonna 2010 suurin osuus toimeentulotukea saavia lapsiperheitä oli Heinävedellä, 16,2 prosenttia kaikista lapsiperheistä. Seuraavina olivat Rautavaara (15,4 prosenttia) ja Outokumpu (15 prosenttia). Suuret osuudet tukea saavia lapsiperheitä oli myös maakuntakeskuksissa Joensuussa (12,8 prosenttia, viidenneksi eniten Itä-Suomen kunnista) ja Kuopiossa (12,5 prosenttia, seitsemänneksi eniten Itä-Suomen kunnista). Mikkeissä osuus oli 7,8 prosenttia (38. eniten Itä-Suomen kunnista). Kaiken kaikkiaan toimeentulotukea saavien perheiden osuuden vaihtelu Itä-Suomen kuntien kesken on suurta: kaikkein pienin osuus tukea saavia perheitä vuonna 2010 oli Kerimäellä, 4,8 prosenttia. Toimeentulotukea saaneiden lapsiperheiden osuus on laskenut 2000-luvun aikana eniten Vesannolla, lähes 11 prosenttiyksikköä. Yli seitsemän prosenttiyksikön laskua on ollut myös Kaavilla, Suonenjoella ja Mäntyharjulla. Kymmenen itäsuomalaisen kunnan kohdalla tukea saavien lapsiperheiden osuus on kasvanut vuosien 2000 ja 2010 välillä. Näistä suurinta kasvu on ollut Polvijärvellä (4,5 prosenttiyksikköä), Punkaharjulla (3,7 prosenttiyksikköä) ja Juankoskella (3,3 prosenttiyksikköä). On vaikeaa tulkita, kertovatko muutokset toimeentulotuen saajien osuuksissa

enemmän perheiden tilanteiden muuttumisesta vai kuntien sosiaalimenojen painotuksista ja suuntaamisesta.

Pitkäaikaisesti toimeentulotukea saavien nuorten ja toimeentulotukea saavien lapsiperheiden osuuksissa on maakuntatasolla jonkin verran yhteyttä. Osin samat maakunnat ovat ”kärjessä” kumpaakin indikaattoria tarkasteltaessa: kaikkein pienimmät osuudet vuonna 2010 molempien tukien saajia löytyvät Ahvenanmaan, Keski-Pohjanmaan sekä Pohjanmaan maakunnista. Suurimpien osuuksien osalta vaihtelua on jonkin verran, mutta Pohjois-Karjala, Pohjois-Savo ja Keski-Suomi ovat kummankin indikaattorin osalta niiden viiden maakunnan joukossa, joissa tukea saavien osuus on suurin. 2000-luvun tilastoja tarkasteltaessa myös kuntatasolla on jonkin verran yhteyttä toimeentulotukea saavien lapsiperheiden ja pitkäaikaisesti toimeentulotukea saavien nuorten suurimpien osuuksien osalta. Itä-Suomen kaupungeista Outokumpu, Iisalmi, Kuopio, Joensuu ja Lieksa keikkuvat koko 2000-luvun ajan kuntien kärkikymmenikössä tai sen liepeillä, kun tarkastellaan toimeentulotukea saavien lapsiperheiden suurimpia osuuksia. Samat kaupungit löytyvät myös vuoden 2010 tilastosta niiden 15 kunnan joukosta, joissa toimeentulotukea pitkäaikaisesti saavia nuoria on suurimmat osuudet. Pienten kuntien osalta satunnaisvaihtelu on suurta pienten väestömäärien ja vähäisen nuorten määrän johdosta.

Terveys

Nuorten terveyttä tarkastellaan seuraavassa sekä osittain työelämään kytkeytyvien SOTKANetin indikaattorien että nuorten omia kokemuksia ilmaisevan indikaattorin kautta. Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavien 16–24 -vuotiaiden osuus ilmaistaan prosent-

teina vastaavanikäisestä väestöstä. Työkyvyttömyyseläkkeet käsittävät tois-
taiseksi myönnetyt eläkkeet ja määräaikaiset kuntoutustuet. Vuonna 2007
noin puolella oli mielenterveysdiagnoosina älyllinen kehitysvammaisuus.

Itä-Suomen maakunnissa on maan keskitasoa enemmän mielenterveyden ja
käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavia 16–24 -
vuotiaita. Vuonna 2011 kaikissa kolmessa maakunnassa osuus oli yksi pro-
sentti ikäryhmästä, kun valtakunnallinen keskiarvo oli 0,8 prosenttia (Tau-
lukko 5). Tarkastelujakson aikana vuodesta 2000 vuoteen 2011 eläkkeensaaji-
en osuus kasvoi Pohjois-Karjalassa hieman enemmän kuin Savon maakunnis-
sa. Valtakunnallisesti kaikkein suurinta kasvu on ollut Pohjois-Pohjanmaalla
ja Satakunnassa, 0,6 prosenttiyksikköä.

**TAULUKKO 5. Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi
työkyvyttömyyseläkettä saavat 16–24 -vuotiaat, % vastaavanikäisistä.**

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Koko maa	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6	0,6	0,7	0,7	0,8	0,8	0,8
Ahvenanmaa	0,4	0,4	0,3	0,3	0,4	0,4	0,5	0,6	0,6	0,6	0,5	0,4
Etelä-Karjala	0,7	0,8	0,7	0,7	0,7	0,6	0,6	0,7	0,7	0,9	0,9	0,9
Etelä- Pohjanmaa	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,6	0,6	0,6	0,7	0,7
Etelä-Savo	0,8	0,7	0,7	0,6	0,7	0,7	0,7	0,8	0,8	0,9	0,9	1
Kainuu	0,6	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,8	0,8	0,8	0,9	1
Kanta-Häme	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5	0,6	0,6	0,6	0,7	0,8	0,9	1
Keski- Pohjanmaa	0,5	0,5	0,5	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8	0,8	0,8	0,7	0,8
Keski-Suomi	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6	0,7	0,7	0,7	0,7	0,6

Kymenlaakso	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7	0,8	0,8	1	1	1
Lappi	0,5	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9	0,9	0,9
Pirkanmaa	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6	0,6	0,7	0,7	0,7	0,8
Pohjanmaa	0,4	0,4	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,6
Pohjois-Karjala	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7	0,8	0,9	1	1	1
Pohjois-Pohjanmaa	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7	0,7	0,8	0,9	1	1,1	1,2	1,2
Pohjois-Savo	0,8	0,8	0,7	0,8	0,9	0,9	1	1	1	1	1	1
Päijät-Häme	0,6	0,7	0,7	0,8	0,9	0,9	0,9	0,8	0,9	0,9	0,8	0,8
Satakunta	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9	1	1,2
Uusimaa	0,5	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7
Varsinais-Suomi	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6	0,7	0,7	0,7	0,7	0,8
©; THL, Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet 2005 – 2012												

Työkyvyttömyyseläkettä edellä mainituista syistä saavien nuorten miesten parissa osuus ikäryhmästä on hieman suurempi kuin naisissa. Vuonna 2011 Etelä-Savossa miesten osuus oli 1,3 prosenttia. Tämä on maan korkein luke- ma yhdessä Pohjois-Pohjanmaan ja Satakunnan kanssa. Pohjois-Savossa ja Pohjois-Karjalassa osuus oli 1,1 prosenttia maan keskiarvon ollessa 0,9 prosenttia ikäryhmästä. Naisten osalta maan toiseksi suurin osuus (1 prosentti ikäryhmästä) löytyy Pohjois-Karjalasta. Siellä osuuden kasvu on ollut tarkastelujakson vuosien 2000–2011 aikana suurta (0,6 prosenttiyksikköä). Pohjois-Savossa naisten osuus on 0,9 prosenttia ikäryhmästä kun taas Etelä-Savossa ollaan maan keskitason lukemissa (0,7 prosenttia ikäryhmästä). Kuntakohtainen tarkastelu ei tämän indikaattorin osalta ole mielekäästä, sillä väkimäärät ovat pieniä ja lisäksi yli puolessa (28:ssa) Itä-Suomen kolmen maakunnan 52 kunnasta tieto työkyvyttömyyseläkkeen saajista vuosien 2000-2011 välisenä

aikana on salattu yhden tai useamman vuoden osalta alle viiden henkilön lukumäärän vuoksi.

SOTKANetin indikaattori ”kuntoutusrahaa saavien 16–19 -vuotiaiden osuus” ilmaistaan suhdelukuna tuhatta vastaavanikäistä kohti. Valtaosa 16–19 -vuotiaille maksetuista kuntoutusrahoista on niin sanottua nuoren kuntoutusrahaa. Sen tavoitteena on varmistaa vajaakuntoisen 16–19 -vuotiaan nuoren ammatillisen kuntoutumisen käynnistyminen ja toteutuminen, parantaa hänen työllistymisedellytyksiään sekä turvata hänen toimeentulonsa. Kuntoutusraha pyrkii myös ehkäisemään nuoren siirtymistä työkyvyttömyyseläkkeelle. Nuori voi saada työkyvyttömyyseläkkeen 16 vuotta täytettyään, jos hänellä ei selvitysten perusteella ole mahdollisuuksia ammatilliseen kuntoutukseen tai jos ammatillinen kuntoutus on sairauden vuoksi keskeytynyt tai päättynyt tuloksettomana.

Kuntoutusrahaa saavien 16–19 -vuotiaiden osuus on valtakunnallisesti yli kaksinkertaistunut vuodesta 2000 vuoteen 2011 (Taulukko 6). Etenkin 2000-luvun alkuvuosina kuntoutusrahaa saavien osuus nousi nopeasti nykyiselle tasolle, jolla se suunnilleen on pysynyt vuodesta 2003 lähtien. Pientä nousua on jälleen vuoteen 2011 tultaessa. Kaikkein suurin kuntoutusrahan saajien osuus vuonna 2011 oli Kainuussa, Pirkanmaalla ja Satakunnassa. Näissä maakunnissa sekä lisäksi Varsinais-Suomessa osuus on myös kasvanut eniten – yli kolminkertaistunut – 2000-luvun aikana. Myös Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan ja Etelä-Savon osuudet vuonna 2011 olivat selvästi maan keskitason yläpuolella. Itä-Suomen maakunnissa kuntoutusrahan saajien osuus on kasvanut yli kaksinkertaiseksi 2000-luvun aikana. Pienimmät osuudet kuntoutusrahan saajia on Ahvenanmaalla, Uudellamaalla ja Etelä-Karjalassa.

TAULUKKO 6. Kuntoutusrahaa saavat 16–19 -vuotiaat / 1000 vastaavanikäistä.

SOTKANetin tilastoista puuttuvat vuodet 2005 ja 2006.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Koko maa	6,9	8,8	12,4	15,3	16			13,8	13,5	14,3	15,3	16,7
Ahvenanmaa	18	16,4	16,4	14,5	15,8			12,2	9,7	8,8	9,5	10,1
Etelä-Karjala	7,1	10,1	11,9	15,1	19			15,3	14,2	12,8	13,2	12,3
Etelä-Pohjanmaa	6,3	9	11,7	14,2	14,8			11,9	10,3	11,8	13,3	15,1
Etelä-Savo	10,2	11,2	15,4	16,4	16,3			13,8	15	17,3	19,3	18,9
Kainuu	7,3	9	15,4	18,8	20,6			17,5	15,6	18,3	24,4	26,4
Kanta-Häme	8	9,6	14,6	14,9	16,2			14,4	14,2	15,3	15,7	18,1
Keski-Pohjanmaa	7,6	12	19,8	20	19,2			13,7	13	15	16	17,2
Keski-Suomi	9,8	12,4	14,8	17,3	18,5			14	14,9	15,3	16,1	19,2
Kymenlaakso	5,8	8,5	12,8	18,6	19			16,1	17,5	14,7	14,8	15,6
Lappi	5,8	7,9	13,8	17,1	19,9			13,4	12,8	15,1	15,6	15,8
Pirkanmaa	7,8	10,1	13,1	16,3	17,8			19,3	18,8	20	21,4	24,1
Pohjanmaa	8,2	9,9	15	20,3	21,8			16,6	15,6	15,9	14,7	14
Pohjois-Karjala	7,6	10,7	14,2	16,4	18,1			18,6	16,2	16,8	18,2	19,3
Pohjois-Pohjanmaa	8,4	11,1	15,8	19,6	20,4			16,6	15,9	16,7	17	19,4
Pohjois-Savo	9,9	12,3	14,2	17,1	17,8			16	14,5	16,6	17,9	19,6
Päijät-Häme	7,6	7,5	10,7	14	13,5			11	9,8	12,8	14,6	15,9
Satakunta	6,5	8,3	14,2	20,2	22,5			16,3	16,3	17,1	17,8	20,2
Uusimaa	4,5	6	8,4	10,8	10,8			9,5	10,2	10,4	11,1	11,9
Varsinais-Suomi	6,1	7,5	11,3	13	13,2			13,2	12,3	13,9	15,8	18,7
©; THL, Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet 2005 – 2012												

Kuntoutusrahaa saavien 16–19 -vuotiaiden miesten osuus on suurempi kuin naisten osuus. Miehistä erityisen suuret osuudet vuonna 2011 löytyvät samoista kolmesta maakunnasta kuin molempia sukupuolia yhdessä tarkasteltunakin, eli Kainuusta, Pirkanmaalta ja Satakunnasta. Näissä osuuden kasvu on myös ollut suurinta. Naisissa suurimmat osuudet ovat puolestaan Pohjois-Savossa, Kainuussa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Naisten osalta kuntoutusrahan saajien osuus on kasvanut Kainuun ohella eniten Lapissa ja Varsinais-Suomessa.

Samoin kuin työkyvyttömyyseläkkeen ja toimeentulotuen saajien kohdalla, myös osa kuntakohtaisista tiedoista kuntoutusrahan saajien suhteen on salattu SOTKANetissä. Vuoden 2011 osalta tieto on salattu 17 kunnan kohdalla. Niistä kunnista, joissa kuntoutusrahaa saavia 16–19 -vuotiaita nuoria on viisi henkeä tai enemmän, suurimmat osuudet ovat Ilomantsissa, Juankoskella, Juvalla, Heinävedellä ja Varkaudessa. Osuudet ovat pienimmät Savonlinnassa, Siilinjärvellä, Suonenjoella ja Iisalmessa. Vain nämä neljä kuntaa Etelä-Savon, Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon alueelta alittavat kuntoutusrahan saajien osuuden koko maan keskiarvon.

Kuntoutusrahan käyttöönotto ei ainakaan kaikilta osin ole pienentänyt työkyvyttömyyseläkkeelle jäävien nuorten osuutta. Vaikka esimerkiksi Kainuussa, Satakunnassa ja Varsinais-Suomessa kuntoutusrahan saajien osuus on yli kolminkertaistunut 2000-luvun aikana, samoissa maakunnissa myös mielen-terveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavien nuorten osuus on kasvanut 0,4-0,6 prosenttiyksikköä samassa ajassa – enemmän kuin koko maassa keskimäärin. Itä-Suomen maakunnista Etelä- ja Pohjois-Savossa kuntoutusrahan saajien osuus on noin kaksinkertaistunut ja työkyvyttömyyseläkkeen saajien osuus kasvanut 0,2 prosenttiyksikköä. Poh-

jois-Karjalassa työkyvyttömyyseläkkeen saajien osuus on kasvanut 0,4 prosenttiyksikköä kuntoutusrahan saajien osuuden kasvun ollessa 2,5-kertainen. Kuntatason vertailu on hankalaa tietojen ollessa osin salattuja ja pienten kuntien osuuksien vaihtelun ollessa varsin suurta.

Kolmantena terveyden indikaattorina tarkastellaan tässä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Kouluterveyskyselyssä koottavaa tietoa nuorten kokemuksesta omasta terveydentilastaan. Kouluterveyskyselyssä kerätään tietoa nuorten elin- ja kouluoloista, terveydestä, terveystottumuksista sekä oppilas- ja opiskelijahuollosta. Sen tulokset tukevat nuorten terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi tehtävää työtä oppilaitoksissa ja kunnissa. Kunnat voivat hyödyntää tuloksia esimerkiksi hyvinvointistrategian, lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman tai lastensuojelusuunnitelman laadinnassa. Valtakunnan tasolla Kouluterveyskyselyn tuloksia käytetään esimerkiksi politiikkaohjelmien, KASTE-ohjelman, Terveys 2015 -kansanterveysohjelman sekä Terveyserojen kaventamisen toimintaohjelman seurannassa ja arvioinnissa. Valtakunnalliset ja maakuntakohtaiset tulokset ovat vapaasti saatavissa Kouluterveyskyselyn sivustolta <http://info.stakes.fi/kouluterveyskysely>. Osa Kouluterveyskyselyn indikaattoreista on saatavissa myös maakunta- ja kuntakohtaisesti SOTKA-net-indikaattoripankissa. Tuloksia löytyy niiltä vuosilta, jolloin kunta on kyselyyn osallistunut kyselyyn ja vastaajia on ollut tarpeeksi kattavasti.

Kyselyyn vastaavat peruskoulujen 8. ja 9. luokan oppilaat sekä lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijat. Vertailukelpoisia tietoja on kerätty peruskouluissa vuodesta 1996, lukioissa vuodesta 1999 ja ammatillisissa oppilaitoksissa vuodesta 2008 alkaen. Vuosittain kyselyyn vastaa noin 100 000 nuorta. Kysely on aiemmin toteutettu vuorovuosin eri osissa Suomea. Vuoteen 2011 asti kysely on tehty parillisina vuosina Etelä-

Suomessa, Itä-Suomessa ja Lapissa ja parittomina vuosina muualla manner-Suomessa sekä Ahvenanmaalla. Vuodesta 2013 alkaen kysely tehdään samaan aikaan koko maassa joka toinen vuosi. Kyselyä ei tehty lainkaan vuonna 2012.

Nuorten itsensä kokeman terveydentilan indikaattori ilmaisee terveydentilansa keskimertaiseksi, melko huonoksi tai huonoksi kokevien oppilaiden ja opiskelijoiden osuuden prosentteina kyselyyn vastanneista kyseisessä ikäluokassa. Peruskoululaisten vuosien 2010 ja 2011 vastauksia tarkasteltaessa Itä-Suomen maakuntien nuoret kokivat oman terveydentilansa hieman kokemaan keskiarvoa paremmaksi. Keskimertaiseksi tai huonoksi terveytensä arvioi 14,9 prosenttia Pohjois-Karjalan, 15,4 prosenttia Pohjois-Savon ja 15,8 prosenttia Etelä-Savon 8. ja 9. luokkalaisista, koko maan keskiarvon ollessa 16,4 prosenttia (Taulukko 7). Keskimertaiseksi tai huonoksi terveydentilansa kokevien osuus on pienentynyt koko 2000-luvun ajan niin valtakunnallisesti kuin alueellisestikin. Kouluterveyskyselyn tulosten mukaan tytöt kokevat terveydentilansa poikia yleisemmin keskimertaiseksi tai huonoksi

Lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista hieman suurempi osuus arvioi terveydentilansa keskimertaiseksi tai heikoksi: viimeisimpien saatavissa olevien tietojen mukaan valtakunnallisesti 17,7 prosenttia (Taulukko 7). Kaikkein kielteisimminkin terveyttään arvioivat ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijat, joista valtakunnallisesti 20,7 prosenttia arvioi terveytensä keskimertaiseksi tai heikoksi vuosina 2010-2011. Itä-Suomen maakuntien osalta etenkin Pohjois-Savon (15,1 prosenttia) ja Pohjois-Karjalan (15,4 prosenttia) lukiolaiset arvioivat terveytensä maan keskiarvoa myönteisemmin, Etelä-Savonkin (17,2 prosenttia) ollessa hieman keskiarvon paremmalla puolella. Myös ammatillisten oppilaitosten pohjoiskarjalaiset ja pohjoissavolaiset

opiskelijat kokevat terveytensä hieman valtakunnan keskiarvoa paremmaksi. Sen sijaan Etelä-Savossa ammattiin opiskelevien kokemus omasta terveydestään on maan kolmanneksi kehnoin: 23,7 prosenttia arvioi terveydentilansa keskinkertaiseksi tai heikoksi, naisopiskelijoista peräti yli 30 prosenttia.

TAULUKKO 7. Keskinkertaiseksi tai huonoksi terveydentilansa kokevat, % oppilaista ja opiskelijoista.

	8. ja 9. luokan oppilaat	Lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijat	Ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijat
	2010-2011	2009-2010	2010-2011
Koko maa	16,4	17,7	20,7
Ahvenanmaa	26,3	21,3	27
Etelä-Karjala	14,6	16	20
Etelä-Pohjanmaa	15,4	15,5	18,3
Etelä-Savo	15,8	17,2	23,7
Kainuu	17,1	23,5	22,8
Kanta-Häme	15,8	15,7	18,9
Keski-Pohjanmaa	19,4	18	20,4
Keski-Suomi	16,1	16,1	20,8
Kymenlaakso	16,3	16,3	22
Lappi	18,6	19,9	22,2
Pirkanmaa	16,2	17,1	19,5
Pohjanmaa	20,6	21,7	24,9
Pohjois-Karjala	14,9	15,4	18,9
Pohjois-Pohjanmaa	15,9	16,9	20,5
Pohjois-Savo	15,4	15,1	19,8

Päijät-Häme	17	17,4	19,1
Satakunta	17,2	17,2	21,4
Uusimaa	16	17,9	21
Varsinais-Suomi	16,2	17,6	20,4
©; THL, Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKA.net 2005 – 2012			

Sosiaaliset suhteet

Vapaa-ajan ja omaehtoisen olemisen merkitys on nuorten elämässä erityisen suuri. Niitä määrittävät suurelta osin ystäviin ja kavereihin liittyvät sosiaaliset suhteet, mutta myös eriarvoisuutta aiheuttavat seikat kuten vanhempien tulot, etninen tausta tai alueelliset erot. Itä-Suomessa yksi merkittävä alueellista eriarvoisuutta ilmentävä piirre ovat syrjäseutujen nuorten pitkät koulupäivät ja –matkat. Harrastusmahdollisuuksien sijaan koulubussi saattaa olla heille ainoa arkinen yhteisen vapaa-ajan toimintaympäristö. (Harinen 2012.)

Ystävyys-suhteiden ja muun arkisen yhteenkuulumisen koettuja ongelmia tarkastellaan tässä Kouluterveyskyselyn tuottaman tiedon valossa. Indikaattoreista mukana ovat läheisen ystävän puuttuminen, koulukiusaaminen sekä kokemus vanhemmuuden puutteesta. Kyselytutkimuksissa selvitettyjen nuorten omien käsitysten mukaan ystävien puute on jo pitkään ollut selvästi tärkeimmäksi koettu syy syrjäytymiseen (Myllyniemi & Gissler 2012). Läm-sän (2009) mukaan lasten ja nuorten syrjäytymisen keskeiset riskitekijät löytyvät puolestaan kasvuolosuhteista, perhe-elämän ongelmista ja lähiyhteisöltä saatavan tuen puutteista. Siksi tarkastelussa mukaan on otettu myös Kouluterveyskyselyn tulosten ilmentämä vanhemmuuden puute.

Yksi ystävyys- ja vertaissuhteisiin sekä myöhempään elämäntilanteeseen merkittävästi vaikuttava tekijä nuorten elämässä voi olla koulukiusaaminen – toisten kiusaaminen ja kiusatuksi tuleminen. Pörhölän (2008) mukaan ”kiusaamisen kaltaisilla vertaissuhdeongelmilla näyttää olevan kauaskantoisia vaikutuksia yksilön henkiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin ja sitä kautta pitkälle koko hänen elinkaareensa”. Harisen ja Halmeen (2012) Suomen UNICEFille laatiman kouluhyvinvointitutkimuksen mukaan koulu on kannustava kasvuympäristö sellaisille oppilaille, joiden elämä on muutenkin mallillaan. Sen sijaan ne oppilaat, joiden elämässä vastoinkäymiset ja haasteet kasautuvat myös koulun ulkopuolelle, viihtyvät koulussa huonommin. Raportin tulkinnan mukaan syrjäytymistä voitaisiinkin estää kehittämällä peruskoulua siten, että se tarjoaisi onnistumisen ja osallistumisen kokemuksia jokaiselle lapselle ja nuorelle. Jatkuvien säästöjen ja menoleikkausten vaikutusten pelätään vaikuttavan pahimmin juuri niihin lapsiin ja nuoriin, joiden kouluhyvinvoinnissa olisi parannettavaa jo nykyisellään. (Harinen & Halme 2012.)

Valtakunnallisesti liki kymmenen prosenttia 8. ja 9. luokkien oppilaista vastaa kouluterveyskyselyssä, ettei heillä ole yhtään läheistä ystävää (Taulukko 8). Etelä-Savon koululaisten kokemukset ovat lähellä maan keskitasoa, kun taas Pohjois-Karjalassa läheisen ystävän puutetta koetaan enemmän (11,2 prosenttia) ja Pohjois-Savossa hieman vähemmän (8,4 prosenttia). Maakuntien väliset erot ovat varsin pieniä, mutta Pohjois-Karjalan lukemat ovat maan korkeimmat, Pohjois-Savon puolestaan maan kolmanneksi matalimmat. Läheisen ystävän puutetta koettiin 2000-luvun alussa muutaman prosenttiyksikön verran enemmän kuin viimeisimpien kouluterveyskyselyjen tulosten mukaan. Pojat ovat tyttöjä yleisemmin vailla yhtään läheistä ystävää: esimerkiksi Pohjois-Karjalassa tyttöjen ja poikien vastauksissa on viimeisimpien tulosten mukaan lähes kahdeksan prosenttiyksikön ero.

Peruskoulun jälkeen koettu läheisen ystävän puute hieman vähenee. Lukion opiskelijoista 7,7 prosentilla ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista 7,8 prosentilla ei ole läheistä ystävää (Taulukko 8). Myös näiden oppilaitosten osalta Itä-Suomen maakuntien nuorten vastaukset asettuvat samaan tapaan kuin yläkoululaisten vastaukset: Etelä-Savo sijoittuu lähimmäs valtakunnallista keskiarvoa ja Pohjois-Savo keskiarvon myönteisemmälle puolelle. Pohjois-Karjalassa ilman läheistä ystävää olevia nuoria on koko maan keskiarvoa enemmän. Lukioissa kokemus läheisen ystävän puuttumisesta ei ole vähentynyt 2000-luvun aikana yhtä paljon kuin yläkouluissa. Sen sijaan ero poikien ja tyttöjen välillä on selvästi nähtävissä myös lukiolaisten ja ammattiin opiskelevien vastauksissa: pojat ovat tyttöjä yleisemmin vailla yhtään läheistä ystävää

TAULUKKO 8. Ei yhtään läheistä ystävää, % oppilaista ja opiskelijoista.

	8. ja 9. luokan oppilaat	Lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijat	Ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijat
	2010-2011	2009-2010	2010-2011
Koko maa	9,1	7,7	7,8
Ahvenanmaa	8,6	8,3	5,4
Etelä-Karjala	10,2	7,8	8,7
Etelä-Pohjanmaa	7,3	7,8	7,1
Etelä-Savo	9,2	7,7	8,2
Kainuu	9,9	9,6	7
Kanta-Häme	9,8	8,5	8,6
Keski-Pohjanmaa	9,8	7,3	8,4
Keski-Suomi	9,3	8,9	6,8

Kymenlaakso	9,3	8,6	7,6
Lappi	10,7	9,1	7,6
Pirkanmaa	8,7	7,5	7,3
Pohjanmaa	8,6	6,7	7,9
Pohjois-Karjala	11,2	8	8,4
Pohjois-Pohjanmaa	8,8	7,7	7,5
Pohjois-Savo	8,4	7	7,3
Päijät-Häme	10,2	7,8	7,5
Satakunta	8,9	6,3	8,4
Uusimaa	9,1	7,1	8,6
Varsinais-Suomi	8,3	6,7	7
©; THL, Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKAnet 2005 – 2012			

Koulukiusaamisen osalta SOTKAnetistä on saatavissa tietoa siitä, kuinka suuri osa nuorista kertoo tulevansa koulukiusatuksi vähintään kerran viikossa. Kouluterveyskyselyn omalta sivustolta löytyy tietoa sekä erilaisista kiusaamistavoista sekä siitä, kuinka moni kertoo kiusaavansa toisia. Sivustolla osa tuloksista esitetään koko maan yhdistettynä aineistona, mutta sieltä löytyy myös maakuntakohtaista tietoa vastauksissa esiintyneistä muutoksista. Koko maan aineistosta ilmenee, että pojat osallistuvat muiden kiusaamiseen tyttöjä yleisemmin ja useammin. Peruskoulun pojista 11 prosenttia ilmoittaa kiusaavansa muita vähintään kerran viikossa, viisi prosenttia jopa useita kertoja viikossa. Muiden kiusaaminen on vähäisintä lukiolaisten, etenkin opiskelijatyttöjen parissa. Kouluterveyskyselyn sivuston tulosten mukaan muiden kiusaamisessa tai kiusatuksi tulemisessa ei näytä tapahtuneen merkittäviä muutoksia 2000-luvun aikana niin valtakunnallisesti kuin Itä-Suomen maakuntien osalta. (Tulokset – Kouluterveyskysely 2012.)

SOTKANetistä saatavien Kouluterveyskyselyn tulosten mukaan valtakunnallisesti 7,6 prosenttia 8. ja 9. luokan oppilaista tulee kiusatuksi vähintään kerran viikossa (Taulukko 9). Kiusaaminen on vähäisempää ammatillisissa oppilaitoksissa sekä etenkin lukioissa. Itä-Suomen maakunnista yläkoulussa kiusatuksi tuleminen on yleisintä Pohjois-Karjalassa (8,4 prosenttia) ja vähäisintä Pohjois-Savossa (7 prosenttia). Lukioiden osalta tilanne on toinen: Etelä-Savon lukiolaisista 1,8 prosenttia ilmoittaa tulevansa kiusatuksi vähintään kerran viikossa. Vaikka lukema on hyvin pieni, se on kuitenkin maan toiseksi korkein: vain Lapissa kiusaaminen on yleisempää. Pohjois-Savo (0,9 prosenttia) ja Pohjois-Karjala (1,1 prosenttia) ovat Manner-Suomen maakunnista 1. ja 3. sijalla kiusaamisen vähäisyydessä. Myös ammattiin opiskelevien keskuudessa kiusatuksi tuleminen on vähäisempää Pohjois-Savossa ja Pohjois-Karjalassa kuin Etelä-Savossa. Pojat tulevat kertomansa mukaan kiusatuksi kaikissa oppilaitoksissa hieman yleisemmin kuin tytöt.

TAULUKKO 9. Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, % oppilaista ja opiskelijoista.

	8. ja 9. luokan oppilaat	Lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijat	Ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijat
	2010-2011	2009-2010	2010-2011
Koko maa	7,6	1,4	4,7
Ahvenanmaa	5,7	0	2,7
Etelä-Karjala	7,2	1	3,9
Etelä-Pohjanmaa	8,3	1,8	6,2
Etelä-Savo	7,8	1,8	5,1
Kainuu	7,8	1,2	3,1
Kanta-Häme	7,6	1,6	4,3

Keski-Pohjanmaa	7,8	1,3	3,5
Keski-Suomi	8,4	1,5	3,6
Kymenlaakso	9	1,7	4,6
Lappi	7,7	1,9	4,2
Pirkanmaa	7,9	1,6	5
Pohjanmaa	6,4	1,7	5,2
Pohjois-Karjala	8,4	1,1	3,5
Pohjois-Pohjanmaa	6,9	1,2	4,7
Pohjois-Savo	7	0,9	2,8
Päijät-Häme	8,4	1,3	4,2
Satakunta	9,4	1,4	5,9
Uusimaa	7,3	1,3	5,3
Varsinais-Suomi	7,3	1,7	5,2
Å©; THL, Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet 2005 – 2012			

Vaikka Kouluterveyskyselyn sivuston tietojen mukaan kiusatuksi tulemisessa tai muiden kiusaamisessa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia 2000-luvun aikana, voi SOTKANetin tilaston mukaan tulkita toisinkin. Kiusaamisessa etenkin yläkouluissa on nähtävissä pientä nousua, ja varsinkin vuosina 2007-2009 useampi oppilas kertoi tulleen viikoittain kiusatuksi kuin 2000-luvun alussa. Kaiken kaikkiaan muutokset ovat pieniä, prosenttiyksikön tai joidenkin kymmenysten luokkaa, mutta ne ovat yläkoulujen osalta havaittavissa useimpien maakuntien kohdalla. Myös valtakunnan keskiarvo on hie- man noussut. Lukioiden osalta tilanne vaihtelee enemmän maakuntien välillä, maan keskiarvon pysyessä melko vakaana koko 2000-luvun ajan. Ammatillisten oppilaitosten osalta pitkittäistä vertailua ei ole mahdollista tehdä,

sillä vertailukelpoista aineistoa on vasta parin kyselykerran osalta, vuodesta 2008 lähtien.

SOTKANetistä saatava nuorten kokema vanhemmuuden puutteen indikaattori on muodostettu useasta Kouluterveyskyselyn erillisestä kysymyksestä. Mukana olevat tekijät ovat seuraavat: vanhemmat eivät tunne nuoren ystäviä, eivät tiedä missä he viettävät viikonloppuillansa, nuori ei pysty keskustelemaan vanhempiensa kanssa asioistaan eikä nuori saa kotoa apua kouluvaikeuksiin. Indikaattoriin on otettu mukaan ne vastaajat, jotka ovat saaneet summamuuttujasta enemmän kuin kolmasosan maksimipisteistä.

Indikaattorin mukaan vanhemmuuden puutetta on valtakunnallisesti useammalla kuin joka viidennellä peruskoulun ja lukion oppilaista ja peräti useammalla kuin joka neljännellä ammattiin opiskelevista (Taulukko 10). Suuria muutoksia ei 2000-luvun aikana ole tapahtunut, eikä tyttöjen ja poikien välillä ole järjestelmällistä eroa. Itä-Suomen maakuntien yläkoululaisista eniten vanhemmuuden puutetta on Pohjois-Karjalan oppilaiden parissa (24 prosenttia), vähiten puolestaan pohjoissavolaisten oppilaiden parissa (20,5 prosenttia). Etelä-Savo on yläkoululaisten osalta lähinnä maan keskiarvon lukemia. Sen sijaan Etelä-Savon lukiolaisten keskuudessa on Ahvenanmaan, Uudenmaan ja Lapin jälkeen maakunnista neljänneksi eniten vanhemmuuden puutetta. Pohjois-Karjalan lukemat ovat maan keskiarvon tuntumassa ja Pohjois-Savon hieman keskiarvon paremmalla puolella.

TAULUKKO 10. Vanhemmuuden puutetta, % oppilaista ja opiskelijoista.

	8. ja 9. luokan oppilaat	Lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijat	Ammatillisen op-pilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijat
	2010-2011	2009-2010	2010-2011
Koko maa	22,3	21,8	26,1
Ahvenanmaa	27,3	27,3	30
Etelä-Karjala	22,6	21,3	26
Etelä-Pohjanmaa	19,7	18,8	25,1
Etelä-Savo	21,5	23,2	27,8
Kainuu	21,7	19,4	23,2
Kanta-Häme	24,3	22,2	28
Keski-Pohjanmaa	21	19	25,3
Keski-Suomi	20,5	20,9	26,1
Kymenlaakso	23,1	21	24,6
Lappi	24,8	25	27,9
Pirkanmaa	21,5	20,8	26
Pohjanmaa	22,3	19,8	22,3
Pohjois-Karjala	24	21,9	27,2
Pohjois-Pohjanmaa	20	19,7	24,8
Pohjois-Savo	20,5	20,8	26,7
Päijät-Häme	24,7	22,9	26,6
Satakunta	20,3	18,3	24,3
Uusimaa	24,1	24,4	27,9
Varsinais-Suomi	20,1	17,8	24
©; THL, Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet 2005 – 2012			

Ammattiin opiskelevien nuorten keskuudessa vanhemmuuden puutteen osuus on kaiken kaikkiaan suurempi, kuin peruskoululaisten ja lukiolaisten keskuudessa. Lisäksi kaikissa Itä-Suomen maakunnissa osuus on hieman valtakunnallista keskitasoa korkeampi. Indikaattorin tulkinnassa kannattaa kuitenkin huomioida toisaalta se, millaisista kysymyksistä indikaattori on koostettu ja toisaalta se, että ammatillista koulutusta on tarjolla harvemmillä paikkakunnilla kuin perus- ja lukio-opetusta. Ammatillisen koulutuksen vuoksi nuoret muuttavat siis useammin opiskelupaikkakunnalleen ja pois lapsuudenkodistaan, etenkin pitkien välimatkojen ja heikkenevän julkisen liikenteen maakunnissa. Uudella paikkakunnalla nuori saa uusia ystäviä ja viettää siellä ehkä myös viikonloppujaan. Indikaattori taas muodostuu kysymyksistä, joissa tiedustellaan, tuntevatko vanhemmat nuoren ystäviä tai tietävätkö he sitä, missä nuori viettää viikonloppuillaan. Kielteisten vastausten lisääntyessä indikaattori osoittaa kasvavaa vanhemmuuden puutetta. Kun nuori muuttaa opiskelemaan kotipaikkakunnan ulkopuolelle kauemmas vanhemmistaan ja lapsuudenkodistaan, on luonnollista, että vanhemmat eivät enää yhtä kiinteästi liity nuoren arkiseen elämänpiiriin esimerkiksi ystävien tuntemisen tai vapaa-ajanvieron suhteen. Tämä ei kuitenkaan saisi viedä pohjaa pois vanhemmilta saatavasta henkisestä tuesta ja avusta eikä vaikeutta nuoren ja vanhempien keskusteluyhteyttä.

Yhteenveto Itä-Suomen nuorten syrjäytymisestä indikaattoritiedon pohjalta

Nuorten määrä Itä-Suomessa vähenee. Tähän vaikuttavat sekä syntyvyys että muuttotappiot. Etelä-Karjalan, Etelä-Savon, Kainuun, Kymenlaakson, Pohjois-Karjalan, Pohjois-Savon ja Satakunnan maakunnissa on vuosina 2000-2010 jokaisena vuotena kuollut enemmän ihmisiä kuin on syntynyt. Suurin ero on Etelä-Savossa, jossa on tuona aikana kuollut 6 428 henkilöä enemmän

kuin on syntynyt. Etelä-Karjalan, Etelä-Savon, Kainuun, Lapin ja Satakunnan maakunnissa alle 15-vuotiaiden määrä on vuodesta 1980 lähtien vähentynyt vähintään 30 prosenttia. Kainuun maakunnassa alle 15-vuotiaiden määrä on vuodesta 1980 vähentynyt eniten, 44 prosenttia. Vuosikymmenten aikana myös väestöllinen huoltosuhde on heikentynyt etenkin Etelä-Savossa ja Kainuussa. Korkein väestöllinen huoltosuhde vuonna 2010 oli Etelä-Savon maakunnassa. (Katsaus Suomen väestöön 2010.)

Koulutuksen ulkopuolelle jää Itä-Suomessa vähemmän 17–24 -vuotiaita nuoria kuin koko maassa keskimäärin. Kolmen maakunnan vertailussa tilanne on paras Pohjois-Karjalassa, heikoin Etelä-Savossa. Koulutuspaikan hyvään tai kohtalaiseen saatavuuteen Itä-Suomen maakunnissa vaikuttaa se, että maakunnissa on edelleen hyvin tarjolla opiskelumahdollisuuksia ja koulutusohjelmien aloituspaikkoja verrattuna nuorten määrään. Miesten ja naisten välinen ero koulutuksen ulkopuolelle jäämisessä pienenee. Koulutuksen ulkopuolelle jääneiden miesten osuus vuonna 2010 oli Pohjois-Karjalassa maan pienin, ja etenkin miesten osuuden lasku 2000-luvun aikana on ollut siellä maan suurinta. Sen sijaan Etelä-Savossa koulutuksen ulkopuolelle jääneiden naisten osuus on 2000-luvun aikana noussut maan toiseksi eniten, mutta tästä huolimatta myös Etelä-Savossa koulutuksen ulkopuolelle jäävien nuorten naisten osuus on koko maan keskitason alapuolella.

Nuorisotyöttömyys on Itä-Suomessa korkeammalla tasolla kuin Suomessa keskimäärin, joskin tilanne on hieman tasoittunut 2000-luvun alkuun verrattuna. 2000-luvun lopun taantumien vaikutukset näkyvät selvimmin vuoden 2009 lukemissa, mutta tuolloinkin tilanne oli parempi kuin 2000-luvun alussa. Vuodesta 2009 työttömyysaste on jälleen laskenut. Tarkasteltavista maakunnista Pohjois-Karjalassa tilanne on heikoin. Toisaalta sekä Pohjois-Karjalassa

että Pohjois-Savossa nuorisotyöttömyyttä on pystytty suitsimaan eniten, noin 9 prosenttiyksikköä, kun Etelä-Savossa työttömien nuorten osuus on vähentynyt noin 7 prosenttiyksikön verran. Työllisistä nuorista yli 80 prosenttia työskentelee yksityisellä sektorilla. Yksityissektorin työllisyys on merkittävästi julkista sektoria suhdanneherkempää, ja tästä syystä nuorten työmarkkina-tilanne vaihtelee keskimääräistä selvästi nopeammin taloussuhdanteita seura-ten.

Itä-Suomessa toimeentulotukea pitkäaikaisesti saavia nuoria – kuten nuorisotyöttömiäkin – on enemmän kuin koko maassa keskimäärin. Suurin osuus on Pohjois-Savossa, pienin Etelä-Savossa. Pitkäaikaisen toimeentulotuen saajien osuus on kasvanut kaikissa kolmessa Itä-Suomen maakunnassa 2000-luvun alusta lähtien, eniten Etelä-Savossa. Nuorten naisten parissa pitkäaikaisen toimeentulotuen saajien osuus on hivenen suurempi kuin miesten parissa. Vuonna 2010 naisten osuus Pohjois-Savossa oli toiseksi korkein koko maassa, myös Pohjois-Karjalassa ja Etelä-Savossa naisten osuus oli maan keskitasoa korkeampi. Etelä-Savossa pitkäaikaista toimeentulotukea saavien naisten osuus on 2000-luvun aikana kasvanut toiseksi eniten koko maassa. Vuonna 2010 Etelä-Savossa nuorten miesten osuus pitkäaikaisen toimeentulotuen saajien osalta oli hivenen maan keskiarvon alapuolella, kun taas Pohjois-Savossa ja Pohjois-Karjalassa miesten osuus oli jonkin verran valtakunnallisen keski-tason yläpuolella.

Pohjois-Karjalasta ja Pohjois-Savosta löytyivät maan suurimmat osuudet toi-meentulotukea saavia lapsiperheitä vuonna 2010. Etelä-Savon lukemat olivat lähellä maan keskiarvoa. Tarkastelujakson aikana vuodesta 2000 vuoteen 2010 toimeentulotukea saavien lapsiperheiden osuus on pienentynyt koko maassa, Ahvenanmaan ja Uudenmaan maakuntia lukuun ottamatta. Pie-

nimmillään toimeentulotukea saavien perheiden osuus oli vuosina 2007 ja 2008. Vuonna 2008 alkanut talouden taantuma on nostanut tuensaajien osuutta hieman, mutta lukemat jäävät kuitenkin selvästi vuosituhannen alun tilanteen alapuolelle.

Pitkäaikaisesti toimeentulotukea saavien nuorten ja toimeentulotukea saavien lapsiperheiden osuuksissa on maakuntatasolla jonkin verran yhteyttä. Osin samat maakunnat ovat ”kärjessä” kumpaakin indikaattoria tarkasteltaessa: kaikkein pienimmät osuudet vuonna 2010 molempien tukien saajia löytyvät Ahvenanmaan, Keski-Pohjanmaan sekä Pohjanmaan maakunnista. Suurimpien osuuksien osalta vaihtelua on jonkin verran, mutta Pohjois-Karjala, Pohjois-Savo ja Keski-Suomi ovat kummankin indikaattorin osalta niiden viiden maakunnan joukossa, joissa tukea saavien osuus on suurin. On huomattava, että toimeentulotuen saajien osuuden muutokset kertovat tuensaajien ja perheiden taloudellisen tilanteen ohella myös tukijärjestelmän muutoksista sekä kuntien sosiaalimenojen leikkauksista ja kohdentamisesta.

Itä-Suomen maakunnissa on maan keskitasoa enemmän mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavia 16–24 -vuotiaita. 2000-luvun aikana eläkkeensaajien osuus kasvoi Pohjois-Karjalassa hieman enemmän kuin Savon maakunnissa.

Työkyvyttömyyseläkettä edellä mainituista syistä saavien nuorten miesten parissa osuus ikäryhmästä on hieman suurempi kuin naisissa. Vuonna 2011 Etelä-Savossa miesten osuus oli 1,3 prosenttia. Tämä on maan korkein luku yhdessä Pohjois-Pohjanmaan ja Satakunnan kanssa. Pohjois-Savossa ja Pohjois-Karjalassa miesten osuus oli myös hieman yli maan keskiarvon. Naisten osalta maan toiseksi suurin osuus löytyy Pohjois-Karjalasta. Siellä naisten

osuuden kasvu on ollut tarkastelujakson vuosien 2000–2011 aikana suurta. Pohjois-Savossa naisten osuus on hieman maan keskitason yläpuolella, Etelä-Savossa ollaan maan keskitason lukemissa.

Kuntoutusrahaa saavien 16–19 -vuotiaiden osuus on valtakunnallisesti yli kaksinkertaistunut 2000-luvulla. Pohjois-Savossa, Pohjois-Karjalassa ja Etelä-Savossa kuntoutusrahan saajien osuudet ikäryhmästä olivat vuonna 2011 selvästi maan keskitason yläpuolella. Itä-Suomenkin maakunnissa kuntoutusrahan saajien osuus on kasvanut yli kaksinkertaiseksi 2000-luvun aikana. Kuntoutusrahaa saavien 16–19 -vuotiaiden miesten osuus on suurempi kuin naisten osuus. Kuntoutusrahan käyttöönotto ei ainakaan kaikilta osin ole pienentänyt työkyvyttömyyseläkkeelle jäävien nuorten osuutta. Itä-Suomen maakunnista Etelä- ja Pohjois-Savossa kuntoutusrahan saajien osuus on noin kaksinkertaistunut ja työkyvyttömyyseläkkeen saajien osuus kasvanut 0,2 prosenttiyksikköä. Pohjois-Karjalassa työkyvyttömyyseläkkeen saajien osuus on kasvanut 0,4 prosenttiyksikköä kuntoutusrahan saajien osuuden kasvun ollessa 2,5-kertainen.

Kouluterveyskyselystä saatavan nuorten itsensä kokeman terveydentilan indikaattorin mukaan Itä-Suomen maakuntien yläkoulujen ja lukioiden nuoret kokevat oman terveydentilansa hieman koko maan keskiarvoa paremmaksi. Kaikkein kielteisimmin terveyttään arvioivat ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijat. Pohjois-Savossa ja Pohjois-Karjalassa ammatillisten oppilaitosten opiskelijat kokevat kuitenkin terveytensä hieman valtakunnan keskiarvoa paremmaksi. Sen sijaan Etelä-Savossa ammattiin opiskelevien arvio omasta terveydestään on maan kolmanneksi kehnoin. Keskinkertaiseksi tai huonoksi terveydentilansa kokevien osuus on pienentynyt koko 2000-luvun ajan niin valtakunnallisesti kuin alueellisestikin. Kouluterveyskyselyn

tulosten mukaan tytöt kokevat terveydentilansa poikia yleisemmin keskinertaiseksi tai huonoksi

Valtakunnallisesti liki kymmenen prosenttia 8. ja 9. luokkien oppilaista vastaa kouluterveyskyselyssä, ettei heillä ole yhtään läheistä ystävää. Etelä-Savon koululaisten kokemukset ovat lähellä maan keskitasoa, kun taas Pohjois-Karjalassa läheisen ystävän puutetta koetaan enemmän ja Pohjois-Savossa hieman vähemmän. Pohjois-Karjalan lukemat ovat maan korkeimmat, Pohjois-Savon puolestaan maan kolmanneksi matalimmat. Pojat ovat tyttöjä yleisemmin vailla yhtään läheistä ystävää. Peruskoulun jälkeen koettu läheisen ystävän puute hieman vähenee.

Kouluterveyskyselyn tulosten mukaan valtakunnallisesti vajaat kahdeksan prosenttia 8. ja 9. luokan oppilaista tulee kiusatuksi vähintään kerran viikossa. Kiusaaminen on vähäisempää ammatillisissa oppilaitoksissa sekä etenkin lukioissa. Itä-Suomen maakunnista yläkoulussa kiusatuksi tuleminen on yleisintä Pohjois-Karjalassa ja vähäisintä Pohjois-Savossa. Lukioden osalta tilanne on toinen: Etelä-Savon lukiolaisista 1,8 prosenttia ilmoittaa tulevansa kiusatuksi vähintään kerran viikossa. Lukema on maan toiseksi korkein. Pohjois-Savo ja Pohjois-Karjala ovat manner-Suomen maakunnista 1. ja 3. sijalla kiusaamisen vähäisyydessä lukiolaisia tarkasteltaessa. Myös ammattiin opiskelevien keskuudessa kiusatuksi tuleminen on vähäisempää Pohjois-Savossa ja Pohjois-Karjalassa kuin Etelä-Savossa. Pojat tulevat kertomansa mukaan kiusatuksi kaikissa oppilaitoksissa hieman yleisemmin kuin tytöt.

Kouluterveyskyselyn erillisistä kysymyksistä muodostetun vanhemmuuden puutteen indikaattorin mukaan valtakunnallisesti useammalla kuin joka vii-

dennellä peruskoulun ja lukion oppilaista ja peräti useammalla kuin joka neljännellä ammattiin opiskelevista on puutetta vanhemmuudesta. Suuria muutoksia ei 2000-luvun aikana ole tapahtunut, eikä tyttöjen ja poikien välillä ole järjestelmällistä eroa. Itä-Suomen maakuntien yläkoululaisista eniten vanhemmuuden puutetta on Pohjois-Karjalan oppilaiden parissa ja vähiten pohjoissavolaisten oppilaiden parissa. Etelä-Savon lukiolaisten keskuudessa on maakunnista neljänneksi eniten vanhemmuuden puutetta. Pohjois-Karjalan lukemat ovat maan keskiarvon tuntumassa ja Pohjois-Savon hieman keskiarvon paremmalla puolella.

Ammattiin opiskelevien nuorten vanhemmuuden puutteen osuus on kaiken kaikkiaan suurempi, kuin peruskoululaisten ja lukiolaisten keskuudessa. Lisäksi kaikissa Itä-Suomen maakunnissa osuus on hieman valtakunnallista keskitasoa korkeampi. On huomattava, että indikaattori on koostettu useista erillisistä kysymyksistä, jotka käsittelevät muun muassa sitä, tuntevatko vanhemmat nuoren ystäviä. Varsinkin kotipaikkakunnan ulkopuolella asuvien ja opiskelevien nuorten osalta on luonnollista, että vanhemmat eivät enää yhtä kiinteästi liity nuoren arkiseen elämänpiiriin esimerkiksi ystävien tuntemisen tai vapaa-ajanvieton suhteen. Siten indikaattori voi helpommin osoittaa lisääntyvää vanhemmuuden puutetta. Opiskelupaikkakunnalla asuminen ei kuitenkaan saisi viedä pohjaa pois vanhemmilta saatavasta henkisestä tuesta ja avusta eikä vaikeuttaa nuoren ja vanhempien keskusteluyhteyttä – ei edes pitkien välimatkojen Itä-Suomessa.

LÄHTEET

Camfield, L., Streuli, N. & Woodhead, M. 2009. What's the Use of "Well-Being" in Context of Child Poverty? Approaches to Research, Monitoring and Children's participation. *International Journal of Children's Rights* 17(2009), 65-109.

Fortsatt ökning i Finland, men drygt två tredjedelar läste ännu i Sverige 2012. Ålands statistik- och utredningsbyrå. WWW-dokumentti.
[Http://www.asub.ax/archive.con?iPage=12&art_id=1305](http://www.asub.ax/archive.con?iPage=12&art_id=1305). Päivitetty 6.9.2012.
 Luettu 16.11.2012.

Harinen, P. 2012. Mennään bussilla. Pitkä koulumatka nuorten vapaa-ajan puitteistajana. Teoksessa Pekkarinen, E., Vehkalahti, K. & Myllyniemi, S. (toim.) *Lapset ja Nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolot – vuosikirja 2012*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Harinen, P. & Halme, J. 2012. Hyvä, paha koulu. Kouluhyvinvointia hakemassa. Suomen UNICEF. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisu 56. PDF-dokumentti.
[Http://www.unicef.fi/files/unicef/tutkimukset/hyva_paha_koulu.pdf](http://www.unicef.fi/files/unicef/tutkimukset/hyva_paha_koulu.pdf). Luettu 21.11.2012.

Katsaus Suomen väestöön 2010. Suomen virallinen tilasto: Väestörakenne. Vuosikatsaus 2010. Tilastokeskus. Verkkojulkaisu.
[Http://www.stat.fi/til/vaerak/2010/01/vaerak_2010_01_2011-09-30_kat_001_fi.html](http://www.stat.fi/til/vaerak/2010/01/vaerak_2010_01_2011-09-30_kat_001_fi.html). Päivitetty 30.9.2011. Luettu 29.11.2012.

Keinänen, P. & Sinivuori, K. 2010. Nuorten työllisyys ja työttömyys taantumassa. *Työpoliittinen Aikakauskirja* 4/2010, 5-13.

Kivilahti, T. 2012. Sähköpostikeskustelu 14.11.-10.12.2012. Henkilötilastot. Tilastokeskus.

Komonen, K. 2012. Mistä syrjäytymisessä on kysymys? Syrjäytyminen käsitteenä ja puheena. Raportissa Punamäki M. & Ronkainen, J. (toim.) Nuoret ja syrjäytyminen Itä-Suomessa. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu.

Kortteinen, M. & Elovainio, M. 2012. Millä tavoin huono-osaisuus periytyy? Teoksessa Myllyniemi, S. (toim.) Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Nuorisosiain neuvottelukunta, 153-167-

Lämsä, A.-L. 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Oulun yliopisto: Acta Universitatis Ouluensis 102.

Moisio, P. & Kauppinen, T. 2011. The intergenerational correlation of social assistance and selection bias in the Finnish population data. *Research on Finnish Society*, Vol. 4 (2011), 7–15.

Myllyniemi, S. (toim.) 2012. Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Nuorisosiain neuvottelukunta.

Myllyniemi, S. 2009. Taidekohtia. Nuorisobarometri 2009. Opetusministeriö, Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosiain neuvottelukunta. Helsinki: Yliopistopaino.

Myllyniemi, S. & Gissler, M. 2012. Tilasto-osio. Teoksessa Pekkarinen, E., Vehkalahti, K. & Myllyniemi, S. (toim.) Lapset ja Nuoret instituutioiden kehityksissä. Nuorten elinolot –vuosikirja 2012. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Myrskylä, P. 2012. HUKASSA – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? EVA – analyysi nro 19. Helsinki: Elinkeinoelämän valtuuskunta.

Nuoret työmarkkinoilla. Miten nuorten työllistymistä tulisi edistää? 2010. Valtiovarainministeriön julkaisuja 14/2010. PDF-dokumentti.

[Http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/08_muut_julkaisut/20100224Nuoret/Nuoret_tyoemarkkinoilla.pdf](http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/08_muut_julkaisut/20100224Nuoret/Nuoret_tyoemarkkinoilla.pdf). Luettu 20.11.2012.

Nuorten hyvinvointi-indikaattorit 2012. Hyväksytty Nuoran kokouksessa 3.9.2012. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisoasiain neuvottelukunta. PDF-dokumentti.

[Http://www.okm.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/tietoa_nuorten_elinoloista/Liitteet/liitteet/indikaattoripatteristo_hyvksytyy_120903.pdf](http://www.okm.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/tietoa_nuorten_elinoloista/Liitteet/liitteet/indikaattoripatteristo_hyvksytyy_120903.pdf). Luettu 20.11.2012.

Paananen, R. & Gissler, M. 2011. Lapsuuden köyhyys heijastuu myöhempään elämään. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. WWW-dokumentti, verkkouutinen. [Http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/uutinen?id=23956](http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/uutinen?id=23956). Päivitetty 14.1.2011. Luettu 22.11.2012.

Pörhölä, M. 2008. Koulukiusaaminen nuoren hyvinvointia uhkaavana tekijänä – miten käy kiusatun ja kiusaajan vertaissuhteille? Teoksessa Autio, M., Eräranta, K. & Myllyniemi, S. (toim.) Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolo –vuosikirja 2008. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisoasiain neuvottelukunta, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes), 94-104.

SOTKANet. Tilasto- ja indikaattoripankki, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Http://uusi.sotkanet.fi/portal/page/portal/etusivu](http://uusi.sotkanet.fi/portal/page/portal/etusivu).

Suutari, M. 2002. Nuorten sosiaaliset verkostot palkkatyön marginaalissa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 26.

Syvänen, P. 2012. Sähköpostikeskustelu 6.-7.11.2012. Neuvotteleva virkamies. Työ- ja elinkeinoministeriö.

Toimeentulotuki 2012. Sosiaali- ja terveysministeriö. WWW-dokumentti. [Http://www.stm.fi/toimeentulo/tuet_ja_etuudet/toimeentulotuki](http://www.stm.fi/toimeentulo/tuet_ja_etuudet/toimeentulotuki). Päivitetty 20.6.2012. Luettu 22.11.2012.

Tulokset – Koulu-terveyskysely 2012. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. WWW-dokumentti.

[Http://info.stakes.fi/koulu-terveyskysely/FI/tulokset/index.htm](http://info.stakes.fi/koulu-terveyskysely/FI/tulokset/index.htm). Päivitetty 31.5.2012. Luettu 3.12.2012.

Työvoimatutkimus 2012. Suomen virallinen tilasto, Tilastokeskus. PDF-dokumentti. [Http://tilastokeskus.fi/til/tyti/2011/15/tyti_2011_15_2012-11-06_fi.pdf](http://tilastokeskus.fi/til/tyti/2011/15/tyti_2011_15_2012-11-06_fi.pdf). Päivitetty 6.11.2012. Luettu 6.11.2012.

Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Valtiontalouden tarkastusviraston toiminnantarkastuskertomus 146/2007. Helsinki.

Väyrynen, R. 2012. Katsaus itäsuomalaisten nuorten ja aikuisten hyvinvointiin. Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. PDF-dokumentti.

[Http://www.isonetti.net/julkaisut/Hyvinvointiraportti_011112_netti.pdf](http://www.isonetti.net/julkaisut/Hyvinvointiraportti_011112_netti.pdf). Päivitetty 1.11.2012. Luettu 7.11.2012.

NUORTEN NÄKEMYKSIÄ SYRJÄYTYMISEEN LIITTYVISTÄ TEKIJÖISTÄ ITÄ-SUOMEN NUORISOPUNTARIN AINEISTOSSA

Pekka Penttinen, Mikkelin ammattikorkeakoulu

Nuorisopuntarin taustaa

Tässä luvussa tarkastellaan Itä-Suomen nuorisopuntareiden 2011 ja 2012 esiin nostamia nuorten työelämäasenteita ja käsityksiä syrjäytymistä selittävistä syistä. Näkökulma rakentuu työelämäsuhteen osalta syrjäytymisriskien tai -herkkyyden asenteelliseen tunnistamiseen. Syrjäytymisen syiden selittäminen puolestaan nähdään heijastelevan nuorten kokemuksellista ymmärrystä siitä, mitkä tekijät tuottavat heidän elämismaailmassaan syrjäytymistä.

Itä-Suomen nuorisopuntarin avulla on tuotettu myös laajemmin tietoa Itä-Suomen kolmen maakunnan nuorten hyvinvointia, koulutusta ja työtä, alueelle kiinnittymistä sekä yhteisöllisyyttä ja osallisuutta koskevista arvoista ja asenteista. Verkkokyselyihin on vastannut otannan perusteella Itä-Suomesta noin 2000 15-25 -vuotiasta nuorta, mikä vastaa osapuilleen Nuorisooasian neuvottelukunnan toteuttaman valtakunnallisen Nuorisobarometrin vastaajajoukkoa. Näin Nuorisopuntarilla kyetään tuottamaan varsin kattavasti myös pieniä kuntia koskevaa nuorten hyvinvointitietoa. Nuorisopuntaria koordinoi Mikkelin ammattikorkeakoulun nuorisooalan osaamiskeskittymä Juvenia ja se toteutetaan yhteistyössä Itä-Suomen yliopiston, Humanistisen ammattikorkeakoulun ja Diakonia-ammattikorkeakoulun kanssa.

Tässä luvussa käsiteltävä aineisto on analysoitu tilastollisesti SPSS-ohjelmaa käyttäen. Raportointitavassa on pitäydytty tilastollisten tunnuslukujen ilotulitukselta ja havaituista tilastollisesti merkitsevistä yhteyksistä ja eroista käytetään ainoastaan ilmaisua ”ero”, ”poikkeaa” tai ”selittää”.

Nuorten marginalisaatiouhkaa ilmentävät työelämäasenteet

Itä-Suomen nuorisopuntarissa 2011 nuoria pyydettiin vastaamaan 18:aan koulutuksen ja työelämän suhdetta kuvaavaan väittämään (liite 1). Osa väittämistä ilmentää varsin selkeästi nuorten asennoitumista tekijöihin, joilla on todettu olevan yhteys tai ennustearvo syrjäytymiseen (Jyrkämä 1986; Rauhala 1998; Raunio 2006). Näitä kysymyksiä tarkastellaan tässä seitsemän väittämän keskeisenä pidettävän sekä koko 18:sta väittämästä muodostettujen piirteiden - faktoreiden - avulla.

Vastausten perusteella nuorten suhde koulutukseen ja työelämään on yleisellä tasolla hyvin myönteinen ja koulutususkoinen. Liki 90 prosenttia nuorista pitää kouluttautumista tärkeänä oman työllistymisensä kannalta, naisvastaajista peräti 95 prosenttia. Havainto on hyvin samansuuntainen Nuorisobarometrin tulosten kanssa, jossa nuoret pitivät tärkeimpänä työllistymisen turvana kouluttautumista ja erityisesti sen tuottamaa tutkintoa (Myllyniemi 2009, 106–109). Usko koulutuksen työllistävään vaikutukseen näyttää kuitenkin vaihtelevan herkästi kulloisenkin työllisyystilanteen perusteella erityisesti nuorten osalta (esim. Tuppurainen 2010). Itä-Suomen Nuorisopuntarin vastaajista liki puolet (45,8 %) oli jossain määrin huolissaan tulevasta työpaikan saamisesta. Työnsaantimahdollisuuksien parantamiseksi noin kaksi kolmesta on valmis vaihtamaan asuinkuntaa työpaikan saadakseen (67,4 %) tai tekemään tilapäisesti koulutustaan vastaamatonta työtä (64,6 %) (Taulukko 1).

Asuinkunnan vaihto ja työskenteleminen tilapäisesti koulutusta vastaamattomassa työssä jakaa vastaajien mielipiteitä. Tältä osin naiset olivat selkeästi miehiä joustavampia vaihtamaan asuinkuntaa työn saamiseksi tai työskentelemään tilapäisesti koulutusta vastaamattomissa työtehtävissä.

TAULUKKO 1. Itä-Suomen nuorten asenteet koulutusta ja työelämää kohtaan.

Asenne työtä ja koulutusta kohtaan	samaa mieltä	ei samaa, ei eri mieltä	eri mieltä
Koulutus parantaa olennaisesti työnsaantimahdollisuuksia	88,7 %	9,6 %	1,7 %
Olisin valmis vaihtamaan asuinkuntaa työpaikan saamiseksi	67,4 %	22,3 %	10,3 %
Ottaisin mieluummin tilapäistäkin työtä kuin eläisin työttömyyskorvauksella, jos käteen jäävä tulo olisi yhtä suuri	64,6 %	23,0 %	12,4 %
Olen valmis tekemään myös koulutustani vastaamatonta työtä ainakin väliaikaisesti	71 %	21,6 %	7,4 %
Työelämä vaatii nykyisin työntekijöiltä niin paljon, että monet ihmiset palavat ennenaikaisesti loppuun	49,3 %	36,5 %	14,2 %
Olen huolissani omasta jaksamisestani työelämässä tulevaisuudessa	34,3 %	29,7 %	36,0 %
Olen huolissani siitä, onko minulla töitä tulevaisuudessa	45,8 %	27,0 %	27,2 %
Pidän mahdollisena, että ryhdyn jossain vaiheessa työuraani yrittäjäksi	26,4 %	28,4 %	45,2 %

Työllistymiseen ja työuran rakentamiseen liittyvistä keinoista yrittäjäksi ryhtyminen houkuttaa nuoria kysytyistä asioista vähiten. Kuitenkin noin neljännes vastaajista (26,4 %) pitää ainakin jossain määrin mahdollisena yrittäjäksi ryhtymistä. Yrittäjinä Itä-Suomen maakuntien työvoimasta toimiviin nähden (13,7 % palkansaajista vuonna 2010) osuutta voidaan pitää kuitenkin melko korkeana (Suomen virallinen tilasto: Työssäkäynti 2012)

Työelämän epävarmuuteen liittyvät väittämät heijastelevat nuorten kokemuksia työelämän tilasta tai siitä käytävästä yhteiskunnallisesta keskustelusta. Liki puolet (49,3 %) näkee työelämän olevan yleisesti ottaen niin uuvuttavaa, että työntekijöillä on ongelmia työssä jaksamisessa. Vastaavasti ainoastaan 14,2 prosenttia pitää työelämää niin vähän kuormittavana, ettei vaaraa loppuun palamiseen ole. Näkemys vaikuttaa varsinkin Työolobarometrin tuloksiin verraten varsin synkältä, sillä palkansaajista ainoastaan 4,2 prosenttia arvioi kykenevänsä jaksamaan työelämässä terveytensä puolesta kaksi tulevaa vuotta (Ylöstalo & Jukka 2010, 25). Samansuuntaiseen tulokseen on päätyntä myös Alasoini (2010, 24-25) analysoidessaan eri lähteisiin nojaten yleisiä työelämäkäsityksiä. Hänen mukaansa noin 40 prosenttia nuorista pitää työelämää jollain tapaa pelottavana paikkana (ks. myös Myllyniemi 2008).

Omasta työkykyisyydestään nuorilla on huomattavasti myönteisempi kuva. Noin kaksi kolmasosaa nuorista ei ole suoranaisesti huolissaan jaksamisestaan, tosin jollain tapaa huolissaan olevia on kuitenkin noin kolmannes vastaajista (34,3 prosenttia). Työolobarometrin mukaan palkansaajien vastaava käsitys työkykyisyydestä nykyisessä työtehtävässä oli yli 80 prosentilla myönteinen (emt. 131). Tosin tämä osuus perustuu työelämässä mukana olevien omaan arvioon, nuorisopuntarin vastaajajoukko puolestaan käsittää liki koko ikäryhmän. Joka tapauksessa nuorten käsitys omasta jaksamisestaan

tulevassa työelämässä näyttäisi osin heijastelevan heille vielä vierasta ja etäistä käsitystä työelämästä sekä ikäpolvisidonnaista käsitystä työnteon sitovuudesta (Ahonen, Hussi & Pirinen 2010; Vesterinen & Suutarinen 2011).

Nuorten käsitys omasta työelämässä jaksamisesta on vahvasti sukupuolisidonnainen. Tytöt ja naiset epäilevät omaa jaksamistaan huomattavasti miehiä useammin. Vastaava havainto on nähtävissä myös Taloudellisen tiedustustoimiston Nuorten arvoja ja elämää koskevassa kartoituksessa (2009), jossa naisista 56 prosenttia oli huolissaan omasta jaksamisestaan työssä. Miehistä vastaava osuus oli 45 prosenttia. Nuorisopuntarissa myös asuinpaikkakunnan koko selittää nuorten käsitystä työelämässä jaksamisesta. Maakuntakeskusten nuoret epäilevät jaksamistaan huomattavasti muita useammin ja maaseutumaisten paikkakuntien nuoret puolestaan selvästi harvemmin.

Omasta jaksamisesta työelämässä sukupuolella ja asuinpaikkakunnalla on havaittavissa myös kiinnostava yhdysvaikutus. Maakuntakeskuksissa ja keskikokoisissa kunnissa tytöt ja naiset epäilevät jaksamistaan miehiä useammin, mutta maaseutupaikkakunnilla ei vastaavaa eroa ole. Siten usko työelämässä jaksamiseen näyttää olevan kokonaisuutena vahvempi maaseutupaikkakuntien nuorilla, eikä siihen sisälly sukupuolten välistä eroa. Itä-Suomen kaupunkien elämänmeno ja niissä opiskelu voi osin välittää erityisesti nuorille naisille käsityksen kuluttavammasta työelämästä, kuin mitä maaseutupaikkakuntien nuorille on syntynyt. Osin tämä ero selittyy myös vastaajien iällä, sillä maakuntakeskusten nuoret ovat lähempänä työelämää koulutuksen päättymisen ja ammattiin valmistumisen takia. Pelkästään peruskouluikäisiä nuoria verratessa ei eroja vastaajien asuinpaikkakuntien välillä ole havaittavissa.

Nuorten näkemykset saavat pohtimaan myös työn ja varsinkin matalan palkkatulon houkuttelevuutta suhteessa työttömyyskorvaukseen. Valtaosa nuorista (64,6 %) olisi ainakin melko valmis ottamaan vastaan työtä, josta saatava palkka vastaa osapuilleen työttömyyskorvausta. Toisaalta noin joka kymmenes (12,3 %) nuori olisi jossain määrin halukkaampi ottamaan vastaan työttömyyskorvauksen kuin tekemään matalapalkkaista työtä. Tällaisten vastaajien osuus on kokonaisuudessa melko pieni, mutta ainakin osaa näin vastanneista voidaan pitää riskialttiina syrjäytymiskehitykselle. Tältä osin työn vetovoima näyttää olevan Itä-Suomessa aiemman tutkimuksen mukainen (Myllyniemi 2009, 108). Nuorisobarometrissa 2009 nuorten halukkuus ottaa heikosti palkattua työtä vastaan oli laskenut 68 prosenttiin huipustaan (85 %).

Sukupuolten välillä asennoitumisessa työttömyyskorvauksella elämiseen on myös selkeä ero. Nuoret miehet suhtautuvat työttömyyskorvauksella elämiseen naisia selvästi suopeammin. Tältä osin Itä-Suomen nuoret poikkeavat selkeästi Nuorisobarometrin tuloksista (Myllyniemi 2009). Vertailtaessa nuorten yleistä asennetta tulonmuodostukseen asuinpaikkakunnan koon perusteella, ei tilastollisia eroja ollut havaittavissa. Kuitenkin sukupuolen ja asuinpaikkakunnan koon välillä on yhdysvaikutus, jonka perusteella maakuntakeskusten nuoret miehet suhtautuvat maaseudulla asuvia miehiä myönteisemmin työttömyyskorvauksella elämiseen. Aineiston perusteella ei olekaan perusteltua puhua peräkylän poikien syrjäytymisriskistä ainakaan heidän työelämäasenteitaan tulkitsemalla. Ero ei selity myöskään vastaajien iällä.

Nuorten työelämäasenteita ja marginalisaatiouhkaa ilmentävät piirteet

Kokonaisuutena nuorten asenteita koulutukseen, työhön ja toimeentuloon voidaan kuvata neljän piirrekokonaisuuden (faktorin) avulla (Taulukko 2). Nämä ovat työelämän kokeminen *epävarmuuden lähteenä*, pyrkimys kiinnittyä vahvasti työelämään (*työelämähakuisuus*), työelämän kokeminen elämän kokonaisuuden kannalta marginaalisena (*marginaalisuus*) ja työelämän pitäminen *yhteiskunnallisena velvollisuutena*. Piirteet tiivistävät pitkälti aiemman tutkimuksen keskeiset havainnot nuorten suhteesta työelämään (esim. Ahonen, Hussi & Pirinen 2010; Myllyniemi 2009; Tuppurainen 2010; Vesterinen & Suutarinen 2011).

Nuorten *epävarmuuden* kokemisen syinä ovat yleiset työelämässä havaitut epävarmuustekijät, kuten jaksaminen, työsuhteiden katkonaisuus tai näihin seikkoihin liittyvä taloudellinen epävarmuus. *Työelämähakuisuutta* kuvaavat toimenpiteet, joiden avulla nuori voi parantaa mahdollisuuksiaan työllistyä. Näitä ovat esimerkiksi asuinpaikkakunnan vaihtaminen, koulutuksen hankkiminen tai matalapalkkaisen työn ottaminen. Työn kokemista *marginaalisena* puolestaan luonnehtii pääasiassa mahdollisuus elää työn ulkopuolella tai matalalla palkalla. Työn pitäminen *yhteiskunnallisena velvollisuutena* korostaa työn elämää jäsentävää vaikutusta ja yhteiskuntaan sosiaalistavaa vaikutusta.

TAULUKKO 2. Koulutusta, työtä ja toimeentuloa kuvaavat piirteet.

Näkemykseni mukaan ...	Nuoren työelämäsuhde			Yhteiskunnallinen velvollisuus
	Epävarmuuden lähde	Työelämähakuisuus	Marginaalisuus	
Olen huolissani tulevasta jaksamisestani työelämässä	,697			
Työelämä vaatii nykyisin työntekijöiltä niin paljon, että monet ihmiset palavat ennenaikaisesti loppuun	,647			
Olen huolissani siitä, onko minulla töitä tulevaisuudessa	,597			
Töiden (mukaan lukien kesätöiden) saaminen on vaikeutunut talouskriisin takia	,497			
On todennäköistä, että joudun työurallani vaihtamaan työpaikkaa useita kertoja	,478			
Olen vähentänyt kulutustani talouskriisin takia	,305			
Työelämässä pysyminen edellyttää jatkuvaa koulutautumista	,253			
Olisin valmis vaihtamaan asuinkuntaa työpaikan saamiseksi		,661		

Koulutus parantaa olennaisesti työnsaantimahdollisuuksia	,381	
Ottaisin mieluummin tilapäistäkin työtä kuin eläisin työttömyyskorvauksella, jos käteen jäävä tulo olisi yhtä suuri	,314	
Työurallani tulen saavuttamaan paremman yhteiskunnallisen aseman kuin mitä vanhemmillani on	,310	
Työttömänä olo ei ole paha asia, jos toimeentulo on turvattu		,696
Työttömyyden vähentämiseksi työtä tulee jakaa useammalle työaikaa lyhentämällä		,254
Työttömyysturvan vastikkeeksi nuorten työttömien olisi tehtävä jotakin yhteiskuntaa hyödyttävää työtä		,696
Nykyinen sosiaaliturva tekee ihmisistä passiivisia ja vie heiltä halun yrittämiseen		,542
Työhön tulevan nuoren palkka voisi aluksi olla vähemmän kuin vastaavan tehtävän normaalipalkka		,328

Naiset kokevat työelämän miehiä useammin epävarmuuden lähteenä elämässä. Naiset ovat myös asenteeltaan miehiä työelämähakuisempia ja vähemmän marginaalisuuteen tyytyviä. Sen sijaan työn pitäminen yhteiskunnallisena velvollisuutena ei ole sukupuolisidonnainen ominaisuus. Myös asuinpaikkakunnan koko selittää osin nuorten asenteita työelämää kohtaan. Maakuntakeskusten nuoret pitävät työtä muita useammin epävarmuuden lähteenä ja pitävät työelämässä marginaaliin joutumista muita haitallisempana. Sen sijaan asuinkunnan koko ei selitä nuorten työelämähakuisuutta ja työelämän kokemista velvollisuutena. Näiltä osin Itä-Suomen nuorten työelämäasenteet noudattelevat pääosin aiempaa tutkimustietoa nuorten työelämäasenteista (esim. Alasoini 2010; Myllyniemi 2008). Aiemmasta tutkimustiedosta poiketen Itä-Suomessa nuorten naisten asenne työttömyyttä ja marginaaliin joutumista kohtaan on kuitenkin yleistä asenneilmastoa kielteisempi (Myllyniemi 2009).

Nuorten koulutusaste on vahvasti yhteydessä kaikkiin nuorten työelämäsuhdetta kuvaaviin piirteisiin. Työelämä koetaan vahvimmin epävarmuuden lähteenä peruskoululaisten keskuudessa, josta epävarmuuden kokeminen vähenee suoraviivaisesti koulutusasteen kasvaessa. Vähiten epävarmuutta työelämää kohtaan kokevat yliopisto-opiskelijat. Työelämähakuisuus on vahvinta yliopisto-opiskelijoilla vähentyen koulutusasteen madaltuessa peruskoululaisiin. Matalin työelämähakuisuus on kuitenkin ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevilla. Peruskoululaiset suhtautuivat marginaalisuuden mahdollisuuteen työelämässä – eli matalapalkkaisuuteen tai työelämän ulkopuolella olemiseen – suvaitsevimmoin. Etäisimpänä mahdollisuutta pitivät korkeakouluopiskelijat ja erityisesti ammattikorkeakouluissa opiskelevat. Työelämää yhteiskunnallisena velvollisuutena pitävät vahvimmin korkeakouluopiskelijat, vähiten lukiolaiset. Itä-Suomen nuorten työelämäsuhdetta kuvaavat piirteet noudattelevat koulutuksen osalta monelta osin aiempaa

tutkimustietoa, jonka mukaan erityisesti yliopisto-opiskelijoilla vallitsee vahva työelämähakuisuus koulutuksen avulla (esim. Myllyniemi 2009). Ammattiin opiskelevien työelämää koskevia asenteita ja niitä ilmentävää puhetapaa on puolestaan kuvattu monelta osin rennon huolettomaksi (Niemi 2010). Itä-Suomen nuoria koskevassa tarkastelussa on nyt ulkopuolelle jätetty koulutusalaa ja koulutusasteen sisällä mahdollisesti vallitseva polarisaatio, joka on nähty jakavan nuoria työelämän kannalta marginalisoivasti (esim. Järvinen & Jahnukainen 2008).

Työelämästä syrjäytymisen riskin kokeminen

Nuorten hyvinvoinnin ja syrjäytymisriskien näkökannalta aineistosta on mahdollista tunnistaa nuoria, jotka samanaikaisesti kokevat työn tai työelämään siirtymisen epävarmuuden lähteenä, eivät ole työelämähakuisia, näkevät työn elämässään marginaalisena asiana eivätkä pidä työtä yhteiskunnallisena velvollisuutena (tai oikeutena). Näin muodostuvaa syrjäytymisriskiä kuvaavaa ominaisuutta voidaan kutsutaan *työelämästä syrjäytymisen riskiksi*. Tämä ominaisuus tai piirre kuvaa lähinnä nuorten asenteita työelämästä syrjäytymistä kuvaaviin tekijöihin, eikä sitä voida pitää tässä merkityksessä vahvana syrjäytymisindikaattorina ilman tutkimuksellista seuranta.

Työelämästä syrjäytymisen riski on mahdollista kohdistaa aineiston perusteella hyvinkin tarkasti esimerkiksi yksittäisen kunnan nuoriin tai nuorisoryhmiin heidän taustansa perusteella. Nyt syrjäytymisriskiä selitetään asuinpaikkakunnan koon, vastaajien ikäryhmän ja sukupuolen mukaan sekä näiden tekijöiden yhdysvaikutusten avulla (taulukko 3).

TAULUKKO 3. Työelämästä syrjäytymisen riskiä selittävät tekijät

Työelämästä syrjäytymisen riski		keskiarvo	F	merk.
Asuinpaikkakunnan koko	Maakuntakeskus	17,81	8,26	0,000 ***
	Keskikokoinen kunta	18,60		
	Pieni kunta	18,97		
Sukupuoli	Nainen	18,11	4,30	0,038 *
	Mies	18,64		
Ikä	14-15	18,65	0,49	0,611 ns.
	16-18	18,58		
	19-24	17,80		
Asuinkunnan koko * Ikä			5,84	0,000 ***
Sukupuoli * Ikä			4,10	0,017 *
Asuinkunnan koko * Sukupuoli			0,47	0,626 ns.
Matala keskiarvo kuvaa korkeampaa työelämästä syrjäytymisriskiä (mallin yhteensopivuus F=4.26, df=17, p=0.000)				

Vahvin selittäjä työelämästä syrjäytymisen riskille on asuinpaikkakunnan koko. Maakuntakeskusten nuorten työelämästä syrjäytymisen riski on tällä perusteella keskikokoisten ja pienten kuntien nuoria suurempi, mikä on sopusuhteissa aiemman havainnon kanssa ”työmarkkinatuella elämisen suo-

tavuudesta” pikemminkin maakuntakeskuksissa kuin pienillä paikkakunnilla. Pienten ja keskikokoisten kuntien nuorten välillä ei eroa ole havaittavissa. Havainto liittyy aiemman tutkimuksen perusteella alueellisen koulutustarjonnan laajuuteen, joskin yllättäen hieman nurinkurisesti (Alatupa ym. 2007, 131-133). Nuorten siirtymäongelmat ja syrjäytymisriskit näyttävät olevan suurempia paikkakunnilla, joilla koulutustarjonta (koulutusalojen osalta) on runsaampaa. Tämä ilmenee sekä toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle jäämisessä että sen keskeyttämisessä. Ilmiötä selitetään muun muassa nuorten kaupunkikulttuuriin liittyvillä piirteillä (emt. 132).

Myös sukupuoli selittää yksittäisenä tekijänä syrjäytymisriskiä. Naiset ovat hieman yllättäen työelämästä syrjäytymisen osalta riskialttiimpia. Riskialttius saattaakin heijastella samalla kertaa toisaalta varovaisia työelämäodotuksia, toisaalta taas vahvempia työelämän sitoutumisen paineita. Aiemman tutkimuksen mukaan toisen asteen koulutukseen siirtymisessä riskialttius näyttäytyi tyttöjen suurempana riskinä keskeyttää aloittamansa koulutus, mikä selittyi epätarkoituksenmukaisille koulutusaloille sijoittumisena suuremman kilpailun vuoksi (emt. 133). Itä-Suomen nuorten ikäryhmä ei selitä työelämästä syrjäytymisriskin kokemista.

Nuorten iällä ja sukupuolella on yhdysvaikutus työelämästä syrjäytymisen riskiä koskeviin asenteisiin. Työelämästä syrjäytymisen riski on kaikista nuorista suurin ikäryhmään 19-25 vuotta kuuluvilla naisilla, jotka ovat aineistossa käytännössä suurelta osin korkeakouluopiskelijoita. Vastaavan ikäryhmän miesten luottamus tulevaisuuteen näyttää tältä osin puolestaan kaikista ryhmistä vahvimmalta. Tältä osin havainto on osin jopa yllättävä ja siihen onkin syytä etsiä selitystä Itä-Suomen nuorten työmarkkinatilanteesta erityisesti korkeakoulutettujen naisten näkökannalta. Työmarkkinatilanne ei oletetta-

vasti likikään kaikilla aloilla näyttäyty heidän itsensä mielestä muihin ikäryhmiin ja miehiin verrattuna näyttäyty hyvältä. Havaintoa selitettäessä kannattaakin muistaa Itä-Suomen korkeakoulutuksen laajuus. Korkeakouluissa opiskelee noin 25000 nuorta, kun vastaavan alueella syntyvän ikäryhmän koko on korkeintaan 32000 nuorta. Itä-Suomen kolme maakuntaa kouluttavat siten suurelta osin myös maakuntien ulkopuolelta tulevia nuoria, mikä näyttäyty työelämään siirryttäessä kovana kilpailuna korkeakoulutettujen työpaikoista.

Asuinpaikkakunnan koon mukaan tarkasteltaessa syrjäytymisriski näyttäyty suurimpana niin ikään ikäryhmään 19-25 vuotta kuuluvilla maakuntakeskusten nuorilla, mikä heijastelee aineistossa juuri edellä havaittua yhteyttä sukupuolen ja asuinpaikkakunnan koon välillä. Vanhin ikäryhmä 19-25 vuotta koostuu pääasiassa maakuntakeskuksissa asuvista ja opiskelevista nuorisista. Heistä suurin osa on naisia.

Asuinpaikkakunnan koon ja sukupuolen välillä ei yhdysvaikutusta ole havaittavissa työelämästä syrjäytymistä koskevaa riskiä kuvaavissa asenteissa. Tästä näkökulmasta ei arkipuheiden syrjäseutujen peräkammarin poikien työelämästä syrjäytymisen uhasta ole huolta. Kokonaisuutena aineiston tämän osan perusteella olisi pikemminkin syytä olla huolissaan maakuntakeskusten opiskelevien naisten työelämästä syrjäytymistä koskevista asenteista, mikäli ne kuvaavat luotettavasti työelämään siirtymisen todellisuutta.

Nuorten itsensä käsitykset syrjäytymistä selittävistä tekijöistä

Nuorisopuntarissa selvitettiin 14 väittämän avulla nuorten käsityksiä syrjäytymistä aiheuttavista tekijöistä. Näiden arvioiden voidaan nähdä heijastelevan nuorten elämänpiiriä ja sosiaalisen todellisuuden tulkintaa. Kyse ei siten ole autenttisesta syrjäytymisen mittaamisesta indikaattoritietona, mutta väittämien avulla on mahdollista tehdä johtopäätöksiä nuorten elinympäristön tietoisuudesta ja syrjäytymisalttiudesta. Kyse on siis ilmiöstä, joka on läsnä nuorten arjessa, sille voidaan antaa nimi ja sille voidaan nähdä selittäviä tekijöitä.

Nuoret arvioivat kyselyssä esitetyt yksittäiset syrjäytymistä aiheuttavat tekijät yhtä lukuun ottamatta keskimääräisiksi syiksi syrjäytymiselle (taulukko 4). Tekijä, jota ei pidetty yhtä vahvana syrjäytymisen selittäjänä, oli väittämä biologisista ja geneettisistä lahjakkuuseroista. Kaksi vahvinta selittäjää olivat kumpikin luonteeltaan sosiaalisia.

TAULUKKO 4. Syrjäytymiskehityksen syiden arvion matalimmat ja korkeimmat keskiarvot

Syrjäytyminen johtuu ... (vaihteluväli 1-5)	ka. johtuu paljon (1)	ka. ei lainkaan (5)
Ystävien puutteesta	2,03	
Joutumisesta huonoon seuraan	2,19	
Omasta laiskuudesta tai välinpitämättömyydestä	2,20	
Harrastuksien puutteesta		2,71
Yhteiskunnan epäoikeudenmukaisuudesta		2,84
Biologisista tai geneettisistä lahjakkuuseroista		3,14

Nuorten käsitykset syrjäytymiskehitystä koskevista syistä voidaan tiivistää kolmen faktorin kuvaamaan piirretekiijään (taulukko 5). *Epäedullinen sosiaalinen ympäristö* tarkoittaa lähinnä joutumista huonoon seuraan, johon liittyvät päihteet ja epäedulliset elämäntavat. Toisena syrjäytymistä selittävänä tekijänä nuoret pitävät yksilön ulkopuolisia rakenteista johtuvia *yhteiskunnallisia tekijöitä*. Ne koostuvat yhteiskunnallisesta epäoikeudenmukaisuudesta, ihmisten epätasa-arvoisista lähtökohdista ja avun saamisen vaikeudesta. Nämä tekijät voidaan usein nähdä ilmentävän myös sosiaalisia tekijöitä kuten perheen erilaisia pääomarakenteita tai niiden puutteita (esim. Kuronen 2010, 328-332) Kolmannessa tekijässä yhdistyvät yksilölliset ja yhteiskunnalliset tekijät *työttömyytenä ja koulutuksen puutteena*. Ulottuvuuksissa on nähtävissä selkeä yhteys Lämsän (2009, 28-31) jäsentämään syrjäytymisen keskeisiin pääomaulottuvuuksiin, joita ovat syrjäytyminen sosiaalisesta pääomasta (moninainen tuen puute), kulttuurisesta pääomasta (osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien puute) ja taloudellisesta pääomasta (työ- ja koulutusmahdollisuuksien puute). Nuorisopuntarissa nuorten selitykset syrjäytymistä aiheuttavista tekijöistä ovat toki luonteeltaan huomattavasti operationaalisempia. Syrjäytymisuhkaa selittävässä tekijöissä näyttää sen sijaan jossain määrin sekoittuvan perinteinen tapa nähdä syrjäytymiskehitys kolmen tason ongelmana: yhteiskunnan, sosiaalisten ryhmien tai yksilön oman toiminnan näköaloina (Järvinen & Jahnukainen 2001, 128–129).

TAULUKKO 5. Syrjäytymisuhkaa selittävät piirretekijät

Syrjäytyminen johtuu ...	Syrjäytymistä selittävä piirre		
	Epäedullinen sosiaalinen ympäristö	Yhteiskunnalliset tekijät	Työttömyys ja koulutuspuutteet
Joutumisesta huonoon seuraan	,878		
Epäterveellisistä elämäntavoista	,647		
Päihteistä	,632		
Tulevaisuudenuskon puutteesta	,624		
Ystävien puutteesta	,585		
Harrastusten puutteesta	,582		
Omasta laiskuudesta ja välinpitämättömyydestä	,569		
Yhteiskunnan epäoikeudenmukaisuudesta		,811	
Biologisista ja geneettisistä lahjakkuuseroista		,684	
Ihmisten epätasa-arvoisista lähtökohdista		,614	
Avun saamisen vaikeudesta ongelmatilanteissa		,404	
Työpaikan puutteesta			,972
Koulutuksen puutteesta			,782

Syrjäytymiskehityksen selittämisen osalta ei maakuntien välillä ollut esiymmärryksen mukaisesti eroa, joten selittämisen tavat ovat samankaltaisia koko Itä-Suomen nuorille.

Asuinkunnan koko sen sijaan heijastelee alueellisesti erilaista tapaa selittää syrjäytymistä. Maakuntakeskuksissa epäedullinen sosiaalinen ympäristö sekä työttömyys ja koulutuksen puutteet nähdään aiheuttavan syrjäytymistä maaseutua useammin. Maakuntien keskikokoisiin kuntiin nähden ei maakuntakeskusten nuorilla eroja ole havaittavissa. Yhteiskunnallisten tekijöiden välillä ei asuinkunnan koon mukaisia eroja ole havaittavissa. Nyt havaitut erot selittyvät osin myös asuinkunnan koon ja niissä asuvien nuorten iän yhdysvaikutuksena. Pienten kuntien nuoret ovat useammin kotona asuvia ja korkeintaan toisen asteen oppilaitoksessa opiskelevan ikäisiä, kun maakuntakeskuksissa 19-25 –vuotiaiden nuorten osuus on selkeästi suurempi. Näin suhde syrjäytymiseen tai sen uhkaan on rakentunut pidemmän elämänkulun aikansa ja sosiaalisesti vilkkaammassa ympäristössä.

Koulutusasteen mukaan syrjäytymisen syitä tarkastellen eroja löytyy sosiaalisen ympäristön sekä työttömyyden ja koulutuksen puutteiden osalta. Yliopisto-opiskelijat pitävät kumpaakin syytä merkittävimpänä syrjäytymisen selittäjänä. Taipumus syrjäytymisen syiden selittämiseen näiden tekijöiden osalta on vähäisempi matalamman koulutusasteen tai lyhyemmän koulutusuran myötä.

Mikäli aineiston lähtökohtana pidetään sitä, että Itä-Suomen nuorten kokemukset syrjäytymisen syistä heijastelee luotettavasti yhteiskunnallista todellisuutta, vastaa käsitys monelta osin hyvin aiempaa tutkimustietoa (ks. myös

Komosen artikkeli tässä julkaisussa). Itä-Suomen nuorisopuntarin nuoret eivät kuitenkaan muodosta homogeenista ryhmää tai ole rakenteeltaan monoliittinen, mikä usein unohdetaan puhuttaessa nuorista. Nyt raportoidut tulokset antavat monia viitteitä sukupuolittuneista, elämänkulun vaiheeseen liittyvistä tai alueellisia piirteitä ja eroja korostavista tekijöistä nuoruuden kokemisessa ja sen ilmiöiden määrittelyssä. Itä-Suomen nuorisopuntari tarjoaa näiden näkökulmien lisäksi myös muita mahdollisuuksia nuoruuden tulkintaan syrjäytymisnäkökulmasta. Tällaisia olisivat esimerkiksi sosiaalisen rakenteen tai kasvuympäristön tekijöistä tai nuorten elinolojen tutkimisesta lähtevä kuntakohtainen tarkastelu. Käytännössä näistä tekijöistä jokainen olisi itsenäisen tutkimustyön laajuinen. Näitä tutkimusintressejä varten Itä-Suomen nuorisopuntarin aineistot ovat tutkijoiden käytettävissä Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon tallennettuna.

LÄHTEET

Ahonen, G., Hussi, T. & Pirinen, H. 2010. Y-sukupolvi haastaa johtamisen Suomen työelämässä – syrjäytymisen kustannukset ja tulevaisuuden työelämään liittyvät mahdollisuudet. *Työpoliittinen Aikakauskirja* 53 (4) 23-32.

Alasoini, T. 2010. Mainettaan parempi työ. Kymmenen väitettä työelämästä. Helsinki: Taloustieto.

Alatupa, S., Karppinen, K., Keltikangas-Järvinen, K. & Savioja, H. 2007. Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma – Löytyykö huono-osaisuuden syy koulusta vai oppilaasta? *Sitran raportteja* 75.

Jyrkämä, J. 1986. Nuoret sivuraiteelle? Nuorisosta, syrjäytymisestä, yhteiskunnasta. Teoksessa Mikkola, A. (toim.) *Suomalaista nuorisotutkimusta: Tutkijoiden puheenvuoroja*. Helsinki: Kansalaiskasvatuksen keskus, 37-58.

Järvinen, T. & Jahnukainen, M. 2001. Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa Minna Suutari (toim.) *Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 20. Helsinki, 125–151.

Järvinen, T. & Jahnukainen, M. 2008. Koulutus, polarisaatio ja tasa-arvo: hyvä- ja huono-osaistuminen perus- ja keskiasteen koulutuksessa. Teoksessa Minna Autio & Kirsi Eräranta & Sami Myllyniemi (toim.) *Polarisoituvuutta nuoruudessa? Nuorten elinolot – vuosikirja 2008*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 84; Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 38; Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes). Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Kuronen, I. 2010. Peruskoulusta elämäkouluun – Ammatillisesta koulutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tarinoita peruskoulusuhteesta ja elämäkulusta peruskoulun jälkeen. *Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuksia* 26.

Lämsä, A-L. 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Väitöskirja. Acta Universitatis Ouluensis E102.

Myllyniemi, S. 2008. Mitä kuuluu? Nuorisobarometri 2008. Nuorisotutkimusverkosto/

Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 88. Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 39. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Myllyniemi, S. 2009. Taidekohtia. Nuorisobarometri 2009. Nuorisotutkimusverkosto/

Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 97. Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 41. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Niemi, A-M. 2010. Työ ja työelämä nuorten ammattiopiskelijoiden ja opettajien puheessa. Teoksessa A.-H. Anttila, S. Kuussaari & T. Puhakka (toim.) Ohipuhuttu nuoruus? Nuorten elinolot – vuosikirja 2010. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. Terveyden ja hyvinvoinnin

laitos, THL. Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta, Nuora. Helsinki: Yliopistopaino.

Rauhala, P.-L. 1998. Mistä ehkäisevässä sosiaalipolitiikassa on kysymys. Käsitteellistä ja historiallista tarkastelua. Helsinki: Stakes, Tutkimuksia 90.

Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Työssäkäynti [verkkójulkaisu].

ISSN=1798-5528. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 4.2.2013].

Saantitapa: <http://tilastokeskus.fi/til/tyokay/index.html>

Tuppurainen, S. 2009. Muistio nuorten työelämäasenteista ja -arvoista sekä toimenpiteistä nuorten työllisyyden edistämiseksi. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 100. Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisu 42

Tuppurainen, S. 2010. Nuorten asenteita työtä, työn sisältöä ja koulutusta kohtaan. Työvoimapolitiittinen aikakauskirja 53 (4) 14-22.

Vesterinen, P-L. & Suutarinen, M. 2011. Esipuhe. Teoksessa Pirkko-Liisa Vesterinen ja Marjaana Suutarinen (toim.): Y-sukupolvi työ(elämä)ssä. Jyväskylä: JTO. 9–11

Ylöstalo, P. & Jukka, P. 2010. Työolobarometri: lokakuu 2009. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, Julkaisuja 34.

TOISELTA ASTEELTA PUDONNEET VAI PUDOTETUT?

Näkökulmia ammatillisen koulutuksen keskeyttämiseen ja Nuorisotakuun toteuttamiseen

Anne-Mari Souto

Keskustelen 22-vuotiaan Tiinaksi nimeämäni Nuorten tuki - hankkeen asiakkaan kanssa hänen jaksamisongelmastaan ja sen vaikutuksista opiskelun keskeyttämiseen:

Tiina kertoo:

Menin sinne akuuttiin työryhmään jossain vaiheessa, ja sit ihan hoitajalle ja lääkäriäkin kävin muutaman kerran ja sain lääkkeit, kunnes sit yhen kerran se miun hoitaja sano mulle, et katkaistaan tää hoitosuhde, että laita eläms kuntoon ja tuu sitten uudestaan... Niin sit mie rupesin miettimään, että mie hakeuduin sinne hoitoon, kun miun elämä ei ole kunnossa, että jos mie en tuolta saa apuja sen kunntoon laittamiseen, niin mistähän siten!

AMS: Mites koulussa suhtauduttiin tähän sun jaksamisongelmaan?

Tiina: No ammattikoulussa kun olin, niin enhän mie nyt sinne voinu soittaa, et hei nyt mulla on tämmönen päivä, että tuntuu siltä ja tältä, et jos niiku masenti tai joku asia ahisti.. Mieluummin sano, et on kuumetta, tuntu siltä, et ei sinne voi soittaa, eipä siellä juuri kukkaan ollu kiinnostunu siitä, mitä oppilaat tekkee, kuhan oli tunnilla ajoissa.. Jokaisessa aineessa opettajat vaihtu, niin kehempä siinä kerkkeis tutustuu... Et sit ku olin nuorisoverstaalla, ja täälläkin avoimessa (ammattiopistossa), niin ohjaaja aina soittaa, ne niiku välitti miusta, sit mulle tuli kauhheen huono omatunto.

AMS: No oliko siellä amiksessa, onhan siellä kuraattoreita, ryhmänohjaajia, olit sä niitten kanssa tekemissä mitenkään?

Tiina: Enpä juuri, ryhmänohjaajan kanssa sen, mitä oli ne pakolliset. Mut kun se oli niin, vaan semmonen opettaja. Tuli vähä semmonen olo,

et opiskelijat tullee ja opiskelijat mennee, et nyt jos yks jää, niin sitte se jää. Ehkä se on helpompi mulle vaan epäonnistuu epäonnistumisen jälkkeen.

Tiinan kokemukset sairaalan psykiatrisen osaston hoitohenkilöstön, ammatillisen oppilaitoksen opetushenkilöstön, nuorten työpajan ja hankehenkilöstön kanssa avaavat näkymiä koulutuksen ulkopuolella olevien pohjoiskarjalaisien nuorten elämänvaiheisiin ja arkeen. Tiina on yksi Nuorten tuki -hankkeen asiakkaista, joista 72 prosenttia on Tiinan tavoin jättänyt koulutuksen kesken toisella asteella vähintään kerran, osa useampaankin kertaan, ja joita kaiken kaikkiaan on ollut nuorten uraohjausta mallintavassa hankkeessa reilun parin vuoden ajan 726 (tilastot joulukuun lopussa vuonna 2012). Vaikka tätä kertynyttä asiakasmäärää ei voida suoraan verrata tiettyinä ajankohtana mitattuun nuorten työttömyystilastoon, joka on pysynyt alle 20:ssä prosentissa Pohjois-Karjalassa (Punamäki tämä kirja) ja Joensuussa noin 700-900 nuorena, se antaa kuitenkin osviittaa siitä, että hanke on tavoittanut hyvin kohderyhmäänsä, etenkin Joensuun seudulla. Tätä puoltaa myös se, että yhä useampi nuori tulee hankkeen piiriin kavereidensa suosittelemana ja siten usein viranomaisverkostojen ulkopuolelta.

Hankkeen keräämät asiakastilastot ja niitä täydentävät yksilöhaastattelut antavat relevanttia tietoa koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevista pohjoiskarjalaisista nuorista ja heidän elämäntilanteistaan. Yhtäältä näitä tilanteita on monenlaisia, kuten on työttömiä nuoriakin, mutta toisaalta niin Tiinan kuin monien muiden hankkeen asiakkaiden kokemuksissa toistuu samoja elämänvaiheita ja haasteita, joita myös muut teemaa käsitelleet tutkimukset

ovat tuoneet esiin (esim. Komonen 2001; Kuronen 2010). Esimerkiksi nuorten jaksamis- ja mielenterveysongelmat ja vaikeus saada niihin apua ovat teemoja, joista on keskusteltu paljon ammattilaisten keskuudessa ja joista tuleekin keskustella etenkin tänä vuonna. Nyt startannut hallituksen lanseeraama Nuorisotakuu pyrkii tavoittamaan yhteiskunnan marginaalissa eläviä nuoria ja takaamaan heille kolmen kuukauden sisällä työttömäksi joutumisesta työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikan (www.nuorisotakuu.fi).

Vaikka työttömien ja kouluttautumattomien nuorten elämäntilanteista keskustellaan melko paljon, samaan aikaan tuntuu kuitenkin usein siltä, että tieto näiden nuorten elämäntilanteista ja tarpeista jää pimentoon, etenkin hallinnon tasolla. Kärjistynein esimerkki tästä oli juuri nuorisotakuuta tai nuorten yhteiskuntatakuuta, miten sitä nyt milloinkin kutsutaan, esittelevä Road show -kiertueseminaari, joka järjestettiin Joensuussa 8.10.2012 opetusministeri Jukka Gustafssonin johdolla yhteistyössä ohjelman laatineen paikallisen ELY-keskuksen kanssa

(<http://www.elykeskus.fi/fi/ELYkeskukset/pohjoiskarjalanely/Documents/kutsuNYT.pdf>). Seminaarin ohjelmasta kaksi kolmasosaa painottui yrittäjyyteen ja paikallisten yritysten kannustamiseen ovien avaamiseen nuorille tekijöille ja opiskelijoille. Etenkin viimeksi mainittu on tärkeä tekijä nuorisotyöttömyyden purkamisessa, mutta keistä nuorista seminaarissa puhuttiin? Kenelle nuorisotakuu Pohjois-Karjalassa kohdennetaan – aktiivisille, aloitteellisille ja riskinottokykyisille nuorille? Ainoa puheenvuoro toisenlaista nuoruudesta oli stand up -koomikon vetämä show ”arkkityyppisestä” työttömästä nuoresta, joka ei juuri naurattanut nuorten parissa toimivia ohjaajia vaan näytti jopa lisäävän heidän ärtymystään seminaarin tapaan ymmärtää (tai olla ymmärtämättä) kohderyhmän problematiikkaa. Oli näkökulman rajaus tilaisuuden järjestäjien puolesta tietoista tai tiedostamatonta, tässä yhteydessä on relevanttia esittää nuorisotutkija Tomi Kiilakosken (2012) esittämä huoli nuoriso-

takuun kohdentamisesta: Eihän tässä käy niin, että kun resurssit ovat joka tapauksessa rajalliset, niin poliittiset toimenpiteet kohdennetaan niihin nuoriin, jotka ovat helposti siirrettävissä koulutukseen tai työelämään, ja ne nuoret, joiden ongelmat ovat pahentuneet, jäävät toimenpiteittä – vaikka heille muodollisesti opiskelupaikkaa tai sanssi-korttia (lisäys AMS) tarjottaisiinkin?

Puheenvuoroni tarkoituksena on pohtia kriittisesti edellä eriteltyä kohderyhmäproblematiikkaa. Keskityn toisen asteen koulutuksen keskeyttäneiden nuorten koulu- ja oppilaitoskokemuksiin sekä koulutusvalinnan tekemiseen. Näkökulmana ovat kokemukset toiselta asteelta, etenkin ammattioppilaitoksista. Tämä nuorten ryhmä on huomioitu myös viimeaikaisessa nuorten syrjäytymistä koskevassa keskustelussa ja päätöksenteossa (esim. Pekka Myrskylän tilastot ja nuorisolaki nuorisotakuun ohella). Toimenpiteiden tasolla tämän kohderyhmän problematiikkaa lähestytään usein paitsi etsivän nuorisotyön, myös nivelvaiheen ohjauksen kehittämisen näkökulmasta. Viimeksi mainittu kehittämistyö ymmärretään useimmiten vain peruskoulusta toiselle asteelle tapahtuvan siirtymän tukemisena. Nuorten tuki -hankkeen asiakkaiden tarkastelu (samoin kuin Myrskylän tilastotkin) antavat kuitenkin viitteitä siitä, että nuorten liikehdintää alalta toiselle ja oppilaitoksista ulos tapahtuu paljon myös toisen asteen koulutuksessa. Toki tämä liikehdintä palautuu suurelta osin yhdeksännen luokan ”virheelliseen” valintaan, mutta nuorten haastatteluaineisto osoittaa myös, että ohjauksellista kehittämistyötä voisi tehdä paljon myös toisen asteen sisällä. Toisin sanoen: koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten tilanteeseen puuttumisessa ei ole kyse vain siitä, että riittääkö kaikille toisen asteen koulutuspaikka – vaikka tulevien ammatillisen koulutuksen aloituspaikkakaleikkausten näkökulmasta se on kyllä äärimmäisen relevantti kysymys. Kysymys on myös siitä, miten nuoret saadaan pysymään toisella asteella ja miten esimerkiksi siellä kehitetään nivelvaiheen ohjausta alaa tai oppilaitosta vaihdettaessa.

Aikuistuvien nuorten ohjaukselliset tarpeet on syytä nostaa esiin myös siksi, että aikuisuuden kynnyksellä olevat ovat ikäryhmänä monesti ohitettu paikallisten nuorten palveluiden kehittämisessä, joissa priorisoidaan ennaltaehkäisevää nuorisotyötä. Esimerkiksi Joensuun moniammatillista ohjausta ja apua tarjoava Nuorisoasema keskittyy pääasiassa alle 18-vuotiaisiin nuoriin, jolloin tätä vanhemmat (ja Nuorten tuki -hankkeen pääasiallisen asiakasryhmän muodostamat) nuoret suljetaan näiden palveluiden ulkopuolelle.

Tekstini pohjaa haastatteluihin, joita olen tehnyt Nuorten tuki -hankkeen asiakkaille keväällä 2012 sekä kokemukseeni hankkeen projektipäällikkönä vuosina 2009–2012. Avaan seuraavaksi lyhyesti hankkeen tavoitteita ja toimintaa ennen kuin siirryn käsittelemään itse aihetta.

Näkökulmana Nuorten tuki -hankkeen asiakkaat

Nuorten tuki -hanke on Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymän ja siellä ammattiopisto Niittylahden hallinnoima nelivuotinen ESR-rahoitteinen hanke. Hankkeen tavoitteena on (monien vastaavien hankkeiden tavoin) parantaa koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien alle 25-vuotiaiden nuorten kiinnittymistä ja pääsemistä koulutukseen ja työelämään. Hanke pyrkii myös tukemaan nuorten elämänhallinnan taitoja sekä opiskelu- ja työelämävalmiuksia. Hanke toimii koko Pohjois-Karjalan alueella ja sen osatoteuttajana on Joensuun Nuorisoverstas ry, joka mallintaa hankkeessa nuorten startti- valmennusta. (www.pkky.fi/avoinammattiopisto.)

PKKY:n hallinnoima emohanke on priorisoinut toimintaansa etenkin niihin nuoriin, joilla ei ole tutkintoa toiselta asteelta. Hankkeeseen on osallistunut

tähän mennessä 209 tyttöä ja 231 poikaa, ja suurin osa nuorista on 17–22-vuotiaita. Kuten jo alussa mainitsin, suurin osa hankkeen asiakkaista on aloittanut opintonsa joko ammattiopistossa (pääasiassa) tai lukiossa, mutta sittemmin keskeyttänyt ne. Hankkeessa kehitetään juuri tämän kohderyhmän tarpeisiin vastaavaa uraohjausta sekä työvoimapoliittista koulutusta. Ensin mainittua kehitetään ja tarjotaan Joensuussa, Lieksassa, Nurmeksessa, Kiteellä ja Outokummussa sijaitsevissa matalan kynnyksen periaatteella toimivissa Ohjaamoissa, joissa nuori voi saada henkilökohtaista ja pitkäkestoista ammatinvalinnanohjausta. Nuorten uraohjauksen lisäksi painopiste on erilaisissa nivelvaiheissa tapahtuvan ohjauksen kehittämisessä. Jälkimmäisellä tarkoitetaan avoimen ammattiopiston opintoja. Ne ovat työvoimapoliittista koulutusta, mutta ammatillisten tutkintojen opintoja, joko kaikille yhteisiä opintoja tai ammattiaineita eri tutkinnoista. Siten nuori voi saada opintonsa tunnustettua päästyään sisälle ammatilliseen koulutukseen. Avoimen ammattiopiston opinnot suunnitellaan aina yksilöllisesti ja usein työvaltaisesti suoritettaviksi. Hankkeen toteutuksessa on ollut tavoitteena myös se, että se täyttäisi niin sanotun puuttuvan portaan nuorten työpajatoiminnan ja tutkintoon johtavan koulutuksen välillä. Tällä hetkellä näyttää siltä, että hanke on onnistunut sekä kohderyhmän tavoittamisessa että toimivien ohjaus- ja koulutuspolkumallien luomisessakin. Yksi osoitus tästä on se, että noin 70 prosenttia hankkeen asiakkaista on aloittanut opinnot toisella asteella (tähän saakka vielä ilman keskeytyksiä) tai jatkanut aiemmin kesken jääneen tutkinnon loppuun suorittamista.

Haastattelemiini nuoret (n=14, 9 tyttöä ja 5 poikaa) ovat kaikki olleet ensin Ohjaamon asiakkaita ja sitten alkaneet opiskella avoimen ammattiopiston kautta. Suurin osa heistä on osallistunut Joensuussa järjestettävään valmentavan koulutuksen ryhmään, jossa opinnot ovat koostuneet ammatinvalinnan ohjauksesta, vuorovaikutustaidoista ja erilaisten lupa- ja korttikoulutusten

ohella entisistä yhteisistä eli nykyisistä ”atto-aineista” (esim. kielistä ja matematiikasta). Ryhmää kouluttaa laaja-alaisen erityisopettajan, opinto-ohjaajan ja nuoriso-ohjaajan muodostama tiimi, joka toimii kiinteässä yhteistyössä Ohjaamon kanssa. Koulutusryhmä on suunnattu niille nuorille, joilla on halua ammatilliseen koulutukseen, mutta joilla alavalinta ei ole vielä selkiytynyt. Nuorten haastatteluaineiston ohella minulla on ollut käytössä hankkeen keräämiä asiakastilastoja, joita hankkeen ohjaajat ovat nuorten luvalla (nimetöminä) keränneet. Näiden ohella olen analyysissäni hyödyntänyt myös omaa kokemustani ko. hankkeen aiempina vetäjänä sekä sitä edeltänyttä aikaa, jolloin toimin ohjausaineiden opettajana kahdessa ammatillisessa oppilaitoksessa niin Pohjois-Karjalassa kuin Etelä-Suomessakin.

Puuttuvia kohtaamisia nuorten koulu- ja oppilaitoskokemuksissa

Kuten jo aiemmin mainitsin, Nuorten tuki -hankkeen asiakkaiden elämäntilanteet ovat yhtäältä hyvin yksilöllisiä, toisaalta niissä toistuu myös yhdistäviä tekijöitä. Jos tarkastellaan koulutuksen keskeyttäneiden nuorten elämäntilanteita, niin usein niistä löytyy koulukiusaamista, yksinäisyyttä, heikkoa itsetuntoa ja näköalattomuutta, vanhempien tuen puutetta, jaksamisongelmia, masentuneisuutta, päihteiden käyttöä, talousongelmia ja joskus myös asunnottomuutta – ja usein juuri tässä eikä päinvastaisessa ajallisessa järjestyksessä (esim. Kuronen 2010). Itse koulutuksen keskeyttämisen syyksi nuoret usein mainitsevat motivaatio-ongelmat, elämäntilanteen hankaluudet, väärän alavalinnan, mielenterveysongelmat, tuen puutteen oppilaitoksesta, erilaisuuden tunteen oppilaitoksessa ja kiusaamisen sekä oppimisvaikeudet.

Monet nuorten ongelmista ovat saaneet alkunsa vuosia sitten, joko lapsuuden kodissa ja/tai ala- tai yläkoulussa. Dosentti Matti Rimpelä (2012) onkin kriti-

soinut kuntia perhetyön liian vähäisestä hyödyntämisestä ja resursoinnista. Myös lapsi- ja nuorisotutkijat ovat saaneet kritiikkiä osakseen perhenäkökulman sivuuttamisesta. Vaikka allekirjoitankin Rimpelän kritiikin, näen silti tarpeellisena pysähtyä pohtimaan nuorten tilannetta toisen asteen koulutuksessa. Toisen asteen koulutus on viimeinen kasvatuksellinen institutionaalinen vaihe nuoren elämässä. Tällöin nuoret voidaan vielä tavoittaa ja heihin voidaan kohdistaa kasvatuksellisia toimenpiteitä. Kokonaan toinen kysymys on, missä määrin ja millä tavoin esimerkiksi ammatillinen koulutus profiloi itseään kasvattajana tänä päivänä. Keskityn ensiksi sukupolvien väliseen luottamuspuolaan ja toiseksi pohdin kriittisesti opinto-ohjauksen painopistettä. Päätän tekstini nuorten syrjäytymistä koskevan puheen ja toimenpideehdotusten tarkasteluun haastattemieni nuorten itsensä näkökulmasta.

”Ei ne kuitenkaan auta” vastaan ”Mehän ei niitä hyysätä”

Yksi toistuvimmista (ja nuorisotakuun toteuttamisen näkökulmasta haastavimmista) teemoista nuorten haastatteluissa on luottamuksen menetys aikuisiin ja ammattilaisiin. Luottamus on mennyt etenkin sen suhteen, että ammattilaisilta kannattaisi pyytää apua. Ammatillisessa koulutuksessa tämä tilanne näyttäytyi haastattemieni nuorten, kuten alussa siteeraamani Tiinankin, kohdalla usein siten, että apua ei enää edes kysytty vaan nuori jäi kotiin ”kuumeeseen” vedoten. Tiina, kuten moni muukaan, ei luottanut saavansa tukea ja ymmärrystä ja koki olevansa tilanteessa yksin. Myös uusin Nuoriso-barometri (Myllyniemi 2012) tuo esiin nuorten heikentyneen luottamuksen kanssaihmissiin. Tätä voi pitää huolestuttavana trendinä, sillä sosiaalinen luottamus on keskeistä paitsi yksilön pärjäämiselle, myös koko yhteiskunnalle, jonka toiminta perustuu viime kädessä luottamukseen muita toimijoita kohtaan (em.).

Matti Kortteinen ja Marko Elovainio (2012) tarkastelevat Nuorisobarometrin artikkelissaan huono-osaisuuden periytymistä. Aiheen empiirinen tarkastelu on tärkeää, koska siihen vedotaan usein varsin kriitikittömästi ja olosuhteita tarkemmin avaamatta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tilanneita selitetäessä ja ”haltuun otettaessa”. Kortteinen ja Elovainio (2012, 163) esittävät, että ”huono-osaisuudessa ei näyttäisi olevan niinkään kyse kollektiivisista ”perityistä” käyttäytymistavoista vaan pikemminkin epäluottamuksesta, joka syntyy kollektiivisen ja vakiintuneen hajoamisesta ja kulttuurisesta ja yhteisöllisestä disintegraatiosta. Tämä ei näyttäisi liittyvän lähtö- tai taustakulttuurin piirteisiin, vaan siihen, mitä syntyy, kun luottamus tausta- tai lähtökulttuurin sitovaan voimaan hajoaa ja syntyy tilanne, jossa subjekti kokee toimivansa yksin, keskellä kovaa, kylmää ja laskelmoivaa maailmaa”. Kortteisen ja Elovainion mukaan kukaan ei ole turvassa nyky-yhteiskunnan epäjatkuvuudelta ja -varmuudelta, ja sosiaalisen luottamuksen menetys voi koskea niin hyvä- kuin huono-osaisiakin. Heikko yhteiskunnallinen asema lisää kuitenkin vakavien ongelmien ja takaiskujen todennäköisyyttä ja siten myös kyynistymistä, katkeroitumista ja näkemystä siitä, että kukaan ei kuitenkaan piittaa. Kortteinen ja Elovainio osoittavat myös, että pettymyksen ja kyynistymisen kehä voi käynnistyä jo varhain lapsuuden kodissa tapahtuvassa socialisaatiossa. Keskeistä on heidän mielestään kykyä, kuinka tällaisen kehän saisi poikki – eikä siis vain tyytyä selittämään sillä yksittäisen nuoren tilannetta.

Haastattelemini nuorten tarinat tuovat esiin monenlaisia pettymyksen, petetyksi tulemisen ja yksin jättämisen kokemuksia osana niin perheen sisäisiä kuin kodin ulkopuolisiakin ammatillisia sukupolvien välisiä suhteita. Nämä kokemukset kertovat Nuorisobarometrin tavoin epäluottamuksen synnyn yhteyksistä yhteiskunnalliseen rakenteelliseen eriarvoisuuteen (esim. köyhyyteen), epävakaisiin kasvuolosuhteisiin (esim. vanhempien runsaaseen päihteiden käyttöön) kuin kotona opittuun pessimismiinkin. Suhteessa am-

mattilaisiin yksi merkittävä ja kaikkia (niin lukio- kuin ammattiopistotautaisiakin) haastattelemiani nuoria yhdistävä kokemus on ammattilaisten (opettajien ja oppilashuoltohenkilöstön) puuttumattomuus tai kyvyttömyys puuttua koulukiusaamiseen, jota monen kohdalla oli jatkunut jopa vuosia alakoulusta alkaen. Tästä oli seurannut monen nuoren kohdalla niin poissaoloja koulusta, mielenterveysongelmia, sosiaalisten tilanteiden pelkoa, yksinäisyyttä, heikkoa itsetuntoa kuin kouluvastaisuuttakin, jopa suoranaista vihaa koulunkäyntiä kohtaan (ks. myös Souto 2011). Nämä kokemukset olivat myös vieneet nuorten luottamuksen ammattilaisten kykyyn ja haluun auttaa heitä: *”ei siitä oo kuitenkaan mitään hyötyä”, ”ei ne kuitenkaan auta”*.

Tätä kohtaamattomuutta avun tarvitsijan ja tarjoajan välillä toisen asteen koulutuksessa on tärkeää tarkastella myös toisesta tulokulmasta. Alussa siteeraamani Tiinan haastattelupuhe tuo esiin myös tunteen ja kokemuksen siitä, että ammattiopistossa ei ollut mahdollisuutta olla voimaton (*”Ammattikoulussa kun olin niin enhän mie nyt sinne voinu soittaa, et hei nyt mulla on tämmönen päivä että tuntuu siltä ja tältä, et jos niiku masenti tai joku asia ahisti.. mielummin sano et on kuumetta, tuntu siltä et ei sinne voi soittaa, eipä siellä juuri kukkaan ollu kiinnostunu siitä, mitä oppilaat tekkee kuhan oli tunnilla ajoissa.”*) Toisin sanoen, tärkeää on myös esittää kysymys siitä, millaista toimijuutta nuorilta odotetaan ja edellytetään oppilaitoksissa, millä ehdoin apua on saatavilla ja miten paljon ollaan valmiita menemään nuoria vastaan.

Niin Tiinan kuin muidenkin haastattelemieni nuorten kokemukset antavat viitteitä siitä, että ammattiopistojen arjessa ei ole riittävästi tilaa olla heikko, epävarma, tietämätön ja ”keskenkasvuinen”. Nuorten avun tarve näyttää ammattiopistojen arjessa törmäävän itseohjautuvuuden ja pärjäävyyden vaateisiin. Ammattiopistojen arjessa tehdään paljon opiskelijahuoltotyötä, mutta

esimerkiksi kysymys siitä, ollaanko siellä valmiita menemään oppilasta sillä tavoin vastaan, että hänelle soitettaisiin kotiin, jakaa monen opettajan ja oppilashuoltohenkilöstöönkin kuuluvan mielipiteitä. Usein olen saanut kuulla edellä mainituilta vastauksia siitä, että *"mehän ei täällä niitä hyysätä"* ja *"eihän työelämässäkään soitella työntekijöiden perään"*.

Huomionarvoista tässä on kuitenkin se, ja viitaten edelleen Tiinan kokemuksiin, että vastaan menemisellä voi olla paljonkin väliä: *"ohjaaja aina soittaa, ne niiku välitti miusta, sit mulle tuli kauhheen huono omatunto"*. Puhelinsoitto voi olla kotiin yksin jääneelle ja yksinäisyydestä kärsivälle nuorelle hyvinkin merkityksellinen. Se voi antaa myös välineitä vastata Kortteisen ja Elovainion heittämään haasteeseen katkaista kyynistymisen kehää, Tiinan sanoin siis siihen, että *"ehkä se on helpompi mulle vaan epäonnistuu epäonnistumisen jälke"*. Hyysäämisellä voi olla väliä ja merkitystä – vaikka ne, jotka kipeimmin apua tarvitsevat, ovat useimmiten vaikeimmin lähestyttävissä ja autettavissa. Menetettyä luottamusta ei myöskään rakenneta hetkessä ja kerralla takaisin.

Missä on opo?

Toinen huomiota herättävä opiskelijahuollollinen asia nuorten haastatteluaineistossa on se, että he eivät ole juurikaan tavanneet opinto-ohjaajaa ammatillisissa oppilaitoksissa ennen eroamispäätöstään. Kuten jo Tiinan haastattelu-
näytteestä käy ilmi, merkittävimmät ammattilaiset oppilaitoksissa ovat tässä vaiheessa olleet ryhmänohjaajat ja kuraattorit. Tämä on tietysti oleellista ja ymmärrettävää huomioiden se problematiikka, jonka parissa nuoret useimmiten tässä tilanteessa painivat. Ongelmallista tässä tilanteessa on kuitenkin se, että nuoret jäävät ilman asiantuntevaa ammatinvalinnan jatko-ohjausta, mikä heille oppilaina oikeudellisesti kuuluisi. Huomionarvoista on myös se,

että juuri nämä nuoret ovat niitä nuoria, jotka tarvitsisivat ohjausta ja joilla on myös riski toistaa pieleen menneitä valintoja.

Suomalaisessa koulutusyhteiskunnassa koulutusvalinnat ovat keskeisiä nuoruuden elämänvaiheeseen liittyviä valintoja (Herranen & Harinen 2007, 90). Nuorten näkökulmasta koulutusvalintojen tekeminen näyttäytyy osin paradoksaalisena: yhtäältä niissä korostetaan yksilön valinnanvapautta, toisaalta tämä valinta kääntyy myös pakoksi: valitsematta jättäminen ei ole yhteiskunnallisesti hyväksytty vaihtoehto ja sen katsotaan lisäävän riskiä syrjäytymiseen. Haastattelemani nuoret ovat hyvin tietoisia koulutuksen ja koulutusvalintoihin liittyvästä normatiivisuudesta, ja kukin heistä on kipuillut tai kierrellyt valinnan edessä. Monen nuoren kohdalla elämäntilanne yhdeksännellä luokalla oli ollut sellainen, että *"kouluvalinta ei ois voinu vähempää kiinnostaa"* tai *"ihan muut jutut oli silloin mielessä"*. Muutamalle haastatelluista tuulesta temmatun valinnan voi nähdä olevan myös tietoinen irtiotto normitetusta koulutuselämäkulusta (Vanttaja 2011). Moni heistä oli kuitenkin tehnyt koulutusvalinnan – ja osa vielä sen jälkeen useampaan kertaankin – nopeasti, hätköiden ja pakosta vähäisen tiedon varassa sinne, minne paperit riittivät ja missä oli tilaa. Monella valintaan olivat vaikuttaneet myös niin kavereiden kuin kiusaajienkin valinnat sekä vanhempien tai sisarusten toiveet ja näkemykset sopivasta koulutusalaista (ks. myös Herranen & Harinen 2007). Koulutusvalintoja useamman kerran tehneille myös keskustelut TE-toimistoissa, sosiaalitoimistossa ja nuorten työpajoilla olivat olleet osa valintaprosessia. Keskustelut eri tahojen kanssa olivat sekä kannustaneet hakeutumaan että myös estäneet hakeutumista tietyille aloille. Viimeksi mainituissa oli kyse paitsi kiusaajien ja kiusaamiskulttuurin maineen nuorten keskuudessa saaneiden oppilaitosten välttelystä, myös niiden valintojen tekemättä jättämisestä, jotka olisivat olleet epätyypillisiä ja lähipiirissä ei-hyväksytyjä valintoja esimerkiksi sukupuolen näkökulmasta.

Koulutuksen keskeyttäneiden nuorten valintojen lähempi tarkastelu osoittaa, että ne ovat usein kaukana opinto-ohjauksellisesta ideaalista, jossa nuori on punninnut tietoisesti ja refleksiivisesti omia mieltymyksiään ja vahvuuksiaan sekä tarkastellut eri alavaihtoehtoja. Kyseessä ei ole myöskään vain viimeisen hakutoiveen toteutuminen – vaikka monesti valinnanvapaus on ollut käytännössä ja papereilla hyvinkin rajattua. Koulutusvalinnan tekeminen on moninainen prosessi, johon vaikuttavat paitsi nuoren tulevaisuuden kuvien selkeys tai selkiytymättömyys, myös hänen sen hetkinen elämäntilanteensa, jakaminen ja ne yhteisöt, joissa hän elää (Käyhkö 2006). Vaikka koulutusvalinnat ovat näennäisesti nuorten omia, niiden takana on paljon yhteisöllistä (perheeseen ja kaveripiiriin liittyvää) ja yhteiskunnallista työstöä, kuten Heranen ja Harinen (2007, 90) ovat todenneet. He ovat myös todenneet nuorten koulutusvalintoja ja yhteiskunnallista osallisuutta tarkastellessaan, että ”vain oikein valinneet jätetään rauhaan”. Tällä he tarkoittavat sitä, että ne, jotka eivät sopeudu haluttuihin yhteiskunnallisiin normeihin ja pyrkimyksiin ja joiden ei siten katsota hallitsevan elämäänsä (ja tekemään muun muassa onnistuneita koulutusvalintoja), asetetaan monenlaisen yhteiskunnallisen kontrollin alle ja uudelleen sosiaalistamisen vaatimusten eteen (ks. myös Pohjola 2001). Tästä yksi osoitus on myös Nuorten tuki -hankkeen asiakkuus.

Tekemäni analyysi asettaa kysymyksiä paitsi siitä, mikä on opinto-ohjauksen painopiste ammatillisessa koulutuksessa (kyse ei ole siis vain opojen päätettävissä olevasta asiasta vaan pitkälti myös työnjohdollisesta kysymyksestä ja linjauksesta) myös siitä, mistä koulutuksen ulkopuoliset nuoret voisivat saada laadukasta ammatinvalinnan ohjausta. Koulutuksen ulkopuolisten nuorten ohjauskentällä toimii monenlaisia ammattilaisia, mutta samalla on kuitenkin tunnustettava, että sosiaalityöntekijän, TE-toimiston nuorten neuvojan ja opinto-ohjaajan tekemällä uraohjauksella on eronsa (ainakin näin voidaan olettaa niiden pätevyysvaatimuksia tarkasteltaessa). Tarkoituksenani ei ole

vähöksyä kenenkään edellä mainitun työntekijän tarpeellisuutta tai osaamista, ja usein juuri moniammatillisuuden myötä voidaan kehittää ja vahvistaa uusia toimintamuotoja. Nuorten tuki -hanke on tästä yksi esimerkki kasvatustalan eri ammattilaisista koostuvalla henkilöstöllään, aina opinto-ohjaajista laaja-alaisiin erityisopettajiin ja nuoriso-ohjaajiin. Nuorisotyön menetelmät ja lähestymistapa ovat puolestaan muistuttaneet paitsi ei-viranomaismaisesta ja nuorisolähtöisestä asenteesta, myös korostaneet toiminnallisuuden ohella nuorten vertaissuhteiden huomioonottamista ja hyödyntämistä ohjauksessa.

Koulutuksen keskeyttäneiden nuorten ammatinvalinnanohjaus on vaativaa työtä. Sen onnistuminen näyttää vaativan pitkäkestoisuuden ja kokonaisvaltaisesti nuoren elämäntilanteen huomioimisen ohella vahvaa, mutta käytännössä liian usein uupuvaa eri koulutusjärjestelmien tuntemusta, erilaisten oppimis- ja suoritustapojen tuntemista ja mahdollistamista sekä esimerkiksi pääsykoetilanteiden avaamista. Toisin sanoen, *"monessa osoitteessa pohditaan kyllä oma alaa ja juttua"*, muttei käydä konkreettisesti läpi sitä, missä ja millä tavoin alaa voi opiskella, mitä pääsykokeet edellyttävät, miten tietty oppimisvaikeus vaikuttaa käytännössä opintojen suorittamiseen ja millä tavoin opintoja voi mahdollisesti joustavoittaa. Nuorten tuki- hankkeen asiakkaiden palautteet Ohjaamon erityisyydestä suhteessa muihin palveluihin viestivät siitä, että koulutuksen ulkopuolisten nuorten ohjauskentällä on tilausta ja tarvetta opinto-ohjauksellisesta osaamisesta ja yhteistyöstä.

Haastattelemieni nuorten palautteet ja kokemukset viestivät myös siitä, että ohjaussuhteessa on merkityksellistä käydä läpi sitä sosiaalista (kavereita ja perhettä) ja yhteiskunnallista kontekstia, jossa nuori työstää valintaansa. Tämä antaa nuorille eväitä tiedostaa näiden yhteisöjen sisällä arvostettuja, mutta usein ääneen lausumattomia toiveita, joita nuoren odotetaan noudattavan.

Näin nuori voi tiedostaa paremmin omia toiveitaan ja ehkä myös rohkaistua niiden toteuttamiseen ympäristön vastustuksesta huolimatta (ks. myös Heranen & Harinen 2007, 98). Tällöin ohjaajan kannustus ja tuki ovat erityisen merkitseviä. Myös yksinäinen tai yksin jätetty nuori kaipaa jotakuta, jonka kanssa paitsi työstää koulutusvalintaansa, myös saada sille tunnustusta, tukea ja kiinnostusta.

Näkökulmia Nuorisotakuun toteuttamiseen

Artikkelini otsikko ”toiselta asteelta pudonneet vai pudotetut” on sanaparina jo hieman kulunut, mutta silti se on edelleenkin tärkeä kysymys koulutuksen keskeyttämistä tarkasteltaessa. Johtuuko keskeyttäminen yksilöstä itsestään vai koulutuksen ja ohjauksen rakenteista ja käytänteistä? Kysymykseen ei ole tietenkään olemassa mitään yksiselitteistä vastausta ja molemmilla puolilla on asiassa tekemistä, mutta pääpaino nykyisessä keskustelussa niin koulutuksen keskeyttämisen kuin laajemmin syrjäytymisenkin yhteydessä näyttää olevan yksilönäkökulman korostamisessa (ks. Komonen tämä kirja). Tekstini lopuksi tarkastelen kriittisesti yksilön vastuullistamista, ensin yksinäisyyden ja yksin jättämisen, toiseksi sen nuoria painostavan ja jopa syyllistävän painotuksen näkökulmasta.

Yksinäisyys ja yksin jättäminen

Nykyinen koulutusyhteiskunta vaatii nuorilta tietoa eri koulutusvaihtoehdoista, kykyä punnita niiden välillä ja tehdä itselle sopivia suunnitelmia, joita kohden tulisi edetä päämäärätietoisesti mahdollisia riskejä minimoiden. Nuorten syrjäytymistä käsittelevät tutkimukset ja tilastot antavat kuitenkin

näyttöä siitä, että osalle nuorista tämä valinnanavaruus ja vaikeus eivät näyt-
täydy niin suurena haasteena kuin toisille, ja toisilla on enemmän resursseja
kuin toisilla edetä valitsemallaan koulutuspolulla. Haastattelemilleni nuorille
tämä kaikki näyttäytyi useimmiten ”*ihan yhtenä härdellinä*” eli tilanteena, josta
ei saanut kiinni ja jossa ei tiennyt, miten edetä ja toimia.

Tätä yksinkertaistettua kahtiajakoa nuorten keskuudessa on lähestytty käsi-
teparilla refleksiovoittajat ja -häviäjät (esim. Herranen & Harinen 2007). Ensin
mainittu termi kuvaa niitä nuoria, jotka ovat normitietoisia ja tulevaisuuteen
laskelmoivasti katsovia ja eteneviä, jälkimmäinen taas niitä, jotka elävät tässä
ja nyt, riskillä ja kauaskantoisia suunnitelmia kaihtaen (Herranen & Harinen
2007, 97). Viimeaikaiset koulutussosiologiset tutkimukset (esim. Rinne ja Jär-
vinen 2010) nuorten koulutusvalinnoista ja -poluista ovat taas muistuttaneet,
että perheen merkitys ja tuki näyttävät olevan tässä nuoren kouluttautumisen
prosessissa avainasemassa ja etenkin, että eri perheillä on erilaiset resurssit,
tietopohja, kiinnostus ja halu tukea lastaan kouluttautumisessa (ks. myös
Käyhkö 2006). Tämä näyttää kuitenkin usein unohtuvan esimerkiksi oppilai-
toksissa, joissa painotetaan ja penätään vanhempien vastuuta ja roolia nuoren
elämässä. Kaikilla nuorilla ei ole vanhempia tai edes vertaisryhmää, jossa näi-
tä asioita käsitellä. Nuorten haastatteluaineisto viestii siitä, että nuorten yksi-
näisyys niin vertaissuhteissa (ml. koulukiusaaminen) kuin suurten päätösten
tekemisessäkin näyttää olevan ilmiö, johon nykyinen koulu- ja oppilaitos-
maailma ei pysty tarttumaan riittävästi.

Toimijuuden viemistä vai tukemista?

Yksinäisyyden ja yksin jättämisen ohella haluan nostaa keskusteluun myös ne tavat, jolla tästä koulutuksen keskeyttämisestä ja sieltä putoamisesta tai pudottamisesta keskustellaan.

Kuten tässä teoksessa on jo toisaallakin todettu (mm. Komonen), ei ole mitenkään yhdentekevää, miten syrjäytymisestä tai ajankohtaisesti nuorisotakuun kohderyhmästä ja siinä käytettävistä keinoista puhutaan, etenkin kun siinä korostuu yksilön vastuullistaminen tilanteen korjaamisessa rakenteellisten tekijöiden sijasta. Aiemmin mainitsemassani Nuorisotakuu -seminaarissa korostettu yrittäjyys on yksi esimerkki tästä.

Nuorten yrittäjiksi ryhtyminen ja siihen liittyvät riskinotto-kyky, aktiivisuus ja vastuullisuus ovat sinällään kannatettavia, mutta sen riski esimerkiksi Nuorisotakuun yhteydessä (liiallisesti) painotettuna on, että se ei tunnista ja tunnusta ja anna välineitä nuorten parissa toimiville ammattilaisille ja/tai nuorille itselle työstää nuorten kokemia epävarmuuden, voimattomuuden, elämähallittomuuden, osaamattomuuden tunteita ja sosiaalisten tilanteiden pelkoja. Mainitsemisen arvoista on myös, että puhe yrittäjyydestä ja siihen läheisesti etenkin oppilaitosympäristössä kytkeytyvästä oma-aloitteisuudesta, innovatiivisuudesta ja luovuudesta korostaa ja arvioi yksilön henkilökohtaisia persoonallisia ominaisuuksia, ei niinkään hänen tiedollista tai taidollista osaamistaan. Näiden ominaisuuksien korostaminen ärsytti joitakin haastattelemani nuoria, ja se näytti heidän mielestään paitsi epärelevantilta, myös lisäargumentilta heidän kouluvastaisuudelleen ja ei-motivoitumattomuudelleen:

miks ihmeessä siellä maanmittausalalla pitäis olla joku supliikkityyppi?

Toisin sanoen, ”yrittäjyysretoriikka” on osaltaan muokkaamassa nuorten käsityksiä siitä, mikä on tavoiteltavaa ja sallittua, mikä taas ei-tavoiteltavaa, jopa paheksuttavaa ja hävettävää. Myös haastattelemani nuoret olisi tietoisia näistä koulutus- ja työelämäyhteiskunnan tavoitteista ja ihanteista. Ne näkyivät jokaisen haastattelemani nuoren peilauspintana, kun he pohtivat omaa tilannettaan ja asemaansa. Koulutus ja etenkin työelämä kuuluivat kaikkien haastattelemini nuorten tulevaisuuden tavoitteisiin. Selvyys siitä, milloin ja millä tavoin sinne haluttiin kiinnittyä, vaihteli kuitenkin nuoresta toiseen. Moni haastatelluista nuorista oli parhaimmillaan hakemassa jatkokoulutuspaikkaansa uraohjaajien avustuksella. Muutama heistä ei taas nähnyt koulutautumista relevanttina vaihtoehtona ja elämänvaiheena, etenkin kun se olisi kouluvastaisen asenteen ohella vaatinut myös asuinpaikan muuttamista. He priorisoivat näiden muutosvaatimusten edessä kiinnittymistä paikalliseen lähiyhteisöön, esimerkiksi tekemällä hanttihommia sukulaisilleen tai perustamalla perheen.

Nuorten pohdinnat ja jatkuva keskustelu näkymättömän ihannenuoren välillä herättivät kuitenkin ajatuksia siitä, missä määrin tämä tavoite kouluttautuvasta ja yhteiskuntaan kiinnittyvästä ”itsensä trimmaamisen taidon” (termi Lähteenmaa 2011, 57) omaksuneesta nuoresta oli heidän heikon itsetuntonsa ja näköalattomien tulevaisuudenkuviansa takana. Lohduttomalta tuntui etenkin se, että monella nuorella tämä trimmaaja oli se tavoite, johon suhteessa he itseään yksilöinä arvioivat, mutta joka ei tavoitteena antanut armoa epäonnistumisille ja mutkille – vaikka niitä varmasti jokaiseen nuoruuteen kuuluu, enemmän tai vähemmän. Toisin sanoen nuorilla ei näyttänyt olevan välineitä käsitellä omaa poikkeavuuttaan tästä normista. Tämä paine normatiivisuudesta näkyi myös siinä, miten negatiivisesti (ja osin oppineesti?) he kuvasivat aikaansa koulutuksen ulkopuolella: *”eipä siinä juuri mitään sisältöä ollu, et semmosta vaan, turhanpäivästä pyörimistä”*. Etenkin asunnottomuus oli

jotain sellaista, jota he häpesivät ja jota he eivät olleet kertoneet edes vanhemmilleen. Vastaavasti he korostivat, että avoimen ammattiopiston opinnoissa oli ollut se erityisen merkitsevää, että toisin kuin monet muut työvoimapolitiittiset kurssit, nämä opinnot olivat ”normaalina opiskeluna” ja niistä olisi jatkossa myös suoraa hyötyä ”*cv:n tekokursseihin verrattuna*” tutkinnon suorittamisen nopeutumisessa. Yhtä kaikki, nuorten kommentit antavat aiheetta ottaa vakavasti Kristiina Brunilan (2011) esittämä kritiikki siitä, että missä määrin nuorten syrjäytymistä ehkäisevät toimenpiteet ja puhutavat opettavat nuoria näkemään ongelmat entistä vahvemmin vain itsessään ja kykenemättömyydessään ja missä määrin ne antavat välineitä nuorille päättää itse elämästään ja vaikuttaa laajemmin myös koko yhteiskuntaan. Toisin sanoen, ei ole yhdentekevää, opetetaanko työvoimapolitiittisilla kursseilla ainoastaan vain minän muokkaamisen taitoja (esimerkiksi miten haen työtä, miten puhun työhaastattelussa) vai annetaanko siellä myös välineitä kiinnittyä yhteiskuntaan leimaantumatta poikkeavaksi yksilöksi (*”mä teen täällä avoimessa samoina kursseja mitä mun kaverit amiksessa”*).

Yrittäjyyspuheen ohella kriittisen kysymyksen voisi esittää myös tapaani tuoda esiin jopa alleviivaten nuorten ongelmallisia elämäntilanteita. Vienkö heiltä toimijuuden (Brunila 2011) ja korostanko heidän näkemistään vain heikkoina kyvykkyyden sijaan? Kysymys on tärkeä myös siksi, että etenkin suomalaisessa julkisessa keskustelussa nuorten kohtaamia ongelmia käytetään helposti moraalipaniikin lietsomiseen ongelmaisesta nuorisotyöttömyydestä ja jähmeän stereotypian muodostamiseen syrjäytyneestä nuoresta, jota huonolla (ja hyvinvoivalla ja -toimeentulevalla keskiluokkaisella?) maulla alussa mainitsemassani seminaarissakin ironisoitiin. Tavoitteenani ei ole leimata näitä nuoria voimattomiksi ja passiivisiksi (mitä he eivät aina todellakaan ole) tai lietsoa moraalipaniikkia syrjäytymisestä. Tavoitteenani on kui-

tenkin muistuttaa siitä, että monella näistä nuorista on yrittäjyyteen vielä pitkä matka tai tavoiteltava ja kannatteleva suunta on muutenkin ihan toinen.

Toiseksi haluan muistuttaa ulkopuolisuuden ja eriarvoisuuden moniulotteisuudesta. Kyse ei ole useinkaan vain koulutuksen ja työelämän ulkopuolisuudesta vaan *myös* sosiaalisesta, taloudellisesta, oikeudellisesta ja terveydellisestä eriarvoisuudesta (Häggman 2012). Kyse on niin yksinäisyydestä, tukkien sosiaalisten verkostojen puutteesta, köyhyydestä, yhteismitattomista ja vaihtelevista ohjauskäytänteistä oppilaitoksista erottaessa tai erotettaessa kuin myös julkisten terveystaluiden heikosta saatavuudesta. Nuorten tuki-hankkeen asiakkaiden näkökulmasta olisi kysyttävä myös, mistä nämä nuoret voivat saada ystäviä ja miten nuorten ohjauksessa huomioidaan myös vertaissuhteiden merkityksellisyys ja niiden tukeminen? Mistä nuori voi saada konkreettista apua niin ammatinvalintaansa kuin työ- tai kesätyöpaikkojenkin etsintään jos hän ei sitä syystä tai toisesta kotoa tai opinto-ohjaajalta saa, miten myös ammattiin opiskelevat voisivat saada vastaavia terveydenhoitopalveluita (ml. yleis- ja hammaslääkäri sekä psykologipalveluita) kuin yliopisto-opiskelijat? Nuoren yhteiskuntatakuun tavoitteet eivät toteudu vain sillä, että nuorille tarjotaan koulutus- tai kuntoutuspaikka vaan tukea tarvitaan siihen, että he jaksavat koulutuksessa ja saavat vahvistusta identiteetilleen.

LÄHTEET

Brunila, K. 2011. Mielentilan markkinoilla. Rikostaustaisten nuorten aikuisten koulutus, ohjaus ja kuntoutus. Nuorisotutkimus 29 (2): 81–94.

Herranen, J. & Harinen, P. 2007. Oikein valinneet jätetään rauhaan. Osallisuus, kulttuuri ja kontrolli. Teoksessa Tomi Kiilakoski ja Anu Gretschel (toim.) Lasten ja nuorten kunta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisotutkimusseura.

Häggmann, E. 2012. Kun lääke ei toimi, voidaanko syyttää potilasta? Nuorten syrjäytymiseen on monia syitä. Nuorisotutkimuksen verkkokanava Kommentti. <http://www.kommentti.fi/kolumnit/kun-l%C3%A4%C3%A4ke-ei-toimi-voidaanko-syyllist%C3%A4%C3%A4-potilasta-nuorten-syrj%C3%A4ytymiseen-monia-syit%C3%A4>. (Viitattu 9.1.2013.)

Kiilakoski, T. 2012. Sama kategoria, eri elämäntilanteet. Nuorisotutkimuksen verkkokanava Kommentti.

<http://www.kommentti.fi/kolumnit/sama-kategoria-eriel%C3%A4m%C3%A4ntilanteet>. (Viitattu 9.1.2012.)

Komonen, K. 2001. Koulutusyhteiskunnan marginaalissa? Ammatillisen koulutuksen keskeyttäneiden nuorten yhteiskunnallinen osallisuus. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.

Kortteinen, M. & Elovainio, M. 2012. Millä tavoin huono-osaisuus periytyy? Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisotutkimusseura. Helsinki: Hakapaino. 153–167.

Kuronen, I. 2010. Peruskoulusta elämäkouluun. Ammatillisesta koulutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten tarinoita peruskoulusuhteesta ja elämänkulusta peruskoulun jälkeen. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Käyhkö, M. 2006. Siivoojaksi oppimassa. Etnografinen tutkimus työläistyöstä puhdistuspalvelualan koulutuksessa. Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.

Myllyniemi, S. 2012. Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisotutkimusseura. Helsinki: Hakapaino.

Myrskylä, P. 2011. Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 12/2011.
http://www.tem.fi/files/29457/TEM_12_2011_netti.pdf

Lähteenmaa, J. 2011. Nuoret työttömät ja yliviritetty toimijuus. Nuorisotutkimus 29 (4): 47–60.

Pohjola, A. 2001. Nuorten myyttinen ongelmallisuus. Teoksessa Minna Suutari (toim.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisotutkimusseura, 187–204.

Rimpelä, M. 2012. Ennaltaehkäisevän hyvinvointityön merkitys syrjäytymisen ehkäisemiseen: poikkihallinnollisen yhteistyön merkitys. Seminaarialustus Itä-Suomen ohjauksen koulutuspäivillä, Pieksämäki 15–16.2012.

Rinne, R. & Järvinen, T. 2010. Suomalaisen koulutuspolitiikan muutos ja nuorten syrjäytyminen. Teoksessa Anneli Eteläpelto, Tuula Heiskanen & Kaija Collin (toim.) Valta ja toimijuus aikuiskasvatuksessa. Aikuiskasvatuksen vuosikirja. Vantaa: Hansaprint, 77–106.

Souto, A-M. 2011. Arkipäivän rasismi koulussa. Etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsuhteista. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Vanttaja, M. 2011. Pakkohaku toimii huonosti. Kasvatus ja aika 5(1):61–61.

www.ely-keskus.fi/fi/ELYkeskukset/pohjoiskarjalanely/Documents/kutsuNYT.pdf

www.nuorisotakuu.fi.

www.pkky.fi/avoinammattiopisto

MATTO- JA MAITOLAITUREILLA

Hylkysyrjän nuoret ja vapaa-ajan ongelma

Päivi Harinen

Johdanto: Maaseudun rauhaa?

Tässä artikkelissa matkataan Hylkysyrjäksi nimitetyille itäsuomalaiselle harvaan asutulle maaseudulle.¹ Hylkysyrjä liitettiin muutaman vuoden takaisessa kuntaliitoksessa osaksi keskisuurta Maakuntakeskukseksi tässä nimettyä kaupunkia. Vielä 1960-luvulla Hylkysyrjä oli vilkas kylä kouluineen, kauppoineen, lentopallojoukkueineen ja työväentaloineen, mutta 1970-luvun rakennemuutos vei mukanaan valtaosan sen aktiivi-ikäisistä asukkaista. Nyt kylän asujaimisto koostuu muutamasta eläkeikäisestä ihmisestä ja joistakin lapsiperheistä sekä yhdestä maalle muuttaneesta nuorestarparista. Kylän väestön suhteellinen ikäjakauma noudattaa – kenties hieman yllättäenkin – kokomaan suhteellista jakaumaa (ks. Väyrynen 2012, 9), mutta koska väkeä on vähän, myös nuoria on vähän.

¹ Artikkelin on osa *Reunamerkintöjä Hylkysyrjästä* -tutkimushanketta¹, joka kertoo elinoloista paikkakunnilla, joista on pitkä matka kaikkialle. Hankkeen tavoitteena on analysoida arkielämän eri osa-alueiden (sosiaalinen osallistuminen, koulutus, työ, ihmissuhteet) näkökulmista, minkälaiseksi elämä unelmineen, mahdollisuksineen ja mahdottomuuksineen muotoutuu alueella, jota voi kutsua yhteiskunnalliseksi kaksoisperiferiaksi: monien ongelmien kattamalla maantieteellisellä reuna-alueella (Itä- ja Pohjois-Suomessa) ja sen harvaan asutun maaseudun vähäväkisissä kylissä. Reuna-alueiden ongelmat kiteytyvät erityisesti väestön ikärakenteen vanhenemiseen, palvelujen saatavuuden jatkuvaan heikkenemiseen ja pitkien välimatkojen tuottamiin arkisiin toimintavaikkeuksiin (Lehtola 2008, 21-25; Harinen & Souto 2010; ks. myös Aluehallintovirastojen keskeiset arviot...2011, 11-12, 45; Harinen 2012). Artikkelin nuoret asuvat itäisen Suomen reuna-alueiden pikkukylissä, joista on luotu analyttinen tyyppikylä, jota kutsutaan tutkimushankkeessa Hylkysyrjäksi. Tyyppikylälle annettu pseudonimi saattaa ensilukemalta vaikuttaa tyyliä ja ankealta, mutta se sisältää myös hyväntahtoista ironiaa, jonka tavoitteena on herättää nuorisotutkimuksen mielenkiintoa myös alueisiin, joista valtavirtatutkimus tänään pitkälti vaikenee.

Ajassa vallitseva säästöihin ja keskittämiseen nojaava yhteiskuntapolitiikka jatkaa 1970-luvulla alkanutta Hylkysyrjän tyhjentämistä asukkaista ja palveluista (Aluehallintovirastojen keskeiset arviot...2011), mikä on omiaan vaikuttamaan erityisesti nuorten ja nuorten aikuisten kotipaikkamielikuviin ja tulevaisuuden suunnitelmiin. Monet reuna-alueiden nuoret joko joutuvat lähtemään tai lähtevät vapaaehtoisesti kotikylistään heti kynnelle kyettyään. He, jotka jäävät Hylkysyrjän tapaisiin kyliin suunnittelemaan tulevaisuuttaan, joutuvat puolestaan perustelemaan monesti eriskummallisena pidettyä valintaansa. Useimmiten nuorten poislähtemisen syy on koulunkäynti: Hylkysyrjän nuorten mahdollisuudet osallistua toisen asteen koulutukseen kotoa käsin ovat varsin rajalliset (Harinen 2012; Väyrynen 2012, 11-12).

Hylkysyrjässä asuvien nuorten kohdalla on syytä muistaa, että ”keskellä-eimitään” asuminen ei yleensä ole heidän oma valintansa (vrt. Väyrynen 2012, 6). Kylän asukkaiden kohdalla huomionarvoista on myös se, että he tulevat tilastoiduiksi ja monesti myös kohdelluiksi keskisuuren kaupungin asukkaiksi, joiden oletetaan saavan nauttia monenlaisista keskisuuren kaupungin palveluista. Käytännössä he kuitenkin asuvat kaukana palvelutarjonnasta, ja erityisesti alaikäisten ja ajokortittomien nuorten pääsy tarjonnan piiriin on vaikeaa.

Hylkysyrjästä, jonka perheissä asuu vielä muutama nuori, kertyy matkaa Maakuntakeskukseen noin 60 kilometriä. Lähimpään peruskouluun on matkaa kolmisenkymmentä kilometriä, mutta toisen asteen koulutusta ei ole tarjolla Maakuntakeskusta lähempänä. Tätä artikkelia vasten haastatellut nuoret ovat yläkouluikäisiä ja käyvät kouluun ”kirkolla”, entisessä kuntakeskuksessa. Koulukyyti poimii heidät aamuisin puoli kahdeksalta tien poskessa seisovalta maitolaiturilta ja palauttaa heidät samaan paikkaan iltapäivällä.

Maitolaiturille nuoret matkaavat lumettomana aikana polkupyörillä ja talvela jonkun avuliaan tai joutavan aikuisen kyydissä.

Hylkysyrjän nuorten pitkiä koulumatkoja on tarkasteltu artikkelissa ”*Mennään bussilla – Pitkä koulumatka nuorten vapaa-ajan puitteistajana*”, joka on julkaistu vuoden 2012 Nuorten elinolot -vuosikirjassa (Harinen 2012)². Käsillä olevassa artikkelissa pääpaino on Hylkysyrjän vapaa-ajanviettotarjonnassa ja nuorten mahdollisuuksissa harrastaa ja viettää vapaa-aikaa yhdessä ikäistensä kanssa. Tarkastelun kontekstuaalisena lähtökohtana ovat näkemys ja tietämys Hylkysyrjästä asuinseutuna, josta on pitkä matka kaikkeen nuoria varten organisoituun toimintaan ja jossa nuorten vertaisryhmät (esimerkiksi harrastusryhmät, urheilujoukkueet yms.) ovat vähäväkisiä ja hajallaan asuvia. Artikkelin taustalla on nuorisopoliittinen näkemys siitä, että kaikilla nuorilla tulisi kuitenkin heidän niin halutessaan olla yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua yhteiseen harrastustoimintaan ja saada kasvaa osana merkitykselliseksi koettuja vertaisryhmiä ja -suhteita. Nuorten maailmassa vapaa-aika sosiaalisine suhteineen on usein paljon tärkeämmäksi koettu toiminnan, osallisuuden ja oppimisen areena kuin muut merkitykselliset elämänkentät. (ks. esim. Harinen ym. 2009; Väyrynen 2012, 5, 32). Nuoren vapaa-aika on myös asia, joka on jo vuosikymmenten ajan ollut erityisen aikuishuolen kohteena – ”ongelma”, jolla on perusteltu esimerkiksi nuorisotyön merkitys ja merkityksellisyys.

Artikkeli perustuu hylkysyrjäläisnuorten parissa toteutettuun ryhmähaastatteluun, johon osallistui kuusi nuorta – käytännössä kaikki Hylkysyrjän ylä-

² Tämän artikkelin Hylkysyrjä sijoittuu periferiakartalla vähän eri kohtaan kuin Nuorten elinolot -vuosikirjassa 2012 kuvattu Hylkysyrjä, ja sen vuoksi näissä kahdessa artikkelissa kuvatut välimatkat ja nuorten määrät ovat hieman erilaisia. Hylkysyrjä-pseudonyymien yksi tarkoitus on vähäväkisten kylien nuorten anonymiteetin takaaminen, siksi samaa pseudonyymia kuljetetaan syrjäkylästä toiseen.

kouluikäiset asukkaat ja yksi heidän ystävänsä, jonka koti sijaitsee vielä kauempana Maakuntakeskuksesta, tosin toisen kunnan alueella. Haastatteluun osallistui kaksi poikaa ja neljä tyttöä, joiden iät vaihtelivat 13 ja 16 vuoden välillä³. Haastattelu tehtiin ”kirkolla” syksyllä 2012, pienessä pizzeriassa, johon pojat saapuivat mopoilla ja tytöt kuka mitenkään. Haastattelutilanteessa keskusteltiin ensisijaisesti nuorten vapaa-ajanviettotavoista ja -paikoista sekä heidän tulevaisuudensuunnitelmistaan – tosin keskustelu ruokailun lomassa tahtoi poukkoilla muihinkin nuorten kannalta tärkeisiin asioihin. Ilmeisesti puskaradion välittämä tieto tapaamisestamme oli kiirinyt ”kirkolla”, koska jonkun ajan kuluessa pizzerian piha-alueella alkoi pyöriä kuudesta pojasta koostunut mopoilijakaarti. Nämä pojat eivät kuitenkaan osallistuneet haastatteluruokailuumme.

Artikkeli rakentuu siten, että Hylkysyrjän esittelyn jälkeen luodaan katsaus niihin vapaa-ajanviettopoihin ja -paikkoihin, joihin Hylkysyrjän nuorilla oman kertomansa mukaan on haluja ja/tai mahdollisuuksia. Kouluikäisissä vietettyä yhteistä aikaa on tarkasteltu muualla (Harinen 2012), joten se sivutetaan tässä, sen keskeisestä sosiaalisesta ja ajankäytöllisestä merkityksestä huolimatta. Tämän jälkeen pohditaan nuorten kanssa käydyn keskustelun synnyttämää näkemystä siitä, kuinka maantieteellisillä reuna-alueilla eläminen nostaa omalla tavallaan esiin kysymykset yhteiskuntaluokan ja sukupuolen eriarvoistavista vaikutuksista. Artikkelin päättää nuorisopoliittinen puheenvuoro, jossa penätään positiivista erityiskohtelua maamme harvaanasuttujen reuna-alueiden nuorille.

³ Nuorten koteihin lähetettiin kirjelappuset, joissa kerrottiin tutkimushaastattelusta. Kaikki nuoret saivat vanhemmiltaan luvan osallistua haastatteluun.

Maailma on muualla?

Maaseudulla maitolaiturit – tai maitolavat – ovat perinteisesti olleet tärkeitä nuorten kokoontumispaikkoja (ks. esim. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Maitolaituri>). Ne ovat sijainneet keskellä kylää ja yleensä ”ison tien” varressa. Vaikka maitolaitureita ei enää ole yhtä tiheässä kuin ennen, ne ovat edelleen paikkoja, joihin Hylkysyrjän nuoret kokoontuvat ja josta lähdetään tarpeen vaatiessa ja kyytien salliessa ”kirkolle”. Yleinen näky Hylkysyrjässä onkin nuorten polkupyörillä reunustettu maitolaituri, joka kertoo siitä, että on lähdetty yhdessä jonnekin - joko kouluun, Maakuntakeskukseen shoppailemaan ja hengaillemaan (ainakin jos on lapsilisäpäivä) tai ”kirkolle” katsomaan, josko siellä tapahtuisi jotain tai törmäisi kavereihin. Tämä on kuitenkin onnistunut vain, jos autottomille nuorille on ollut tarjolla menevä ja takaisin tuleva kyyti.

Päivi: Mites sie Rosa sit, sie asut aika syrjässä, miten pääset vaikka jonkun luokkakaverin luo jos teillä on jottain, vaikka koulun jälkeen taikka viikonloppuna?

Rosa: No, en mitenkään oikeestaan, ainut jos äiti lähtee kuskamaan tai joku muu on menossa just sammaan aikaan.

Päivi: No lähtekö äiti?

Rosa: Joskus lähtöö, ei tietenkkään aina.

Nuorten vapaa-ajanviettoa analysoitaessa on tapana erottaa toisistaan yhtäältä organisoitu ja aikuisohjattu toiminta (”harrastukset”) ja toisaalta nuorten itse ottama ja tekemä, spontaani ja aikuisohjauksen ulkopuolella tapahtuva yhteydenpito ja yhdessä oleminen. Hengailu- tai katukulttuuriksi kutsutun spontaanin yhteen kokoontumisen merkitystä on nuorisotutkimuksessa perusteltu muun muassa sillä, että nuorille on tärkeää olla siellä, missä hetkenä

minä hyvänsä saattaa tapahtua jotain paikallisessa nuorisokulttuurisessa kehityksessä merkityksellistä – jotain, josta ”kaikki” pian puhuvat ja jossa on ehdottomasti oltava läsnä (Bergman & Egrem 1992). Myös Hylkysyrjässä tiedotetaan hengailun sosiaalinen merkitys ja se paine, joka liittyy nuorisokulttuurisesti tärkeissä tapahtumissa mukana olemiseen.

Hengailu on toimintaa (tai oikeastaan anti-toimintaa, ks. esim. Keskinen ym. 2011), joka usein tapahtuu aikuisten seurannan ulottumattomissa. Hylkysyrjän nuorten hengailuverkosto kutoutuu kasaan ”kirkolla”, kaukana Hylkysyrjästä. Aina tilaisuuden tullen Hylkysyrjästäkin kuitenkin pyritään pääsemään mukaan yläkoululaisten vapaa-ajan rinkeihin. Talvella hylkysyrjäläisnuorten hengailumahdollisuudet kapenevat miltei olemattomiksi, mutta lämpiminä vuodenaikoina erityisesti kylän keskustan liepeillä sijaitseva ranta mattolaitureineen tarjoaa tilan vapaalle yhdessä olemiselle ja mahdollisuuden päästä pois aikuisten silmistä. Tieto siitä, että nyt on aika kokoontua yhteen, tuntuu liikkuvan nuorten keskuudessa jotenkin salaperäisesti, joskus miltei telepaattisesti. Pääsy spontaaneihin ”istuntoihin” on helpompaa kaukana keskustoista asuville pojille kuin tytöille, joilla ei välttämättä ole mopoilun mahdollistamaa liikkumatilaa (vrt. esim. Nikoskinen 2011).

Päivi: No missäs työ sitten kirkolla pyöritte?

Kerkko: No, venesatoksen (=sataman) takana, siellon piilossa semmonen.. ilmeisesti vähän laitton ja lahokii mattolaituri, siellä... kesällä ainakii, siiton hyvä hyppiä uimaankii, siellä istuttaan ja ihmetellään.

Päivi: Mites työ sitten tiiätte et nyt pittää mennä satikseen? Et nyt siellon porukkaa? Paatteko työ vaikka facebookiin viestin vai miten?

Kerkko: Eei... en mie ainakkaan facebookia semmosseen käytä, saatan tekstarin laittoa kaverille tai soittaa jotta nähhään siellä tai

ässän (S-market) pihalla vaikka. Tai sit jotenki vaan ajellaan ja kaitellaan et oisko joku jossain. Ne vaan tulloo aina jostakii. Ku ajellaan ympäriinsä.

Hylkysyrjän nuorille tarjolla olevaa, ”annettua” (ks. Määttä & Tolonen 2011) vapaa-ajan toimintaa ovat koulun tiloissa tai ympäristössä järjestetyt lentopalloharjoitukset, lupa käyttää koulun ulkoliikuntakenttää esimerkiksi pesäpallon pelaamiseen ja seurakunnan pienten lasten kerhojen vetäminen. Koulun yhteydessä on muutamana iltana viikossa avoinna oleva nuorisotalo bändiharjoitustiloineen, mutta kaikkiin näihin on Hylkysyrjän perukoilta matkaa kolmisenkymmentä kilometriä. Haastattelemani hylkysyrjäläisnuoret puhuivat näistä niukoista ja perinteisen tuntuisista harrastusmahdollisuuksista asioina, jotka eivät kosketa heitä – juttelussamme ne kerrottiin minulle erilaisina havaintoina, joita oli tehty muiden nuorten tekemisistä.

Päivi: No onks täällä mitään semmosta missä ois ohjaajat mukana, sellasta säännöllistä jotain...?

Eetu: No on tuolla koululla jotkut pelannu lentopalloo...

Kerkko: Ja sit joskus mie oon nähny, eikö ollukkii, kun jotkut oli pellaamassa pesäpalloo tuossa koulun pihalla, siinähan on älytömän iso kenttä, niin oli omilla vehkeillään pesäpalloo, toivat mailat sun muut. Ja sit on se kerhotoiminta tietenkii.

Päivi: Ai onks teille jottain kerhoja? Koululla? Opetko pittää?

Rosa: Ei kun siis meidän ikäset pittää kerhoja ...

Kerkko: ...alaluokkalaisille...

Päivi: ...alakoululaisille?

Rosa: Nii.

Kerkko: Mut ne ei kai oo koulun, ne on jottain seurakunnan juttuja. Ja sit niille meidän ikäsille maksetaan siitä jottain kun ne pittää

niitä kerhoja. Ja oon mie, joskus kun oon ajanu tuosta Noken (=nuorisotalo) ohi nii kuullu sieltä bändikämpästä jottain soitto.

Miina: Olihan täällä ne yhet, Vatanen ja Sisso, nehän soitti tosi hyvin mut se bändi tais hajota.

Paitsi välimatka, hylkysyrjäläisnuorten ikä asettaa omat rajoitteensa toimintoihin osallistumiseen ja tiloihin pääsyyn, sekä virallisina rajoituksina että epävirallisina käsityksinä siitä, että ollaan johonkin asiaan liian vanhoja tai liian nuoria:

Jonna: Siis ne kerhot on pienemmille (...) onhan meillä sit tuo yks baari mut siellä käy vaan aikuiset. Sinne ei kait muut piäsekkään.

Päivi: No onks mittään mitä työ halluisitte tehä, mikä kiinnostas?

Miina: Minnuu kiinnostas valokuvvaus, mie sain porukoilta järjestelmäkameran lahjaks.

Päivi: Onks jottain kursseja jossa sitä vois oppia? Sitä kamera-asiaa? Vaikka seutuopistolla?

Miina: On semmonen.

Päivi: No meinaatko osallistuu siihen?

Miina: E..en mie, siellä kuitenkin vaan jottain aikuisia sit on.

Kerkko: Myö joskus videokuvattiin tuolla rannassa ku käyttiin uimassa, hypittiin vetteen. Ihan vaan ite kuvattiin. Ja joskus jos tapahtu jottain niin kuvattiin. Mut ei mittään semmosta käsikirjoitettu, suunniteltu.

Globaali, urbaani nuorisokulttuuri vyöryy nuorten arkeen ja tekemiseen monella tasolla – esimerkiksi uusissa liikuntamuodoissa, joista on tullut suosittuja kaupunkilaisnuorten itse tehdyn vapaa-ajan sisältöjä (ks. esim. Rannikko & Liikanen 2013). Usein näiden uusien asioiden harrastaminen vaatii kuitenkin jonkinlaista tiiviisti rakennettua ympäristöä, joka mahdollistaa nuorten itsen-

sä luoman spontaanin tilankäytön. Hylkysyrjässä ei ole asvalttia, jolla skeitata eikä tiiliseiniä tai kaiteita parkouria varten, ja ”kirkolla” sijaitseva, jossain skeittausmuodin aiemmassa aallossa rakennettu skeittiramppikin on päässyt pahasti pusikoitumaan. Jos taas puhutaan ohjatusta liikunnasta, Hylkysyrjässä puuttuvat nuoria kiehtovia uusia lajeja hallitsevat ohjaajat.

Päivi: No mites, pystyyks täällä harrastamaan jottain semmosia uusia asioita, breakdancee, parkouria, bleidausta? Mie oon joskus nähny skeittareita tuossa K-kaupan pihassa...

Kerkko: Ne on vanhempia, aikuisia. Ei täällä oo mejän ikäsiä skeittareita. Koulun takana on pusikossa yks räjähtäny skeittiramppi.

Eetu: Se on ollu siellä samannäkösenä niin pitkään kun mie muistan... ainaki kymmenen vuotta. (...) Mie harrastin breakdancee jossain vaiheessa mut sitä piti harrastaa kaupungissa. Esimerkiks mejän koulun jumppasalin lattia on liian pehmee, siinä ei voi, ei tiälloo tiloja. Enkä ennää harrasta kaupungissakkaa kun se ohjaaja muutti pois, se oli joku meksikolainen.

Hylkysyrjän harrastusmahdollisuudet – lentopallo, pesäpallo omilla välineillä ja seurakunnan lastenkerhojen ohjaaminen – eivät vetävydessään ole ehkä sitä, mitä nuoret haluaisivat tehdä ja mitä he tietävät muiden tekevän. Globaali, urbaani nuorisokulttuuri ja sitä ruokkiva tietoisuusteollisuus ovat läsnä myös Hylkysyrjän nuorten maailmassa – tosin enemmän haaveina ja kuvina kuin todellisina toimimisen areenoina. Youtube, facebook, irc galleria ja muut sosiaalisen median ikkunat näyttävät nuorille maailman, joka on muualla kuin Hylkysyrjässä. Yhtäältä sosiaalinen media avartaa heidän toiminta- ja keskusteluavaruuttaan mahdollistaen ainakin virtuaalisen läsnäolon jossakin Hylkysyrjää suuremmassa, mutta toisaalta se saa aikaan myös turhautumista muistuttaessaan syrjäseutujen köyhyydestä suhteessa suuren maailman mahdollisuuksiin.

Jonna: Mie ainakkii muutan pois Hylkysyrjästä heti kun mahdollista. Kuhan pääsen yläkoulusta.

Päivi: Miks? Eiks sielloo kiva assuu? Tai täällä kirkolla?

Jonna: Ei täällä oo mittään.

Rosa: Ei mittään.

Taustat etusijalle

Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli sosiaalisia eroja ja jakoja ylläpitävinä rakenteina on nostettu viime vuosina monella eri tavalla yhteiskuntatieteellisen – myös nuorisotutkimuksellisen – analyysin ja keskustelun kohteiksi. Sen sijaan urbaanin nuorisotutkimuksen esiinmarssi on kääntänyt analyyttistä katsetta pois alueellisuuteen ja maantieteelliseen perifeerisyyteen kiinnittyvistä elämänolosuhteista ja -valinnoista. Vuonna 2004 julkaistiin nuorten hyvinvoinnin alueellisia ulottuvuuksia tarkasteleva kirja ”*Samaan aikaan toisaalla*” (Paju 2004), mutta pääasiassa nuorten ympärillä vellova syrjäytymiskeskustelu ei ole kiinnittänyt huomiota sellaisiin hyvin konkreettisiin asioihin kuin kilometreihin ja välimatkoihin (ks. Harinen 2012).

Hylkysyrjälaisnuorten kanssa käyty ryhmäkeskustelu kehottaa kiinnittämään huomiota sekä pitkien välimatkojen konkreettisiin seuraamuksiin että intersektionaalisuudeksi kutsuttuun rakenteellisten jakojen toisiinsa limittymiseen ja tämän limittymisen reaalisiin, elämässä todeksi elettyihin vaikutuksiin (ks. esim. http://www.minna.fi/web/guest/tasa-arvon-perusanasto_artikkeli). Reuna-alueellisuus elämänraamina korostaa, kenties hieman yllättäenkin, perinteisten yhteiskuntatieteellisten ”taustamuuttujien” eriarvoistavaa voimaa.

Jos hylkysyrjäläinen nuori haluaa osallistua yhteiseen toimintaan ja liikkua siellä, missä muutkin, hänen saatavillaan on oltava jonkinlainen kulkuneuvo (ks. myös Harinen 2012). Vaikka mopoilu alkaa kaupungeissa olla samalla tavalla sekä tyttöjen että poikien harrastus (ks. esim. Nikoskinen 2011), Hylkysyrjässä mopot (ja kevytmoottoripyörät) ovat ensisijaisesti poikien käytössä olevia kulkuvälineitä. Tämä sukupuoliero johtaa väijäämättä myös siihen, että poikien liikkumatila on laajempi kuin tyttöjen vastaava – ellei tyttö sitten satu olemaan mopoilijapojan tyttöystävä. Poikien mahdollisuudet liikkua ja osallistua ikäistensä rientoihin saattavat olla jossain yhteydessä siihen, että heidän näkemyksensä Hylkysyrjässä asumisesta tulivat haastatteluruokailusamme esiin paljon myönteisempinä kuin tyttöjen.

Jonna: Mie ainakkii muutan pois Hylkysyrjästä heti kun mahdollista. Kuhan pääsen yläkoulusta.

Päivi: Miks? Eiks sielloo kiva assuu? Tai täällä kirkolla?

Jonna: Ei täällä oo mittään.

Rosa: Ei mittään.

Kerkko: No mie oon semmonen, liikun paljon, ajelen (kevarilla) joka paikassa. Mie kyllä viihyn. Saattaa olla että, ja varmasti lähenkii koulun jälkeen vähäks aikaa muualla asumaan, halluun mie kuitenkin assuu ja nähä muutakii. Mut sit mie tuun tänne takasi tai johonki pieneen paikkaan muutan asumaan, mie en oikein viihy niissä betonihelveteissä.

Jos nuori asuu keskuksessa, jossa kaikki on lähellä, yhteiseen toimintaan osallistuminen ei viime kädessä ole ainakaan kokonaan kiinni sellaisista asioista kuin perheen varallisuudesta, autojen lukumäärästä ja niin edelleen. Hylkysyrjässä nuoren vanhempien sosioekonominen asema tulee kuitenkin näkyväksi siinä, miten laajat ja monipuoliset mahdollisuudet nuorilla on päästä tekemään sekä opiskeluunsa että vapaa-ajanviettoonsa liittyviä valintoja. Au-

tonomisissa professioammateissa työskentelevät vanhemmat voivat usein esimerkiksi säädellä omia aikataulujaan sopimaan lasten aikatauluihin ja tavallisesti myös suhtautuvat myönteisesti siihen, että lasten mahdollisuuksia opiskella ja harrastaa tuetaan kaikin tavoin (esim. Käyhkö 2011).

Hylkysyrjän väki on etupäässä vähän kouluttautunutta – mikä ilmeisesti johtuu siitä, että korkeasti koulutetuille asiantuntijoille ei Hylkysyrjässä tai sen ympäristöpaikkakunnilla ole työpaikkoja. Tilastollisesti tarkasteltuna väki on myös suomalaisessa mittakaavassa suhteellisen pienituloista ja jopa köyhyyttä periyttävää (ks. Väyrynen 2012, 19-20, 37). Ryhmähaastatteluumme osallistui kuitenkin yksi poika, jonka korkeakoulutetut vanhemmat käyvät töissä maakuntakeskuksessa ja joka itse on näin pystynyt sekä valitsemaan oman opinahjonsa että liikkumaan vapaa-aikanaan muita hylkysyrjäläisnuoria vapaammin, koska ei ole ollut kahlittu valmiiksi aikataulutettuihin kyytimahdollisuuksiin.

Eetu: Miun äiti opiskeli yliopistossa, se on joku taloustieteilijä, vai olisko se ollu ammattikorkeakoulu, ei kun yliopisto. Se käy kaupungissa töissä ja voi mennä töihin vähän omaan tahtiinsa, mie pääsen sit sen kyydissä, se voi aamulla kyytsätä miut kouluun ja sit iltapäivällä pois. Yllesä onnistuu. Siks mie ajattelin että voisin käyvä koulua kaupungissa. Sais uusia kavereita ja kaikkee.

Ulkopuolisiksi ja syrjään jäävien nuorten vanhempien koulutuksella mitattu kulttuurinen pääoma (Bourdieu 1984) on usein niukkaa – toisin kuin nuorilla, joiden perheissä on rahkeita ja resursseja, symbolista ja materiaalista pääomaa (Myrskylä 2011, 9-18; ks. Väyrynen 2012, 15, 37.) Haastattelemini hylkysyrjäläisnuorten kohdalla nämä pääomat tai vajeet niissä konkretisoituvat

erityisellä tavalla myös välimatkakysymyksissä: jos perheellä ei ole autoa (tai kahta autoa) ja kuljetushalukkaita autoiluikäisiä, alaikäisen nuoren mahdollisuudet päästä ”kirkolla” tapahtuvaan formaaliin ja ohjattuun tai informaaliin, hengailuun perustuvaan, vapaa-ajan toimintaan kapenevat huomattavasti.

Vaikka ajatus vapaa-ajan kasvattavasta voimasta kiteytyy usein organisoi- tuun ja aikuisohjattuun harrastustoimintaan. Nuorten vapaa-aikaa ja sen merkitystä tarkastelleet aikalaisanalyysit ovat korostaneet myös jo tämän ar- tikkelin edellisessäkin alaluvussa sivutun informaalin yhdessäolon, hengai- lun ja ”nojailun” merkitystä keskeisenä nuorten yhteen kokoamisen element- tinä (esim. Harinen 2005; Harinen ym. 2009; Kankkunen ym. 2010; Keskinen ym. 2011). Analyysien empiirisenä kontekstina on yleensä ollut kaupunki katuineen ja muine julkisine tiloineen (esim. ostareineen). Nuorten spontaanit kokoontumiset kaupungin julkiseen tilaan käyvät keskustoissa asuvilta nuo- rilta helposti, mutta kaikkeen tähän tärkeään osallistuminen vaatii hylkysyr- jäläisnuorilta sekä ylimääräistä vaivaa että kyytiaikatauluihin taipumista – ja rahaakin on oltava, että saa ostettua bussilipun kaupunkiin ja takaisin.

Päivi: No käytteks työ kaupungissa sitten

Rosa: Jos on rahhaa... lapsilisäpäivinä.

Päivi: Saatteks työ käyttää...?

Jonna: Myö saahaan lapsilisät omalle tilille ja...

Meri: ...sit voijaan ostaa...

Päivi: Paljonko ne nyt on ne lapsilisät? Paljonko työ saatte?

Kerkko: Se riippuu, se riippuu montako lasta on, ekasta se on jot- tain satasen ja sit muista vähän enemmän.

Eetu: Mie en saa, ne mennee pankkiin säästötilille ja mie saan ne kun täytän kaheksantoista.

Päivi: No mitä meinaat sit ostaa?

Eetu: En tiiä, käytän varmaan opiskeluun, asumiseen. Ehkä.

Päivi: No mitäs sit kaupungissa kun on lapslisät? Käytte kauppoissa?

Meri: Nii, shoppaillaan ja käyvään kavereitten luona. Ja sit pittää tulla viimestään vartin yli ysin lintissä pois, se on viimeinen. Paitsi lauantaina, kun ei tuu muuta kun se kuuvan juna.

Hylkysyrjässä joudutaan kuitenkin usein antautumaan yllättävien tapahtumien edessä (ks. myös Harinen 2012). Joskus sellainenkin, jonka kyyti- ja muut arjen sujumiseen liittyvät asiat ovat periaatteessa kunnossa ja perheen tuki vankkumatonta, joutuu taipumaan ankarien olosuhteiden vaatimuksiin:

Eetu: Muutamana aamuna kun mejän toinen auto oli rikki ja iskä oli reissussa toisella, mie jouvuin kävelemään maitolaiturille että kerkesin kouluun, se lintti lähti puol kaheksalta siitä.

Päivi: Miten pitkän matkan kävelit?

Eetu: Neljä kilometriä.

Erityisiä nuoria?

Hylkysyrjä-hankkeemme⁴ alkoi vuonna 2011, ja se on herättänyt laajaa kiinnostusta sekä erilaisissa seminaariyleisöissä että mediassa. Myös päättäjät ovat kuulleet asiasta ja meihin tutkijoihin on oltu yhteydessä eduskuntaa myöten. Mikään taho ei kuitenkaan ole suostunut rahoittamaan hanketta, joten tutkimusta tehdään tutkijoiden puhdetyönä. Sitä kuitenkin tehdään,

⁴ Tutkimushankkeen tutkijat: KM Terhi Halonen, YTT Päivi Harinen, KM Leila Hurmalainen, FT Esko Hartikainen, KTK Milka Lampela, KTK Elina Moilanen, HTM Sirja Möttönen ja YTM Irene Pieviläinen. Tutkimuksen painopisteitä ovat Hylkysyrjän tyhjenemisen historiallinen kehitys, opiskelu, opettaminen ja oppilaanohjaus Hylkysyrjäkontekstissa, nuorten vapaa-ajanviettomahdollisuudet ja -tavat sekä nuorten hylkysyrjäikäsaikuisen työmarkkinakansalaisuus.

koska se nähdään nuorisopoliittisesti tärkeää tietoa tuottavana yrityksenä. Kuten esimerkiksi Riikka Väyrynen (2012, 38) on todennut, ”nuorten syrjäytymistä koskeva keskustelu tarvitsee rekisteri- ja kyselytutkimusten tuottaman tiedon rinnalle nuorten omia kokemuksia yhteiskunnasta ja heidän toimijuudestaan siinä”. Erityisen tärkeää tämä on Hylkysyrjän nuorten tapauksessa: heitä on niin vähän, että he hukkuvat tilastoihin, joissa heidät luokitellaan keskisuuren kaupungin asukkaiksi ja asiakkaiksi. Suomalaisen valtaviir-tanuorisotutkimuksen keskittyminen urbaanin nuorisokulttuurin kehikkoon ja alueellisesti Helsinki-Tampere-akselille on omiaan syrjäyttämään itäsuomalaisia hylkysyrjäläisnuoria entisestään. Paikallinen tieto nuorten elämästä on tärkeää ja aina paikallista: vertaileva tieto nuorten arjesta esimerkiksi kuntien välillä on ongelmallista, karkeaa ja oikaisevaa (mt., 7). Hylkysyrjän paikallisen tiedon kokoaminen on kuitenkin haasteellista ja vaatii tutkijoita jalkautumaan matkojen päähän (Harinen 2012).

Hylkysyrjän palvelutarjonta on olematonta, ja syrjään jäämisen välttämiseksi nuoret joutuvat lähtemään sieltä melkoisen varhaisessa iässä. Valmius jättää kotikylä nuorella iällä vaatii monenlaisia kulttuurisia, sosiaalisia ja kommunikatiivisia kompetensseja (Harinen & Souto 2010; ks. Väyrynen 2012, 13). Mikäli saksalaiseen pedagogiin Thomas Zieheen (1991) on uskominen, aikalaisnuorilla näiden kompetenssien kehittämisessä koulu- ja kotiympäristöt ovat menettäneet ylivaltaansa suhteessa siihen vertaissosiaalisuuteen, jota luodaan ja ylläpidetään erilaisissa vapaa-ajan toiminnoissa, ohjatussa tai itse tehdyssä (Määttä & Tolonen 2011)⁵. Tässä suhteessa Hylkysyrjässä ollaan lapsipuolen asemassa: vapaa-ajan vertaistoimintaan osallistuminen edellyttää

⁵ Sekä perhetaustan että koulutuksen merkitystä nuorten elämänkulun rakenteellisena raamittajana ja ennustajana on edelleen vaikea kieltää tai sivuuttaa, mikä käy ilmi tästäkin analyysistä. Kodin ja koulun kasvatukselliset, kokemukseen ja merkityksenantoon liittyvät ulottuvuudet ovat kuitenkin muuttuneet: tärkeiksi koetut asiat ja esimerkiksi itsetuntoon kiinnittyvät psykologiset kysymykset määrittävät tänään nuorten maailmassa jossakin muualla kuin perinteisissä kasvatustilanteissa. (ks. esim. Ziehe 1991).

syryjäseudun nuorilta usein moninkertaista vaivannäköä. He joutuvat myös luopumaan monesta asiasta – tai ovat oppineet olemaan haluamatta mitään erityistä. Tämän artikkelin aineistossa tämä vähään tai olemattomaan tyytyminen näkyy erityisesti tutkimushaastatteluun osallistuneiden tyttöjen luontevantuntuudessa suhtautumisessa ”ei-minkään-tekemiseen keskellä ei-mitään” (vrt. Harinen ym. 2010).

Yläkouluikäiset nuoret ovat tiettyä elämänvaihetta eläviä ja vahvasti kokevia persoonia. He ovat myös kuntiensa nuorisotoimen asiakkaita erityisesti silloin, kun puhutaan vapaa-ajantoiminnasta tai harrastusmahdollisuuksista. Kuntatasolle onkin säilytetty paljon vastuuta asukkaiden ja asiakkaiden tarpeisiin vastaamisesta. Tätä on perusteltu muun muassa sillä, että kuntatasolla tunnetaan hyvin asukkaiden tarpeet ja että niihin näin osataan vastata jonkinlaisella täsmäotteella (Möttönen 2010, 205-207; ks. Väyrynen 2012, 6). Kuntakokojen kasvaessa ja palvelujen sekä virastojen keskittyessä yhä tiuhemmin keskuskaupunkeihin on kuitenkin syytä pysähtyä kysymään kuuluvasti: Miten suurkunnissa voidaan taata sekä tiedonsaanti myös reunojen nuorten tarpeista että niihin vastaaminen?

Yksi keskeinen kysymys on, missä määrin hylkysyrjäläisnuorten tapaiset reuna-alueiden asukkaat olisi syytä noteerata erityistä huomiota ansaitsevina ja tarvitsevina kuntiensa asukkaina. Positiivinen erityiskohtelu on hyvinvointipoliittinen käsite, jonka varaan koko hyvinvointipalvelujärjestelmämme periaatteessa nojaa. Viimeaikaisessa nuorisotutkimuksessa positiivisen erityiskohtelun ajatusta on tuotu erityisesti maahanmuuttaja- ja muiden monikulttuuristen nuorten kanssa tehtävän nuorisopolitiikan ja -toiminnan ohjenuoraksi (esim. Kivijärvi & Harinen 2008), samoin kuin eri tavalla vammaisten nuorten äänen aiempaa paremmaksi kuulemiseksi nuorisotoimintaa

suunniteltaessa (Ilonen 2009). Keskustelut hylkysyrjäläisnuorten kanssa, samoin kuin keskittämiseen ihastuneen aikalaispolitiikan seuraaminen, saavat huolestuneen nuorisotutkijan kysymään: Eivätkö myös nuoret Hylkysyrjässä ole sellaisessa marginaaliasemassa, että he ansaitisivat ripauksen positiivista erityiskohtelua sekä nuorisopalvelujen asiakkaina että nuorisotutkimuksen kohdejoukkona?

LÄHTEET

Aluehallintovirastojen keskeiset arviot peruspalvelujen tilasta 2010. Aluehallintovirastojen suorittama toimialansa peruspalvelujen arviointi. Pohjois-Suomen aluehallintoviraston julkaisu 5/2011.

Bergman, A. & Egrem, C. 1992. Fest och fritid. Fyra studier I finlandsvenska festtraditioner och ungdomsseder. Meddelanden från folkkultursarkivet nr. 13. Helsinki: Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Bourdieu, P. 1984. Distinction. A social critique of the judgement of taste. Harvard: Harvard University Press.

Harinen, P. 2005. Mitähän tekis? Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen.
www.nuorisotutkimusverkosto.fi/julkaisut/verkkojulkaisut

Harinen, P. 2012. Mennään bussilla. Pitkä koulumatka nuorten vapaa-ajan puitteistajana. Teoksessa Pekkarinen, Elina & Vehkalahti, Kaisa & Myllyniemi, Sami (toim.) Lapsen ja nuoren instituutioiden kehityksessä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2012. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos & Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta, 170-179.

Harinen, P., Honkasalo, V., Souto, A-M. & Suurpää, L. (toim.). 2009. Ovet au-ki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaisyhteiskuntaan osallistuminen. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Harinen, P., Joro, T., Halonen, T. & Hurmalainen, L. 2010. Yhdeltä toiselle lingotut. Ammattilaisten arviointia Vetävä 2:n tuloksista. Liperi: Myllyprojektiyhdistys ry.

Harinen, P. & Souto, A-M. 2010. Matkojen päässä. Takametsän tyttöjen ja Peräkylän poikien elämänpiiri. Teoksessa Leinonen, Markku (toim.) Puheen-

vuoroja nuorten hyvinvoinnista Itä-Suomessa. Kuopio & Mikkeli: Itä-Suomen yliopisto & Mikkelin ammattikorkeakoulu, Juvenia osaamiskeskittymä, 27-30.

Ilonen, M. 2009. Ett' vois olla siellä missä ne muutkin. Nuorisotyötä tekevien järjestöjen ja vähemmistöryhmiin kuuluvien nuorten käsityksiä ja kokemuksia yhdenvertaisesta nuorisotyöstä. Helsinki: Suomen Nuorisöyhteistyö Allianssi ry.

Kivijärvi, A. & Harinen, P. 2008. Tärkeähän se olisi, mutta... Nuorisotoimen johdon näkemyksiä monikulttuurisesta nuorisotyöstä.
www.nuorisotutkimusverkosto.fi/julkaisut/verkkojulkaisut

Lehtola, Ilkka (2008) Matka maalta markettiin. Liikkuminen ja palvelujen muutos itäsuomalaisella maaseudulla. Kuopio: Tiehallinnon selvityksiä 25/2008.

Käyhkö, M. 2011. Vieras omassa perheessä. Koulussa hyvin menestyneiden tyttöjen koulunkäynti työläisperheessä. Kasvatus 42 (5), 415-426.

Myrskylä, P. 2011. Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 12/2011.
http://www.tem.fi/files/29457/TEM_12_2011_netti.pdf

Määttä, M. & Tolonen, T. (toim.). 2011. Annettu, otettu, itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Möttönen, S. 2010. Yhteisöllisyyttä rakentava sosiaalisten mahdollisuuksien politiikka paikallistasolla. Teoksessa Hiilamo, Heikki & Saari, Juho (toim.) Hyvinvoinnin uusi politiikka. Johdatus sosiaalisiin mahdollisuuksiin. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 205-225.

Nikoskinen, E. 2011. Mopot ja mopoilu. Tarkastelua ilmiöstä ja sen merkityksestä ja asemasta nuorten elämässä. Helsinki: Helsingin kaupungin nuori-soasiainkeskus.

Paju, P. (toim.). 2004. Samaan aikaan toisaalla. Nuoret, alueellisuus ja hyvinvointi. Nuorten elinolot -vuosikirja 2004. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry.

Rannikko, A. & Liikanen, V. 2013. Liikunnan uudet ja vanhat tulokkaat. Mikkelin ammattikorkeakoulu & Juvenia nuorisotalon osaamiskeskitys.

Väyrynen, R. 2012. Katsaus itäsuomalaisten nuorten ja aikuisten hyvinvointiin. Joensuu: Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus ISO.

Ziehe, T. 1991. Uusi nuorisotalo. Epätavanomaisen oppimisen puolustus. Tampere: Vastapaino.

http://www.minna.fi/web/guest/tasa-arvon-perusanasto_artikkeli

<http://fi.wikipedia.org/wiki/Maitolaituri>

KIRJOITTAJAT

Harinen, Päivi

YTT, sosiologian yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto, yhteiskuntatieteiden laitos, Joensuun kampus

Komonen, Katja

YTT, yliopettaja, Mikkelin ammattikorkeakoulu, kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

Penttinen, Pekka

KL, yliopettaja, Mikkelin ammattikorkeakoulu, kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

Punamäki, Marika

FM, yhteisöpedagogi (ylempi AMK), projektiasiantuntija (vuoden 2012 loppuun saakka), Mikkelin ammattikorkeakoulu, Juvenia – nuorisoalan tutkimus- ja kehittämiskeskus

Ronkainen, Jussi,

YTT, tutkimusjohtaja, Mikkelin ammattikorkeakoulu, Juvenia – nuorisoalan tutkimus- ja kehittämiskeskus

Souto, Anne-Mari

YTT, tutkijatohtori, Itä-Suomen yliopisto, yhteiskuntatieteiden laitos, Joensuun kampus

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU
MIKKELI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES. MIKKELI. FINLAND

PL 181, SF-50101 Mikkeli, Finland. Puh.vaihde (tel.vx.) 0153 5561

Julkaisujen myynti: Kirjasto- ja tietopalvelut, Kampuskirjasto, (Patteristonkatu 2), PL 181, 50101 Mikkeli, puh. 040 868 6450 tai email: julkaisut@mamk.fi sekä Tähtijulkaisut verkkokirjakauppa, www.tahtijulkaisut.net. Julkaisut toimitetaan yksityishenkilöille postiennakolla. Laitoksille ja yrityksille lähetämme laskun.

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULUN JULKAISUSARJA

A: Tutkimuksia ja raportteja ISSN 1795-9438
Mikkeli University of Applied Sciences, Publication series

A: Tutkimuksia ja raportteja – Research reports

- A:1 Kyllikki Klemm: Maalla on somaa. Sosiaalinen hyvinvointi maaseudulla. 2005. 41 s.
- A:2 Anneli Jaroma – Tuija Vääntinen – Inkeri Nousiainen (toim.) Ammattikorkeakoulujen hyvinvointialueellisen kehittämisen lähtökohtia Etelä-Savossa. 2005. 17 s. + liitt. 12 s.
- A:3 Pirjo Käyhkö: Oppimisen kokemuksia hoitotyön kädentaitojen harjoittelusta sairaanhoitaja- ja terveydenhoitajaopiskelijoiden kuvaamina. 2005. 103 s. + liitt. 6 s.
- A:4 Jaana Lähteenmaa: "AVARTTI" as Experienced by Youth. A Qualitative Case Study. 2006. 34 s.
- A:5 Heikki Malinen (toim.) Ammattikorkeakoulujen valtakunnalliset tutkimus- ja kehitystoiminnan päivät Mikkeliissä 8. – 9.2.2006. 2006. 72 s.
- A:6 Hanne Orava – Pirjo Kivijärvi – Riitta Lahtinen – Anne Matilainen – Anne Tillanen – Hannu Kuopanportti: Hajoavan katteen kehittäminen riviviljelykasveille. 2006. 52 s. + liitt. 2 s.
- A:7 Sari Järn – Susanna Kokkinen – Osmo Palonen (toim.): ElkaD – Puheenvuoroja sähköiseen arkistointiin. 2006. 77 s.
- A:8 Katja Komonen (toim.): Työpajatoimintaa kehittämässä - Työpajojen kehittäminen Etelä-Savossa -hankkeen kokemukset. 2006. 183 s. (nid.) 180 s. (pdf)
- A:9 Reetaleena Rissanen – Mikko Selenius – Hannu Kuopanportti – Reijo Lappalainen: Puutislepinoitusmenetelmän kehittäminen. 2006. 57 s. + liitt. 2 s.
- A:10 Paula Kärmeniemi – Kristiina Lehtola – Pirjo Vuoskoski: Arvioinnin kehittäminen PBL-opetussuunnitelmassa – kaksi tapausesimerkkiä fysioterapeuttikoulutuksesta. 2006. 146 s.
- A:11 Eero Jäppinen – Jussi Heinimö – Hanne Orava – Leena Mäkelä: Metsäpolttoaineen saatavuus, tuotanto ja laivakuljetusmahdollisuudet Saimaan alueella. 2006. 128 s. + liitt. 8 s.
- A:12 Pasi Pakkala – Jukka Mäntylä: "Kiva tulla aamulla..." - johtaminen ja työhyvinvointi metsänhoitoyhdistyksissä. 2006. 40 s. + liitt. 7 s.
- A:13 Marja Lehtonen – Pia Ahoranta – Sirkka Erämaa – Elise Kosonen – Jaakko Pitkänen (toim.): Hyvinvointia ja kuntoa kulttuurista. HAKKU-projektin loppuraportti. 2006. 101 s. + liitt. 5 s.
- A:14 Mervi Naakka – Pia Ahoranta: Palveluketjusta turvaverkoksi -projekti: Osaaminen ja joustavuus edellytyksenä toimivalle vanhus-palveluverkostolle. 2007. 34 s. + liitt. 6 s.

- A:15 Paula Anttila – Tuomo Linnanto – Iiro Kiukas – Hannu Kuopanportti: Lujitemuovijätteen poltto, esikäsittely ja uusiotuotteiden valmistaminen. 2007. 87 s.
- A:16 Mervi Louhivaara (toim.): Elintarvikeyrityksen opas Venäjän markkinoille. 2007. 23 s. + liitt. 7 s.
- A:17 Päivi Tikkanen: Fysioterapian kehittämishanke Mikkelin seudulla. 2007. 18 s. + liitt. 70 s.
- A:18 Aila Puttonen: International activities in Mikkeli University of Applied Sciences. Developing by benchmarking. 2007. 95 s. + liitt. 42 s.
- A:19 Iiro Kiukas – Hanne Soininen – Leena Mäkelä – Martti Pouru: Puun lämpökäsittelyssä muodostuvien hajukaasujen puhdistaminen biosuotimella. 2007. 80 s. + liitt. 3 s.
- A:20 Johanna Heikkilä, Susanna Hytönen – Tero Janatuinen – Ulla Keto – Outi Kinttula – Jari Lahti – Heikki Malinen – Hanna Mylly – Marjo Eerikäinen: Itsearviointityökalun kehittäminen korkeakouluille. 2007. 48 s. + liitt. (94 s. CD-ROM)
- A:21 Katja Komonen: Puhuttu paikka. Nuorten työpajatoiminnan rakentuminen työpajakerronnassa. 2007. 207 s. + liitt. 3 s. (nid.) 207 s. + liitt. 3 s. (pdf)
- A:22 Teija Taskinen: Ammattikeittiöiden ruokatuotantoprosessit. 2007. 54 s.
- A:23 Teija Taskinen: Ammattikeittiöt Suomessa 2015 – vaihtoehtoisia tulevaisuudennäkymiä. 2007. 77 s. + liitt. 5 s. (nid.) 77 s. + liitt. 5 s. (pdf)
- A:24 Hanne Soininen, Iiro Kiukas, Leena Mäkelä: Biokaasusta bioenergiaa eteläsavolaisille maaseutuyrityksille. 2007. 78 s. + liitt. 2 s. (nid.)
- A:25 Marjaana Julkunen – Panu Väänänen (toim.): RAJALLA – aikuiskasvatus suuntaa verkkoon. 2007. 198 s.
- A:26 Samuli Heikkonen – Katri Luostarinen – Kimmo Piispa: Kiln drying of Siberian Larch (*Larix sibirica*) timber. 2007. 78 p. + app. 4 p.
- A:27 Rauni Väättä – Arja Tiippa – Sonja Pyykkönen – Riitta Pylvänäinen – Voitto Helander: Hyvän elämän keskus. ”Ikä-keskus”, hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä ikääntyville –hankkeen loppuraportti. 2007. 162 s
- A:28 Hanne Soininen – Leena Mäkelä – Saana Oksa: Etelä-Savon maaseutuyritysten ympäristö- ja elintarviketurvallisuuden kehittäminen. 2007. 224 s. + liitt. 55 s.
- A:29 Katja Komonen (toim.): UUDISTUVAT OPPIMISYMPÄRISTÖT – puheenvuoroja ja esimerkkejä. 2007. 231 s. (nid.) 221 s. (pdf)
- A:30 Johanna Logrén: Venäjän elintarviketurvallisuus, elintarvikelainsäädäntö ja -valvonta. 2007. 163 s.
- A:31 Hanne Soininen – Iiro Kiukas – Leena Mäkelä – Timo Nordman – Hannu Kuopanportti: Jätepoltoaineiden lentotuhkat. 2007. 102 s.
- A:32 Hannele Luostarinen – Erja Ruotsalainen: Opiskelijoiden oppimisen ja osaamisen arviointikriteerit Mikkelin ammattikorkeakoulun opiskelija-arviointiin. 2007. 29 s. + liitt. 25 s.
- A:33 Leena Mäkelä – Hanne Soininen – Saana Oksa: Ympäristöriskien hallinta. 2008. 142 s.
- A:34 Rauni Väättä – Merja Tolvanen – Pekka Valkola: Laatua arvioiden. Mikkelin ammattikorkeakoulun ja Savonia-ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön benchmarking. 2008. 46 s. + liitt. 22 s. (nid.) 46 s. + liitt. 22 s. (pdf)

- A:35 Jari Kortelainen – Yrjö Tolonen: Vuosiluston kierresyisyys sahatavaran pinnoilla. 2008. 23 s. (pdf)
- A:36 Anneli Jaroma (toim.): Virtaa verkostosta. Tutkimus- ja kehitystyö osana ammattikorkeakoulujen tehtävää, AMKtutka, kehittämisverkosto yhteisellä asialla. 2008. 180 s. (nid.) 189 s. (pdf)
- A:37 Johanna Logrén: Food safety legislation and control in the Russian federation. Practical experiences. 2008. 52 p. (pdf)
- A:38 Teija Taskinen: Sähköisten järjestelmien hyödyntäminen ammattikeittiöiden omavalvonnassa. 2008. 28 s. + liitt. 2 s. (nid.) 38 s. +liitt. 2 s. (pdf)
- A:39 Kimmo Kainulainen – Pia Puntanen – Heli Metsäpelto: Etelä-Savon luovien alojen tutkimus- ja kehittämissuunnitelma. 2008. 68 s. + liitt. 17 s. (nid.) 76 s. +liitt. 17 s. (pdf)
- A:40 Nicolai van der Woert – Salla Seppänen – Paul van Keeken (eds.): Neuroblend - Competence based blended learning framework for life-long vocational learning of neuroscience nurses. 2008. 166 p. + app. 5 p. (nid.)
- A:41 Nina Rinkinen – Virpi Leskinen – Päivikki Liukkonen: Selvitys matkailuyritysten kehittämistarpeista 2007–2013 Savonlinnan ja Mikkelin seuduilla sekä Heinävedellä. 2008. 41 s. (pdf)
- A:42 Virpi Leskinen – Nina Rinkinen: Katsaus matkailutoimialaan Etelä-Savossa. 2008. 28 s. (pdf)
- A:43 Kati Kontinen: Maaperän vahvistusratkaisut huonosti kantavien maiden puunkorjuussa. 2009. 34 s. + liitt. 2 s.
- A:44 Ulla Keto – Marjo Nykänen – Rauni Väättäjä: Laadun vuoksi. Mikkelin ammattikorkeakoulu laadunvarmistuksen kehittäjänä. 2009. 76 s. + liitt. 11 s.
- A:45 Laura Hokkanen (toim.): Vaikuttavaa! Nuoret kansalaisvaikuttamisen kentillä. 2009. 159 s. (nid.) 152 s. (pdf)
- A:46 Eliisa Kotro (ed.): Future challenges in professional kitchens II. 2009. 65 s. (pdf)
- A:47 Anneli Jaroma (toim.): Virtaa verkostosta II. AMKtutka, kehitysimpulsseja ammattikorkeakoulujen T&K&I –toimintaan. 2009. 207 s. (nid.) 204 s. (pdf)
- A:48 Tuula Okkonen (toim.): Oppimisvaikeuksien ja erilaisten opiskelijoiden tukeminen MAMKissa 2008–2009. 2009. 30 s. + liitt. 26 s. (nid.) 30 s. + liitt. 26 s. (pdf)
- A:49 Soile Laitinen (toim.): Uudistuva aikuiskoulutus. Eurooppalaisia kokemuksia ja suomalaisia mahdollisuuksia. 2010. 154 s. (nid.) 145 s. (pdf)
- A:50 Kati Kontinen: Kumimatot maaperän vahvistusratkaisuna puunkorjuussa. 2010. 37 s. + liitt. 2 s. (nid.)
- A:51 Laura Hokkanen – Veli Liikanen: Vaikutusvaltaa! Kohti kansalaisvaikuttamisen uusia areenoja. 2010. 159 s. + liitt. 17 s. (nid.) 159 s. + liitt. 17 s. (pdf)
- A:52 Salla Seppänen – Niina Kaukonen – Sirpa Luukkainen: Potilashotelli Etelä-Savoon. Selvityshankkeen 1.4.–31.8.2009 loppuraportti. 2010. 16 s. + liitt. 65 s. (pdf)
- A:53 Minna-Mari Mentula: Huomisen opetusravintola. Ravintola Tallin kehittäminen. 2010. 103 s. (nid.) 103 s. (pdf)
- A:54 Kirsi Pohjola: Nuorisotyö koulussa. Nuorisotyö osana monialaista oppilashuoltoa. 2010. 40 s (pdf).

- A:55 Sinikka Pöllänen – Leena Uosukainen. Oppimisverkosto voimaannuttajana ja hyvinvoinnin edistäjänä. Savonlinnan osaverkoston toiminnan esittely Tykes -hankkeessa vuosina 2006–2009. 2010. 60 s. + liitt. 2 s. (nid.) 61 s. liitt. 2 s. (pdf)
- A: 56 Anna Kapanen (toim.). Uusia avauksia tekemällä oppimiseen. Työpajojen ja ammattiopistojen välisen yhteistyön kehittyminen Etelä- ja Pohjois-Savossa. 2010. 144 s. (nid.) 136 s. (pdf)
- A:57 Hanne Soinin – Leena Mäkelä – Veikko Äikäs – Anni Laitinen. Ympäristöasiat osana hevostallien kannattavuutta. 2010. 108 s. + liitt. 11 s. (nid.) 105 s. + liitt. 11 s. (pdf)
- A:58 Anu Haapala – Kalevi Niemi (toim.) Tulevaisuustietoinen kehittäminen. Hyvinvoinnin ja kulttuurin ammattikorkeakoulutuksen suuntaviivoja etsimässä. 2010. 155 s + liitt. 26 s. (nid.) 143 s. + liitt. 26 s. (pdf)
- A:59 Hanne Soinin – Leena Mäkelä – Anni Kyyhkynen – Elina Muukkonen. Biopolttoaineita käyttävien energiantuotantolaitosten tuhkien hyötykäyttö- ja logistiikkavirrat Itä-Suomessa. 2010. 111 s. (nid.) 111 s. (pdf)
- A:60 Soile Eronen. Yhdessä paremmin. Aivohalvauskuntoutuksen tehostaminen moniammatillisuudella. 2011. 111 s + liitt. 10 s. (nid.)
- A:61 Pirjo Hartikainen (toim.). Hyviä käytänteitä sosiaali- ja terveysalan hyvinvointipalveluissa. Tuloksia HYVOPA-hankkeesta. 2011. 64 s. (pdf)
- A:62 Sirpa Luukkainen – Simo Ojala – Antti Kaipainen. Mobiilihoiva turvallisen kotihoidon tukena -hanke 1.5.2008–30.6.2010. EAKR toimintalinja 4, kokeiluosio. Loppuraportti. 2011. 78 s. + liitt. 19 s. (pdf)
- A:63 Sari Toijonen-Kunnari (toim.). Toiminnallinen kehittäjäkumppanuus. MAMKin liiketalouden koulutus Etelä-Savon innovaatioympäristössä. 2011. 164 s. (nid.) 150 s. (pdf)
- A:64 Tuula Siljanen – Ulla Keto. Mikkeli muutoksessa. Muutosohjelman arviointi. 2011. 42 s. (pdf)
- A:65 Päivi Lifflander – Pirjo Hartikainen. Savonlinnan seudun palveluseteliselvitys. 2011. 59 s. + liitt. 6 s. (pdf)
- A:66 Mari Pennanen – Eva-Maria Hakola. Selvitys matkailun luontoaktiiviteettien, Kulttuurin ja luovien alojen Yhteistyön kehittämismahdollisuuksista ja -tarpeista Etelä-Savossa. Hankeraportti. 2011. 29 s. + liitt. 18 s. (pdf)
- A:67 Osmo Palonen (toim.). Muistilla on kolme ulottuvuutta. Kulttuuriperinnön digitaalinen tuottaminen ja tallentaminen. 2011. 136 s. (nid.) 128 s. (pdf)
- A:68 Tuija Vääntinen – Marjo Nykänen (toim.). Osaamisen palapeli. Mikkelin ammattikorkeakoulun opetussuunnitelmien kehittäminen. 2011. 137 s.+ liitt. 8 s. (nid.) 131 s. + liitt. 8 s. (pdf)
- A:69 Petri Pajunen – Pasi Pakkala. Prosessiorganisaatio metsänhoitoyhdistyksen organisaatiomallina. 2012. 48 s. + liitt. 6 s. (nid.)
- A:70 Tero Karttunen – Kari Dufva – Antti Ylhäinen – Martti Kempainen. Väsyttävästi kuormitettujen liimaliitosten testimenetelmän kehitys. 2012. 45 s. (nid.)
- A:71 Minna Malankin. Venäläiset matkailun asiakkaina. 2012. 114 s. + liitt. 7 s. (nid.) 114 s. + liitt. 7 s. (pdf)
- A:72 María del Mar Márquez – Jukka Mäntylä. Metsätalouden laitoksen opetussuunnitelman uudistamisprosessi. 2012. 107 s. + liitt. 17 s. (nid.)

- A:73 Marjaana Kivelä (toim.). Yksin hyvä – yhdessä parempi. 2012. 115 s. (nid.) 111 s. (pdf)
- A:74 Pekka Hartikainen – Kati Kontinen – Timo Antero Leinonen. Metsätiensuunnitteluopas – metsä- ja piennartiet. 2012. 44 s. + liitt. 20 s. (nid.) 44 s. + liitt. 20 s. (pdf)
- A:75 Sami Luste – Hanne Soininen – Tuija Ranta-Korhonen – Sari Seppäläinen – Anni Laitinen – Mari Tervo. Biokaasulaitos osana energiaomavaraista maatilaa. 2012. 68 s. (nid.) 68 s. (pdf)
- A:76 Marja-Liisa Kakkonen (toim.). Näkökulmia yrittäjyyteen ja yritys yhteistyötoimintaan. 2012. 113 s. (nid.) 106 s. (pdf)
- A:77 Matti Meriläinen – Anu Haapala – Tuija Vántinen. Opiskelijoiden hyvinvointi ja siihen yhteydessä olevia tekijöitä. Lähtökohtia ja tutkittua tietoa ohjauksen ja pedagogiikan kehittämiseen. 2013. 92 s. (nid.) 92 s. (pdf)
- A:78 Jussi Ronkainen – Marika Punamäki (toim.). Nuoret ja syrjäytyminen Itä-Suomessa. 2013. 151 s. (nid.) 151 s. (pdf)

Julkaisusarjat:

- A** Tutkimuksia ja raportteja | *Research Reports*
- B Artikkeleita, opinnäytetöitä, tiedotteita | *Articles, Bachelor's or Master's Thesis, Bulletins*
- C Oppimateriaalia | *Study Material*
- D Vapaamuotoisia julkaisuja | *Free-form Publications*

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Mikkeli University of Applied Sciences

Myynti:

Patteristonkatu 2, 50100 Mikkeli, PL 181, 50101 Mikkeli

Puh. 040 868 6450

julkaisut@mamk.fi

ISBN 978-951-588-366-7 (nid.)

ISBN 978-951-588-367-4 (PDF)

ISSN 1795-9438